

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ
ЮРИДИЧНИХ НАУК»**

(11-12 грудня 2020 р.)

Миколаїв
2020

УДК 34(063)
Д 70

Дослідження актуальних питань юридичних наук. Матеріали II науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 11-12 грудня 2020 р.). – Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2020. – 204 с.
ISBN 978-966-992-325-7

У збірнику представлені матеріали II науково-практичної конференції «Дослідження актуальних питань юридичних наук». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, конституційного та муніципального права, цивільного, адміністративного права та процесу, кримінального, кримінально-виконавчого права, кримінології та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34(063)

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Golovko Liudmyla

LEGAL CULTURE AS FACTOR

IN COUNTERING SEPARATISM MOVEMENT 9

Громовий Я.С.

ЦІННІСТЬ ТА ПРАВОВА ЦІННІСТЬ

ЯК ЯВИЩЕ ПРАВА 11

Олифиренко А.А.

ТЕОРИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

В УКРАИНСКОЙ И РУССКОЙ НАУЧНОЙ МЫСЛИ..... 15

Протосавицька Л.С.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ 19

Тосенко О.С.

ПРАВОВАХІСНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ

ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ

ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА 23

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Грінченко Д.А.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА

ЯК ПЕРВИННИЙ СУБ'ЄКТ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 26

Гуторова А.О.

ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЇ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ,

ЯК СЕКТОРАЛЬНА РЕФОРМА

У СИСТЕМІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ..... 30

Папій Т.О.

ЩОДО ПИТАННЯ УТВОРЕННЯ

ТА ЛІКВІДАЦІЇ РАЙОНІВ У МІСТАХ 33

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Гророва М.В. КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ІНСПЕКТОРІВ КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВИ ПОРТУ	37
Ковальчук В.І. ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ	40
Ктрічян М.Е. СПІВВІДНОШЕННЯ ГАРАНТІЙНИХ ЛИСТІВ ТА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ В КОНОСАМЕНТІ	44
Кушпільова К.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЗА НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	47
Лізогубова Н.В. ООН І ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ	51
Мишевська Н.М. МІЖНАРОДНІ УГОДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ.....	53
Неверова С.А., Єфремова К.В. РОЛЬ «ЖИВИХ ПОДАРУНКІВ» В ДИПЛОМАТІЇ КИТАЮ	57
Обідник І.І. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ООН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ.....	60
Савченко А.М. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБИ З ТЕРОРИЗМОМ	63
Фоміна С.В. ПРОБЛЕМА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЛЮДИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ	69
Швець О.В. ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ З МОРСЬКОГО ПРАВА: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВОНАСТОСОВОЇ ТА ПРАВОНАТВОРЧОЇ ФУНКЦІЙ	71

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

ПРИЧИНИ «ДЕФЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ»
У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ75

Литвиненко Д.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ
ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ78

Мишевська Н.М.

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА»
У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ81

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ
ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ
ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ85

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Клец Т.С.

СУТНІСТЬ ТРУДОПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
РОБОТОДАВЦЯ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЙОГО
ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ90

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПІВ
В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ95

Годлевська Д.О., Леонова Н.В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ99

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Литвиненко Д.О.

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО:
СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ104

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ
СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ107

Басараб М.Ю., Остапенко Л.О.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ:
ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ113

Боднар Ю.Я., Остапенко Л.О.

ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ
ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ116

Заболотня Ю.В.

РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЦІЛЬОВОГО
ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ
ДЛЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УКРАЇНІ119

Небожук А.Р.

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ
ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО
ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ123

Самара В.С.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ128

Свищо В.С., Остапенко Л.О.

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ.
ТЕНДЕНЦІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО
ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА132

Чадаєва А.С.

КОЛІЗІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ
СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ135

Шукалович Б.В.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УЧАСНИКІВ АТО140

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Брода А.Ю.

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ
РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ144

Зарубіна А.О., Кіреєва О.А.

КРИПТОВАЛЮТА ТА ЇЇ МІСЦЕ
У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ148

Іванець І.О.

СУБ'ЄКТИВНІ ПУБЛІЧНІ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ.....152

Мельник В.В.

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ
ТА КРИПТОВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ156

Савченко А.М., Чеботарьов М.М.

БЮДЖЕТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД
ТА ЇХ СПЕЦИФІКА У МЕЖАХ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ
З ОГЛЯДУ НА ПОСТУПОВУ РЕФОРМУ
ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....159

Соха С.С.

ВПЛИВ СУДОВОГО ЗБОРУ НА СУДОВЕ
АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ164

Чубата Д.О.

ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я
В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....167

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Ведернікова А.О.

ДЕТЕРМІНАНТИ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....170

Горєлий Ю.А.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ».....174

Кобзар К.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ
ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ178

Колодій Є.М.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК ЯК НОВИЙ ВИД
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ.....182

Сливка І.Ю.

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СІМ'ї.....185

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ,
СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Гданський Н.М.

ДИНАМІКА АВТОРИТЕТУ СУДОВОЇ ВЛАДИ.....189

Сливка І.Ю., Трельо І.М.

ЕКСПЕРТИЗА ЦІЛОГО ЗА ЧАСТИНАМИ ОБРІЗІВ
МИСЛИВСЬКИХ РУШНИЦЬ ЗА ВІДСУТНОСТІ
СПІЛЬНОЇ ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ.....192

Сокурєнко В.А.

УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ В СУДІ.....196

Хрякова Н.О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ.....199

ІСТОРИЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Golovko Liudmyla

PhD., Associate Professor,

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

LEGAL CULTURE AS FACTOR IN COUNTERING SEPARATISM MOVEMENT

Challenges of time caused by social manifestations (unemployment, labor migration, depreciation of labor, weak social dialogue and social cohesion) and events (military conflicts, separatist movements) of recent years in the world and in Ukraine in particular created the need to rethink the role and importance of state and legal phenomena in public life. Legal culture plays an important role not only in the formation of civil society, but also in ensuring social stability and territorial integrity of the state.

In Ukraine the state of legal consciousness and legal culture of society as a whole and of the individual in particular does not meet the European standards, resulting in people's indifference to legal values, lack of needs and skills to apply the rules of law, which leads to the emergence of illegitimate behavior and offenses and even separatist movements. In connection with the increase in the number of offenses, the need for the preventive and educational functions of the legal culture is being updated [1, p. 105].

The manifestations of separatist movements is not only an internal problem of a particular country. They also affect regional security, creating regional conflicts. Separatist processes represent a threat to national security as they are directly related to the issues of changing borders and the existence of the country as such. That is why an important task of the modern state is to formulate a strategy and determine effective methods to counter the secessionist processes. Raising the level of legal culture of population can serve as an effective instrument in countering separatist movements. Legal culture is a significant factor in social stability. It contributes to creation of democratic state of law – a state in which citizens know the laws and enforce them, in which the development of the state is predictable, and its citizens feel confident in the future and are socially protected.

Building a civil society in Ukraine that respects the laws and rights of one another is closely linked to raising citizens' legal awareness and their legal culture [2, p. 455]. The legal culture of an individual means legal education of a person, including legal awareness, the ability and skills to use the law, subordination of their behavior to the requirements of legal norms. Unfortunately, the legal culture of the citizens of Ukrainian society desires to be better and is still in the process of forming the beginnings of a democratic, legal culture. The legal culture of society is a set of factors that characterize the level of justice, the perfection of legislation, the organization of its compliance, the state of law and order. The legal culture of an individual is characterized by a general respect for the law, sufficient knowledge of the content of its norms and the ability to implement them.

Legal education has the biggest influence on the formation of legal culture. Legal education – purposeful, consistent, systematic activity of the state and its bodies, as well as nongovernmental organizations in forming the legal system of legal knowledge. Skills, legal thinking, legal feelings – a sense of law, legality, a sense of respect for law, to those social values that are regulated and protected by law and legislation.

Legal education consists of the following parts:

- tasks that should promote legitimacy and social stability in society;
- principles: systematicity, continuity of implementation, purposefulness, consistency, provision with both certain means and trained personnel;
- forms, among which are: legal education (training), which is the most effective and effective form, since it gives a certain system of legal knowledge; legal advocacy – the dissemination of certain legal ideas and legislation among a large population; legal agitation – dissemination of legal ideas and knowledge among a small population; legitimate socially active activity – carried out practically in the process of implementation of legal norms; self-education;
- content – legal knowledge and to what extent it should be given [3, p. 294].

The development of the state is impossible without the legal culture of each its citizen, which determines universal respect for law in society, the cultivation of the rule of law and, therefore, the real functioning of all other institutions of the state. Raising the level of legal culture of the population of Ukraine at the present stage is very important, since recent events in the country created the need for each person to apply their legal awareness in practice, adhere to the law, be able to realize their actions and guide them, direct their efforts to the awakening of patriotism and actions associated with it.

Scientists highlight non-violent and violent methods used by states to preserve territorial integrity. Among the methods that are listed, we do not find an increase in the level of the legal culture of the population, which is understood as the system of attitudes and perceptions that determine the behavior and activities of people in the legal sphere. Raising the level of legal culture of the population can serve as an effective preventive factor in countering separatist movements. It is necessary to maximally strive to use non-violent political methods, intensify information policy in problem regions, explaining the advantages of the country's territorial integrity, the formation of legal values among the population, contributing to its legal development and reducing the number of actions that are contrary to the law.

References:

1. Khomyshyn, I. (2014). The Role of Legal Culture in Maintaining Order in Society. *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, 810, 105–109.
2. Ladychenko, V., Golovko, L. (2018). The Right of Access to Environmental Information in Ukraine and the EU *European Journal of Sustainable Development*, Volume 7, № 3, 455–459.
3. Kachur, V., Protosavitska, L., Zasukha, L., Golovko L. (2020). The Role of Legal Culture in Maintaining Social Stability and Countering Separatist Movements: Case of Ukraine. *European Journal of sustainable development*, vol. 9, no. 1, pp. 294–299.

Громовий Я.С.

аспірант,

*Національний університет біоресурсів
та природокористування України*

ЦІННІСТЬ ТА ПРАВОВА ЦІННІСТЬ ЯК ЯВИЩЕ ПРАВА

Дослідження, присвячені цінностям, досягли свого «піку» в 60-80-і рр. XIX ст. в якості самостійної культурно-філософської проблеми. В свою чергу, як предмет правових наукових розробок, цінності почали привертати особливу увагу вчених-правознавців на початку XX ст. У цей період актуалізувалися дослідження, присвячені:

аналізу поняття «правова цінність», визначенню змісту даної категорії, характеристикі її елементів та ін.

У найбільш загальному розумінні цінністю є те особливе значення, яке людина надає чому-небудь. Ніщо само по собі не має цінності. Лише те, що людина виділяє із загальної маси завдяки здатності задовольняти ті чи інші її потреби, перетворюється для неї на цінність. Таким чином, цінністю є те, що дозволяє людям задовольняти їх бажання, потреби, інтереси та змушувати докладати зусиль для їх досягнення, створення, збереження й примноження. Все існуюче у світобудові може перетворитися для людини на цінність або, навпаки, втратити її. Одним із центральних регуляторів, що забезпечують людську діяльність, є право.

Цінність як явище права ґрунтується на підході, згідно з яким правові явища, крім основного юридичного значення, мають й інші значення. Такий підхід до права отримав назву ціннісного підходу. Найбільш повно даний підхід досліджується в рамках правової аксіології.

Після набуття Україною незалежності та звільнення вітчизняної юриспруденції від рамок, які існували в радянський період, відношення до цінностей та правових цінностей як явищ права зазнало суттєвих змін. На сьогоднішній день домінуючим є підхід, згідно з яким взаємозв'язок права та цінностей полягає в тому, що саме право, його структура в тому чи іншому суспільстві ґрунтується на соціальних цінностях, прийнятих у цьому суспільстві, а це, у свою чергу, ставить право на один рівень з іншими цінностями як засіб їх реалізації через правові норми. Право як регулятор суспільних відносин завжди є цінністю, оскільки воно відображає й закріплює цінності. Таким чином, слід розуміти, що існує право як цінність (цінність права), та правова цінність [1, с. 24].

Цінність права можна коротко визначити як його позитивну значущість (роль) у задоволенні потреб суб'єктів. Дане поняття також може бути позначено терміном «корисність права» [2, с. 10]. Цінність права – позитивний результат його оцінки різними соціальними суб'єктами, обумовлений особливими властивостями та здатністю права виступати в якості засобу задоволення потреб, а також його прояв у якості феномена культури й цілі спільного співжиття. Виділяють наступні ознаки цінності права:

1) право використовується для задоволення соціальних потреб. Тому цінність права безпосередньо залежить від них: чим повніше задовольняється потреба, тим вищою є цінність права; задоволення

правом потреби, що перебуває на більш високому рівні в ієрархії, надає йому великої важливості й цінності;

2) цінність права – результат особливого ціннісного відношення, за підсумками якого суб'єкт, який відчуває потребу в чому-небудь, оцінює право як цінність, як антицінність, нейтральне явище в ціннісному вимірі;

3) право, в першу чергу, є засобом регулювання суспільних відносин. Тому сутнісні властивості права мають визначальне значення для характеристики його цінності;

4) цінність права одного часового періоду розвитку суспільства неоднакова для різних суб'єктів: право може виступати більшою цінністю для держави і меншою – для особистості;

5) право має цінність як засіб і як мета. Причому, в цьому випадку простежується діалектична єдність права-засобу і права-цілі [3, с. 104–105].

Право протягом всього свого існування підносилося і, відповідно, формувалося як ціннісне явище. Право входить до системи загальних цінностей, яка є результатом індивідуальних взаємодій: дія відповідає нормам тоді, коли вона відповідає тому, що інші очікують від нас. Кожна соціальна система відповідає чотирьом функціональним імперативам: адаптації, ціледосягненню, збереженню моделі, інтеграції. Цю останню функцію покликано забезпечити право [4, с. 123–124]. Ціннісний аспект права зумовлений свободою вибору індивідом своєї поведінки в соціумі.

Відзначимо, що цінність – це не само право, як абстрактне явище, а норма права, яка є загальнообов'язковим, формально визначеним правилом поведінки (зразок, масштаб, еталон), що його встановила або санкціонувала держава як регулятора суспільних відносин, забезпечуючи всіма заходами державного впливу (аж до примусу), а також таке, що офіційно закріплює міру свободи й справедливості відповідно до суспільних, групових та

Таким чином, ми прийшли до наступних висновків:

1. Тенденція наділення поняття «цінність» певним змістом розвивалася від етичного й естетичного змістовного навантаження даного поняття – до онтологічного, гносеологічного, методологічного й інструментального. Формування протягом багатьох століть все нових змістовних концептів цінності, тим не менш, не скасовує її багатовимірною й мультипарадигмального характеру. На сьогоднішній день в основі проблематики визначення змісту цінностей лежить величезна кількість об'єктивних обґрунтувань існування конкретних цінностей, обтяжених їх

суб'єктивним сприйняттям. Цінності, тією чи іншою мірою, є одним із елементів системи суспільства, виступають рушійною силою культурологічного процесу, тією силою, яку юристи представляють у вигляді правової цінності, що містить в собі норми права.

2. В якості загальнотеоретичної категорії «правова цінність» може бути представлена у вигляді системи, яка перебуває у сфері правового регулювання та визначає відношення суб'єктів (людей), локальної спільноти або суспільства в цілому до явищ соціального життя. При цьому основною формою вираження явищ соціального життя у вигляді правових цінностей є норми права, що утворюють правову реальність. Правові цінності формуються шляхом вироблення ціннісних критеріїв, які в процесі розвитку держави і права мають здатність трансформуватися відповідно до світогляду, культури, правосвідомості. Це й зумовлює відсутність єдиного підходу до визначення змісту та суті категорії «правова цінність» у науковій літературі.

Список використаних джерел:

1. Петришин О.В. Верховенство права в системі правового регулювання суспільних відносин. *Право України*, 2010. № 3. С. 24–34.
2. Рабинович П.М. Социалистическое право как ценность. 2-е изд., стереотип. Одесса : Юрид. лит., 2006. 167 с.
3. Осипова М.В. Иерархия юридических ценностей в правовой системе Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Саратов, 2011. 200 с.
4. Карбонье Ж. Юридическая социология. Москва : Прогресс, 1986. 351 с.

Олифиренко А.А.

студент,

*Юридический институт правосудия и адвокатуры
ФГБОУ ВО «Саратовская государственная юридическая
академия»*

ТЕОРИЯ ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА В УКРАИНСКОЙ И РУССКОЙ НАУЧНОЙ МЫСЛИ

Слово Rechtsstaat или «верховенство закона» является немецким вариантом английского слова Laws Empire, которое Джеймс Харрингтон ввел в теорию государства в своей работе The Commonwealth of Oceana (1656) и с которым он связал образ государства, в котором должны были править законы.

И первый фундаментальный германский теоретик Р. фон Моль дал следующее разъяснение Rechtsstaat: «новый тип конституционного государства, которое должно основываться на закреплении в конституции прав и свобод граждан, на обеспечении механизма судебной защиты индивида» [1, с. 1–2].

Российская правовая система, возникшая в результате преобразований XIX века в результате реформ императора Александра II, опирается прежде всего на немецкую правовую традицию. Именно отсюда империя и позаимствовала доктрину Rechtsstaat.

Одним из первых русско-украинских исследователей правового государства стал Б.А. Кистяковский, который узнал о данной концепции, обучаясь в европейских университетах, таких как Берлинском, Сорбоннском, Страсбургском. Он, выделил в качестве наиболее главенствующего и основополагающего признака правового государства ограничение власти монаршей власти обществом, что и наблюдал в Западной Европе: «...власти положены известные границы, здесь власть ограничена и подзаконна» [2, с. 261].

В дальнейшем правоведа спорили о главенствующих положениях концепции для развития её воззрений в Российской империи.

Большинство таких спорных вопросов обобщил в своих трудах П.Е. Казанский, выделявший, что «главным основанием и двигателем жизни является не право, а национальное самосознание, религия и нравственность» [3, с. 43].

Именно данная позиция стала главенствующей в вопросе развития понятия в данной стези. Изучение вопроса продолжил П.И. Новгородцев, в последствии заключивший, что основополагающая природа становления правового государства выражается зачастую в некоем «нравственном объединении всех» [4, с. 121].

А профессор Н.Н. Алексеев доказывал свой научный императив – государство станет тогда идеальным, когда в нём «помимо правовых живут еще и нравственные силы» [5, с. 275].

Параллельно этому, один из первых украинских политологов С.С. Днистрянский писал, что правовое государство имеет целью стать центром всего права, организовать общую охрану граждан и наладку всего административного аппарата как раз для того, чтобы право имело свою исходную точку [6, с. 5].

И, если в русской мысли – первостепенную роль играла некая нравственность, то в украинской доктрине особую роль играют ограничение власти самого государства и возвеличивание роли народа.

«...Уступая методу историзма в праве, предлагаю образ новейшего государства. В основе концепции государства возложены пророческие слова поэта: «В своей хате своя правда и сила и воля», связаны с правом народов на самоопределение»; настоящее народное законодательство в государстве, созданное на основе справедливости и общем уважении к труду; принципы порядка ее организации как ведущие основы государственной силы и постоянной попытке реализации «воли народа» во всех сферах государственной и общественной жизни [7, с. 229].

В философско-правом вопросе мыслитель В. Соловьев был отличен от своих побратимов, видя следующее: «Задача права вовсе не в том, чтобы лежащий во зле мир обратился в Царство Божие, а только в том, чтобы он – до времени не превратился в ад» [8, с. 633].

Более глубоко проблема становления правового государства в теории начала XX века рассматривалась украинскими учеными-юристами Б. Кистяковским и С. Котляревским.

После Первой революции в Российской империи Кистяковский в известном правовом сборнике «Веги» публикует статью «В защиту права». Там он обосновывает незыблемость права и предупреждает интеллигенцию, которая в своей революционной деятельности считала возможным не связывать себя юридическими нормами и даже бороться с деспотизмом закона, о возможных непредвиденных последствиях таких взглядов. Причины низкого правосознания имперской интеллигенции от

Варшавы до Владивостока он определял не только в достаточной нищете окружающей правовой жизни, но и в заигрывании с увлечением метафизическими решениями политических и нравственных проблем пост-революционного общества [8, с. 839–840].

Котляревский же обратил внимание на совершенно другие аспекты, наглядно провозгласив идею правового государства, введя её в обиход современных цивилизованных государств, в совокупности тех ожиданий, которые обращает член государственного союза к руководителям этого объединения. «Правовое государство стало одним из политических заданий... способ его создания есть в то же самое время – при недостатках человеческой природы – обеспечение этой возможной справедливости» [8, с. 836]. Революция 1917 года поставила на долгие годы в тупик развитие теории правового государства.

Справедливо мнение академика Ю.С. Шемшученко, что «в государствообразующей деятельности лучше идти от общего к конкретному, а не наоборот, потому что без теории практика действительно слепа» [9, с. 3].

Понятие «правовое государство» является основополагающим (но неопределённым) принципом, который фигурирует в самом первом императивном положении Конституции России: «Российская Федерация – Россия есть демократическое федеративное правовое государство с республиканской формой правления» [10]. Точно так же первое императивное положение Конституции Украины провозглашает: «Украина есть суверенное и независимое, демократическое, социальное, правовое государство» [11]. Попытка придать смысл выражению «правовое государство» носит далеко не теоретический характер.

Валерий Зорькин, председатель Конституционного Суда России, писал в 2003 году: «Становление правового государства давно является нашей конечной целью, и за последние несколько лет мы, безусловно, серьезно продвинулись в этом направлении. Однако сейчас никто не может сказать, что мы достигли этой цели» [12, с. 53].

История украинского и русского народов крепко сплетена, у нас есть общая правовая национальная идея, получившая своё развитие с древнейших времён Киевской Руси, когда начало формироваться уважение к «Русской правде» князя Ярослава Мудрого, это заложило некий национальный код отношения права к чести и достоинству личности. Но в полной мере наши демократические институты настоящего времени не могут обеспечить построение правового

государства, праву необходимо отвечать как объективным потребностям общественной жизни, так и, главное, реальным возможностям их удовлетворения, а особенно в национально-культурном аспекте юридических отношений.

Список использованных источников:

1. Mohl R. Die Polizei-Wissenschaft nach den Grundsätzen des Rechtsstaates. Tübingen, 1832–1833. P. 1–3.
2. Кистяковский Б.А. Лекции по общему государственному праву. Москва, 2009. С. 261.
3. Васильев А.А. Этико-правовая концепция русской государственности П.Е. Казанского и Н.А. Захарова. *Государственная власть и местное самоуправление*. 2012. № 7. С. 43.
4. Новгородцев П.Н. Два правовых идеала. Научное слово. Москва, 1994. Кн. X. С. 121.
5. Алексеев Н.Н. Основы философии права. Петроград, 1924. С. 275.
6. Дністрянський С. Загальна наука права і політики. Прага, 1923. С. 5.
7. Усенко І.Б. Наукова спадщина академіка С.С. Дністрянського. *Правова держава*. Вип. 7. Київ, 1996. С. 229.
8. Нерсесянц В.С. История политических и правовых учений. Москва : Юридическая литература, 2004. С. 633, 636, 839–840.
9. Шемшученко Ю.С. Наукові засади формування правової держави в Україні // *Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку* // Короткі тези доповідей та наукових повідомлень республіканської науково-практичної конференції 9-11 листопада 1995 р. Харків, 1995. С. 3.
10. Конституция Российской Федерации: [принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. с изменениями, одобренными в ходе общероссийского голосования 01 июля 2020 г.] // Официальный интернет-портал правовой информации. URL: <http://www.pravo.gov.ru> (дата обращения: 31.10.2020).
11. Конституція України: [прийнята всенародним голосуванням 28 червня 1996 р. зі змінами внесеними Законами України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV, від 1 лютого 2011 року № 2952-VI, від 19 вересня 2013 року № 586-VII, від 21 лютого 2014 року № 742-VII, від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, від 07 лютого 2019 року, № 2680-VIII] // Офіційний інтернет-портал правової інформації. URL: <https://president.gov.ua> (дата обращения: 31.10.2020).
12. Зорькин В.Д. Конституционно-правовое развитие России. Москва : Норма, 2011. С. 53.

Протосавицька Л.С.

*кандидат історичних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ

Поняття «цінності» вперше було введено І. Кантом, який протиставив природній необхідності деяку соціальну галузь моральної свободи і повинності людини. Кант визнавав цінності як вищий принцип людської поведінки.

Під цінностями, в науковій літературі, звичайно прийнято розуміти предмети, явища та їх властивості, які потрібні (необхідні, корисні, приємні та ін.) людям як засіб задоволення їх потреб та інтересів, та ідеї як норми, ідеалу або мети [1, с. 288].

В. Качур пропонує визначати цінності як явища об'єктивного світу (матеріальні та духовні), що мають значення для суб'єкта при здійсненні ним життєвого вибору [2, с. 6–12].

Правові цінності – це конкретні соціально-правові явища, правові засоби і механізми. До них відносяться: конкретний вираз власної цінності права в практичному житті людей, основні демократичні правові цінності; особливі правові засоби та юридичні механізми (все те, що включає в себе юридичний інструментарій), що забезпечує цінність права, його гарантованість, інструменти, що виражають оптимальне співвідношення нормативного та індивідуального регулювання [3, с. 503].

Правові цінності формуються шляхом вироблення ціннісних критеріїв, які в процесі розвитку держави і права набувають властивості трансформуватися відповідно до існуючих реалій суспільного життя, правосвідомості, правової культури, світогляду та духовних цінностей. З огляду на це світ права являє собою світ цінностей, який суб'єкт, по мірі своїх можливостей пізнає та освоює. Ціннісні орієнтири направляють людину в різноманітті правових фактів, ініціюють його пізнавальну діяльність.

Сучасна юридична думка при визначенні ієрархії основних цінностей права йде двома принципово різними шляхами. Перший з них полягає в обґрунтуванні системи та ієрархії цінностей права крізь призму гуманістичної традиції. Другий шлях відкривається при аналізі ієрархії

цінностей права, є суто нормативним та полягає в дослідженні ієрархії цінностей права, що відображається в різного роду нормативних актах.

Гуманістична традиція визначення системи і ієрархії цінностей стосується тих загальнолюдських цінностей, що були вироблені людиною як членом суспільства. Головною серед цих цінностей є право на життя окремого члена суспільства. При виведенні ієрархії наступних рівнів цінностей права слід звернути увагу на висвітлення цінностей права з позиції сутнісних характеристик людини як основної цінності права та характеристики цінностей права з точки зору проблемного підходу, на який вказав П.М. Рабінович [4, с. 14].

Людина вважається невід'ємною частиною соціуму, залежить від нього, підпорядковується йому та зовнішнім соціальним механізмам, що представляють народ, державу, партію або клас, колектив чи окрему групу. При розкритті соціальної сутності людини слід звернути увагу на такі категорії як свобода, рівність та гідність. Вони належать до другого рівня ієрархії цінностей права.

Ведучи мову про цінності у праві їх всі умовно можна поділити на дві групи: до першої відносяться цінності права, стосовно яких право – це інструмент засобів реалізації; до другої належать власне правові цінності з правовою якістю.

Вчений-дослідник Бабенко А. розрізняє: абсолютні правові цінності, де цінностям-цілям присвоєно статус найвищого значення; ступінь розвитку а також тип правової культури суспільства і особи визначають цінності середнього рівня; для врегулювання та побудови конкретних правовідносин використовують інструментальні цінності, на які також покладається захист інших типів цінностей. Крім того вчений подає наступну класифікацію ціннісних ієрархій: етатистська – перевага цінності держави і зрівняльності; ліберальна – пріоритет цінності свободи; утилітарна – першочергове сприйняття інструментальних цінностей; рівноважна – гармонійна взаємодія правових цінностей [5, с. 52].

Розглядаючи питання класифікації правових цінностей варто вказати, що в юридичній науці має місце велика кількість класифікацій як правових цінностей так і цінностей загалом. Такий дослідник як Поляков А.В. пропонує поділити правові цінності на ейдентичні та соціокультурні, де ейдентичними є ті цінності, що впливають із самої ідеї права, незалежно від тих чи інших умов. Крім того право завжди віддзеркалює культурні та соціальні цінності. Сюди можемо віднести свободу, рівність, справедливість в конкретних історичних та соціальних умовах.

Правові цінності можна класифікувати за типом правового регулювання: публічного чи приватного права. В юридичній літературі зустрічається поділ на: цінності-принципи, цінності-правила та цінності процедури. Так, Михайлов С.В. до цінностей-принципів відносити основні критерії правових явищ на предмет їх відповідності цінностям права: цінності-правила – це дозволи чи вимоги здійснити або утриматися від здійснення певного вчинку; цінності-процедури являють собою офіційно встановлений правилами спосіб і порядок дій у процесі формування певних правовідносин [6, с. 65].

Нерцесянц В.С. стверджує, що в державі та праві не застосовуються цінності філософсько-естетичного зразка, а навпаки створюються власні цінності, які сприймаються і визнаються в різних сферах життя [7, с. 28]. При цьому він вказував, що право ніколи не поглинає норм моралі та моральності.

Отже, проблема правових цінностей та їх класифікація займає провідне місце в теорії та філософії права. Цінності як такі є базовим мотивом поведінки людини в тому числі і правової. Через цінності в праві лежить шлях від суцього до належного від фактичного до нормативного.

Разом з тим ведучи мову про межі прийнятої поведінки чи зразки, ідеали слід наголосити на тому, що для багатьох ці зразки відсутні. Цінності, які формуються в суспільстві не існують поза ситуацією реальної чи потенційної оцінки. В кожній новій ситуації людина не лише оцінює, а уточнює, конкретизує чи переосмислює той образ на основі якого прийнято виносити оціночні судження про ті чи інші об'єкти, що оцінюються. Досліджуючи питання класифікації цінностей маємо зважати на особливий світ цінностей, ієрархія та класифікація яких прямопропорційно залежала від епохи, суспільства та держави.

Цінності не можуть існувати окремо одна від одної, тому завжди формують цілісну систему цінностей в основі яких лежать моральні цінності (благо, добро, обов'язок, відповідальність, честь, щастя тощо). Та чи інша система цінностей є важливим елементом організації суспільства. Цінності є ключем до розуміння культури, яка в свою чергу забезпечує функціонування та стабільність будь-якої соціальної системи. У будь-якої групи осіб, суспільства чи культури може бути своя система цінностей. Свої системи цінностей формуються у різних соціальних верств, класів, навіть поколінь. Будь яка система цінностей має свою ієрархію, яка забезпечує стійкість та неповторність розвитку суспільства.

Ієрархія цінностей це впорядкована, наділена певною цілісністю, система цінностей, що охороняється суспільством і державою [8, с. 88].

Нагой Ф. з поміж цінностей виділяє цінності, які притаманні об'єктам і самі об'єкти як цінності; конкретні і абстрактні цінності; цінності як індивідуальна та надіндивідуальна реальність; зміст соціалізації та онтологізації природи надіндивідуальних цінностей; цінності як еталони поведінки чи як ідеали; цінності, що являють собою структури свідомості чи це структура мотивації. Крім того вчений вказує на три форми існування цінностей: суспільні ідеали; їх предметне втілення в діях та поведінці конкретних людей; мотиваційні компоненти особистості як «зразки належного» [9, с. 26].

Отже, здійснивши аналіз низки наукових праць з досліджуваної проблематики ми дійшли висновку, що складна природа цінностей спричиняє різні підходи до класифікації та систематизації цінностей. Варто наголосити на тому, що єдиної класифікації цінностей не існує. Одна категорія дослідників розглядає цінності як об'єктивну суть речей, інші ототожнюють їх з поняттям благ, визначенням корисності для людини, треті визнають цінності вказуючи їй грошову вартість, четверті пов'язують цінності з властивостями задоволення потреб, інтересів, бажань, для п'ятих цінності пов'язані із суб'єктивною значущістю того чи іншого предмету для життя людини. Цінність знаходиться на межі матеріального та ідеального, об'єднуючи їх в якісно іншу «річ», де матеріальне відношення цінності виражається в утилітарних відносинах, а духовний прояв ціннісного відношення проявляється в сакральних та естетичних формах свідомості суспільства, що виражаються через «загальнолюдські», «вищі» чи «абсолютні» цінності.

Список використаних джерел:

1. Алексєєв П.В., Панин А.В. Філософія. Москва : Проспект, 1997. С. 288.
2. Качур В.О. Категорія цінність у теорії правової культури: до визначення поняття. *Право. Людина. Довкілля: науково-практичний журнал*. 2019. Том 11(1). С. 6–123.
3. Баранов П.П. Верещагин В.Ю., Курбатов В.И., Овчинников А.И. Філософія права : Учеб. пособие. Ростов на Дону : РЮИ, 2004. С. 503.
4. Рабинович П. Социалистическое право как ценность / Изд. 2-е, стереотипное. Одесса : Юрид. л-ра, 2006. С. 13–26.
5. Кравцов І.В. Класифікація правових цінностей та їх значення для правової теорії і практики. *Наукові записки НаУКМА* Том 200. Юридичні науки. 2017. С. 52.

6. Михайлов С.В. Правовые ценности и их классификация. *Актуальные проблемы современной науки*. 2010. № 31. С. 65.

7. Нерцесянц В.С. Философия права. Москва : Норма-Инфра. С. 28.

8. Елишев С.О. Изучение понятий «ценность», «ценностные ориентации» в междисциплинарном аспекте. *Вестник Московского университета. Серия Социология и политология*. 2010 № 3. С. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/izuchenie-ponyatiy-tsennost-tsennostnye-orientatsii-v-mezhdistsiplinarnom-aspekte/viewer>

9. Нагой Ф.Н. Теории ценностей и проблема целостности мировоззрения личности. *Вестник Пермского университета. Выпуск 1. Философия. Психология. Социология*. 2017. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/teorii-tsennostey-i-problema-tselostnosti-mirovozzreniya-lichnosti/viewer>

Тосенко О.С.

слухач,

Академія Державної пенітенціарної служби

ПРАВОЗАХИСНА ФУНКЦІЯ ДЕРЖАВИ ЯК ОСНОВА РОЗБУДОВИ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Україна сьогодні переживає складний і відповідальний період своєї історії – відбувається поступове зміцнення основ правової державності нового демократичного суспільства. Це вимагає подолання наслідків та залишків тоталітарного минулого, переходу до норм, інститутів і цінностей європейської демократії, до визнання людини найвищою соціальною цінністю, а захист прав і свобод людини та громадянина – головною метою, стратегічним завданням сучасної демократичної, соціальної, правової держави.

Оскільки захист прав і свобод людини і громадянина – конституційний обов'язок держави, його варто пов'язати з функціями держави, в яких проявляється та роль, яку держава відіграє у вирішенні основних питань суспільного розвитку, в задоволенні різноманітних інтересів суспільства. Досить часто поняття «правозахисна функція» застосовується у правовій та соціально-політичній літературі. Однак, це не сприяє його однозначному розумінню. Визначаючи правозахисну функцію держави, слід, перш за все, визначити її сутність.

Заслуговує на увагу позиція Ю.В. Степаненка про те, що проблема дослідження правозахисної функції держави формується з проблем функцій права, функцій держави та її органів, а також форм її здійснення [1, с. 20].

В.І. Темченко вважає, що термін «захист» слід розуміти в єдності термінологічних конструкцій, що позначають певні суб'єктивні процесуальні можливості (право особи із захисту порушених прав стосується будь-якого конституційного права чи свободи незалежно від буквального вживання цього терміна безпосередньо у тексті норм Конституції), а поняття «охорона» вживається для позначення досить широкого кола повноважень державних органів, що передбачають, зокрема, запобігання, недопущення правопорушень та поновлення прав і свобод у випадку їх порушення та притягнення винних до юридичної відповідальності [2, с. 34].

Правозахисна функція являється основною внутрішньою функцією держави. Її розглядають не лише як основний напрям діяльності держави, а і як сутність, головну стратегічну мету і завдання демократичної, соціальної, правової держави.

Конституція України у Загальних засадах закріплює два важливих положення: головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст. 3) та встановлення такого правового порядку, за яким ніхто не може бути змушений робити те, що не передбачено законодавством (ст. 19). Власне правам людини в ній присвячено значну частину спеціального другого розділу Конституції України. Його розміщення слідом за загальними засадами підкреслює їх важливість та нове співвідношення між людиною і державою, що встановлює: людина визнається найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи мають визначити зміст і спрямованість діяльності держави [3].

Здійснення правозахисної функції є одним з обов'язків держави. У межах цієї форми реалізації функцій держави визначальне значення має послідовне дотримання нею гарантій у сфері прав та свобод людини і громадянина [4, с. 87].

З огляду на наявні сучасні проблеми в правовій системі ключовими пріоритетами Уряду України в межах його компетенцій задекларував:

- Забезпечення правового захисту населення шляхом впровадження обов'язковості та неминучості виконання судових рішень.

- Створення якісної мережі безоплатної правової допомоги та підвищення рівня правової освіченості українців, що допоможе громадянам вирішувати їхні проблеми у правовий спосіб, зменшить

рівень побутової корупції та сприятиме розвитку громадянського суспільства в Україні.

– Створення ефективної системи реабілітації та ресоціалізації правопорушників, що надасть можливість зберегти їх соціально корисний громадянський потенціал та повернутись до нормального й повноцінного життя.

– Забезпечення належного виконання антикорупційного законодавства та створення умов для функціонування прозорої системи інституцій, що борються з корупцією [5].

Разом з цим для піднесення ролі і значення правозахисної функції при розбудові демократичної, соціальної та правової держави наразі на основі міжнародних стандартів необхідно забезпечити дієвий механізм реалізації приписів норм права та якісного кадрового забезпечення, що є обов'язковою умовою ефективної реалізації правозахисної функції держави.

Список використаних джерел:

1. Степаненко Ю.В. Понятие и содержание правоохранительной деятельности. *Российский следователь*. 2003. № 8. С. 20.
2. Темченко В. Особливості юридичного змісту термінів «захист» та «охорона»: механізм забезпечення прав і основних свобод людини. *Право України*. 2005. № 9. С. 33–35.
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
4. Білозьоров Є.В., Вишковська В.І. Правозахисна функція держави: сутність та механізм здійснення в Україні : [монографія]. Київ : ФОП Кандиба Т.П., 2015. 168 с.
5. Верховенство права та боротьба з корупцією // Урядовий портал : офіційний веб-сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeu> – Назва з екрана.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гріненко Д.А.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА ЯК ПЕРВИННИЙ СУБ'ЄКТ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Бажання влади привести рівень розвитку місцевого самоврядування до рівня розвитку місцевого самоврядування європейських країн призвело до неоднозначного відношення населення до таких змін. З одного боку, держава керувалася такими змінами, через спрямування всіх ресурсів до місцевих територіальних громад, для надання населенню високоякісних доступних публічних послуг, розвитку соціальної інфраструктури, функціонування якої сприятиме задоволенню особистих потреб щодо гідних умов життєдіяльності та інтелектуального розвитку населення на тій чи іншій території. З іншого боку, такі зміни можуть призвести до зникнення маленьких сіл і селищ, через відтік робочої сили до міст. Відсутність фінансування інфраструктури також можуть призвести до подібних наслідків. Через це, у даній роботі, спробуємо визначити позитивні моменти реформування місцевого самоврядування.

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації, концептуальні засади якої були схвалені у 2014 році, а практична реалізація розпочалась у 2015 році, стала однією з найрезультативніших і найпомітніших серед стратегічних реформ.

У 2020 році, відбулись перші вседержавні місцеві вибори до територіальних громад. Проте, на даний час немає єдиного підходу до формування цілісності таких громад. А саме, наприклад, невідомо ще, як буде передаватись у власність нерухомість, яка перебуває у власності державних адміністрацій. Законодавство в цьому плані ще досить «сире» або взагалі відсутнє.

Однією із основних проблем реформи місцевого самоврядування є визначення взаємовідносин між державою та місцевим самоврядуванням.

Такі моменти можна побачити при аналізі редакцій офіційного перекладу положень Європейської Хартії про місцеве самоврядування, в якій сьогодні останнє означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в межах закону здійснювати регулювання й управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Попередня редакція вказаного документа передбачала, що органами місцевого самоврядування здійснюється регулювання й управління суспільними (у попередній редакції – державними) справами, які належать до компетенції цих органів. Поточна редакція найбільше відповідає англomовному тексту Хартії, де для характеристики предмета відання використовується термін «public». Такі права мають ради та (або) збори, члени яких вільно обираються таємним голосуванням. Крім того, вони можуть мати підзвітні їм виконавчі органи.

Територіальний підхід до визначення поняття територіальної громади пов'язаний з використанням такої характеристики, як постійне проживання осіб на території певного населеного пункту, і з відповідним застосуванням термінів «населення», «жителі», «громадяни, які мешкають на території», «територіальний колектив» тощо. Під територіальною громадою розуміють групу людей, які проживають на певній території, поділяють спільні цінності, мають подібні інтереси. Таке розуміння є дещо звуженим, не повністю розкриває усю систему внутрішніх зв'язків, які існують у громаді, оскільки ототожнює її з територією.

Так, О. Батанов під територіальною громадою розуміє складну «кумулятивну» форму суспільної організації, сукупність людей (місцевих жителів), асоційованих на публічних засадах у межах певної території та об'єднаних різноплановими ознаками системного характеру (зокрема, демографічний і територіальний (земляцький) зв'язок, правовий і політичний зв'язок, майновий (економічний) і професійний зв'язок, мовний і релігійний (соціально-культурний) зв'язок тощо).

Дефініція «територіальна громада» як у працях учених, так і в чинному законодавстві характеризується різними підходами та кваліфікуючими ознаками. Розуміння територіальної громади як основи місцевого самоврядування концентрує в собі ціннісну характеристику місцевого самоврядування як складного, багатогранного соціального та правового явища, його місце та значення в громадському та конституційному механізмі, орієнтує на забезпечення поточної управлінської взаємодії, на регулювання зовнішніх сторін місцевого самоврядування (виділення територіальних громад як первинних

суб'єктів самоврядування, встановлення чітких просторових меж компетенції місцевого самоврядування, розподіл прав місцевих колективів та органів місцевого самоврядування).

В основу зарубіжної концепції територіальної громади покладений розгляд цього суб'єкта, специфікою якого є те, що територіальна громада розглядається як корпорація, що заснована на членстві громадян, об'єднаних фактором спільного проживання. Досвід свідчить, що членство в громаді пов'язувалося не лише з місцем проживання, але і з наявністю майнового інтересу.

Так, згідно з Конституцією Республіки Польща «основною одиницею територіального самоуправління є гміна (громада)» (ст. 164); «одиниці територіального самоуправління є юридичними особами» (ст. 165); «одиниці територіального самоуправління мають право на об'єднання» (ст. 1720). Населення гміни утворює самоврядну громаду відповідно до законодавства, а гміна розуміється одночасно як самоврядна громада та як відповідна територія. Наділення гміни статусом юридичної особи автоматично забезпечило їхнє право на володіння майном, можливість формувати власний бюджет, здатність приймати рішення від свого імені й під власну відповідальність.

В Іспанії Конституція гарантує автономію муніципалітетів, які володіють всією повнотою прав юридичної особи. Тут муніципалітети також одночасно є громадами та одиницею територіальної організації держави. Відповідно до ч. 3 ст. 141 Основного Закону Іспанії, «можуть створюватись об'єднання муніципалітетів, відмінні від провінцій».

Конституцією Естонської Республіки визначено, що «вирішенням всіх питань місцевого життя та його устроєм займаються місцеві самоуправління, які діють самостійно на підставі законів» (ст. 154); «одиницями місцевого самоуправління є волості та міста» (ст. 155); «місцеві самоуправління мають право створювати союзи та установи разом з іншими місцевими самоуправліннями» (ст. 159). В Естонії під місцевим самоврядуванням розуміють встановлені Конституцією право і обов'язок одиниці самоуправління – волості або міста – як демократично створених органів влади на підставі законів самостійно облаштовувати місцеве життя та керувати ним, виходячи з виправданих потреб та інтересів населення волості або міста з врахуванням особливостей їх розвитку.

Щодо України, територіальна громада – це сукупність громадян України, які спільно проживають у міському чи сільському поселенні,

мають колективні інтереси і визначений законом правовий статус. На відміну від простої територіальної одиниці, поселення, яке має статус територіальної громади, наділяють певними правами, зокрема правом на самоврядування.

Таким чином, територіальна громада – це первинний суб'єкт місцевого самоврядування, що складається з фізичних осіб, які постійно мешкають, працюють на території села (або добровільного об'єднання в спільну громаду кількох сіл), селища або міста, безпосередньо або через сформовані ними муніципальні структури вирішують питання місцевого значення та пов'язані індивідуально-територіальними зв'язками системного характеру. Територіальні громади мають якості первинного суб'єкта влади та управління на місцевому рівні.

Сьогодні відбувається процес подальшого конституційного врегулювання статусу територіальних громад, що сприятиме розвитку місцевої демократії та належного становлення дієздатних і самодостатніх територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Роль територіальних громад у забезпеченні місцевого економічного розвитку: теоретичні засади дослідження / Безпалько О.М. // Економіка і організація управління. – 2019. – № 1(33). – С. 116–123.
2. Конституційні аспекти регламентування статусу територіальної громади як первинної одиниці у системі місцевого самоврядування / Я. Богів // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5671/vnulpurn201685552.pdf>
3. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування: аналіз сучасних наукових досліджень в Україні / Т.А. Кравченко // Серія: Державне управління. – 2015. – № 1(49). – С. 68–75.
4. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики / О. Г. Остапенко, Т. М. Барановська. – Режим доступу: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/10_2015/9.pdf
5. Поняття й ознаки територіальної громади / Н. М. Альошина // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – 2011. – Випуск 21. – С. 173–181.
6. Правова природа і статус територіальної громади: доктринальний аспект / Шевченко А. О. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2017. – № 3(104). – С. 332–342.
7. Характерні риси об'єднаної територіальної громади / С. Потапенко // Електронний ресурс. – Режим доступу: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2_2019-47-55.pdf

Гуторова А.О.

студентка,

Науковий керівник: Муртіщева А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗНЯТТЯ МОРАТОРІЮ НА ПРОДАЖ ЗЕМЛІ, ЯК СЕКТОРАЛЬНА РЕФОРМА У СИСТЕМІ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади на засадах децентралізації спрямована на створення в Україні системи місцевого самоврядування європейської моделі, наділення об'єднаних територіальних громад повноваженнями та ресурсами, зокрема і земельними, що дадуть змогу реально стимулювати місцевий економічний розвиток.

Мета дослідження – окреслити основні теоретико-правові підходи щодо визначення поняття «секторальна реформа» в контексті здійснення децентралізації місцевого самоврядування в Україні та дослідити окремі проблемні питання зняття мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення.

Теоретичним підґрунтям дослідження процесів реформування, зокрема, секторальних реформ, стали праці: І. Бідзюри, М. Братковського, Б. Данилишина, В. Загурської-Антонюк, Т. Лункіної, В. Мамонової, О. Скрипнюка. Проте напрямки реформи в окремих сферах місцевого самоврядування потребують додаткового аналізу.

Проаналізувавши наукові доробки вчених, можна сказати, що поняття «секторальна реформа» не виокремлено із загального поняття «реформа». Однак безліч ресурсів згадують поняття «секторальна реформа» прив'язуючи його до процесу децентралізації місцевого самоврядування в Україні. З огляду на це варто навести визначення понять «реформа» та «сектор». Наприклад, як зазначає І.П. Бідзюра: «Реформа – це перетворення, зміна, перебудова якої-небудь сторони громадського життя; це нововведення будь-якого змісту» [2, с. 185]. Пугачов М.І. зазначає, що «сектор» це частина народного господарства, яка має певні соціальні й економічні ознаки [4, с. 16].

З урахуванням визначення поняття «реформа» і «сектор» можна сформулювати таке визначення «секторальної реформи» як комплексу заходів, якими вводяться на заміну старих нові відносини в певній сфері (секторі) життєдіяльності населення, що призводить до її зміни.

Одним з найважливіших етапів секторальних реформ у системі децентралізації місцевого самоврядування України стало реформування у сфері земельних відносин, що насамперед, передбачає зняття мораторію на продаж землі сільськогосподарського призначення. Підґрунтям такого реформування стало прийняття ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX від 31.03.2020 р. [1], що набирає чинності 01 липня 2021 р.

Прогресивними аспектами втілення норм цього нормативного акту для реформування місцевого самоврядування є: встановлення об'єктивної ринкової вартості земельних ділянок сільськогосподарського призначення у процесі їх економічного обігу та зростання капіталізації землі; збільшення інвестиційних можливостей аграрного сектора, зокрема, через розвиток іпотечного кредитування під заставу земель сільськогосподарського призначення; раціональний перерозподіл земель сільськогосподарського призначення та оптимізація їх використання; підвищення рівня мотивації праці через поєднання в особі громадянина України власника землі та виробника сільськогосподарської продукції; підвищення економічного благополуччя населення, створення на селі міцного економічно активного середнього класу [5, с. 151].

Ризики зняття мораторію на продаж землі, як секторальної реформи стосується кількості землі у власності однієї особи (юридичної або фізичної). Питання в тому, який орган та яким чином контролюватиме обсяг земель у власності особи, якою буде відповідальність за перевищення та яким буде механізм «обмеження» у праві власності тих осіб, що перевищили допустиму межу.

Неодмінний ризик – питання ціни та цільового призначення використання земель і мети їх набуття у власність. Без законодавчого визначення таких ризиків та відповідальності, ринок дійсно зможе підвищити ціну за гектар землі, однак чи стане такий ринок механізмом примноження капіталів окремих осіб чи все ж таки землю матимуть змогу купувати фермери та фермерські господарства з метою її використання, а не перепродажу – це вже питання до законодавця [6, с. 55].

Підсумовуючи вищевикладене, слід вказати наступне, що незважаючи на позитивну мету, якою керувався законодавчий та урядовий менеджмент, при скасуванні мораторію на продаж землі, законодавець зневілював ймовірність можливих маніпуляцій цим правом його суб'єктами. Освітлені ризики у цьому дослідженні мають бути врегульовані на законодавчому рівні, інакше секторальна реформа сільського господарства може призвести до незаконного збагачення зацікавлених суб'єктів, що призведе до провалу реформи місцевого самоврядування, особливо що стосується громад сіл та селищ.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» № 552-IX від 31.03.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text> (дата звернення: 04.11.2020).
2. Бідзюра І. П. Філософія системних реформ в Україні. *Політичний менеджмент*. 2016. С. 185–186.
3. Лункіна Т. І. Сучасний стан процесу децентралізації та перспективи її розвитку в Україні. *Modern economics*. 2020. № 19. С. 114–119.
4. Пугачов М. І. Агропродовольчий сектор України. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 15–19.
5. Спіжова М.О. Ринок землі сільськогосподарського призначення в Україні: сучасний стан та перспективи. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2020. № 1. С. 108–113.
6. Чумакова Т. Ризики скасування мораторію на продаж землі. *Юридичний вісник*. 2020. № 6. С. 53–55.

Папій Т.О.

студентка,

Науковий керівник: Муртіщева А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ УТВОРЕННЯ ТА ЛІКВІДАЦІЇ РАЙОНІВ У МІСТАХ

Питання територіального устрою держави, згідно з п. 13 ч. 1 ст. 92 Конституції України, мають вирішуватися виключно законом. Це положення стосується і районів у містах, які є складовою частиною системи адміністративно-територіального устрою відповідно до ст. 133 Основного закону. Однак наразі склалася неоднозначна ситуація щодо повноважень органів місцевого самоврядування стосовно утворення та ліквідації районів у містах, а також порядку реалізації таких повноважень. Тому виникає потреба дослідити чинну нормативно-правову базу, муніципальну практику та наукові підходи з досліджуваного питання з метою напрацювання перспектив законодавчого регулювання.

Відповідно до п. 41 ч. 1 ст. 26 Закону України (далі – ЗУ) «Про місцеве самоврядування в Україні», прийняття рішень з питань адміністративно-територіального устрою в межах і порядку, визначених цим та іншими законами, належить до виключної компетенції сільських, селищних, міських рад [1]. Здійснюючи тлумачення вищезгаданої норми, Конституційний Суд України у Рішенні від 13.07.2001 № 11-рп/2001 (далі – Рішення) [2] указав на два ключових аспекти, які стосуються: (1) компетенції рад приймати рішення щодо утворення та ліквідації районів у містах, (2) компетенції Київської міської ради з цього питання (зважаючи на специфіку конституційно-правового статусу м. Києва).

Щодо першого моменту, то варто погодитися з думкою І. Павлова, що своїм Рішенням у справі про адміністративно-територіальний устрій Конституційний Суд України, розтлумачивши поняття «організація управління районами в містах», фактично підтвердив повноваження міських рад самостійно вирішувати питання про утворення/ліквідацію районів у містах. Проте, як орган публічної влади, вони мають діяти в порядку та у спосіб, визначений законом [3]. Такий підхід корелюється з

принципом «дозволено все, що прямо передбачено законом», який закріплений ч. 2 ст. 19 Конституції України. Проблема полягає в тому, що наразі відсутні законодавчі положення щодо порядку належної реалізації окреслених повноважень місцевих рад. Незважаючи на це, практика ліквідації районів у містах не є поодиноким в Україні. Так, у 2011 р. таке рішення було прийнято Вінницькою міською радою [4], у 2015 р. – Чернівецькою міською радою [5]. Спроби скоротити кількість районів з 8 до 2 були також здійснені у 2014 р. Дніпропетровською міською радою, але їх не вдалося втілити в життя [6, с. 109].

Що ж стосується м. Києва, то у абз. 2 п. 4 резолютивної частини Рішення Конституційний Суд України прийшов до висновку, що межі повноважень міських рад щодо утворення та ліквідації районів у м. Києві чітко не визначені та не належать до компетенції інших органів, тому, зважаючи на спеціальний конституційно-правовий статус столиці, вони можуть вирішуватися Київською міською радою [2]. Проте, відповідно до ч. 2 ст. 11 ЗУ «Про столицю України – місто-герой Київ» у районах міста Києва діють районні в місті Києві державні адміністрації [7]. Тобто, у випадку реалізації Київською міською радою наміру щодо ліквідації певного району столиці постане питання щодо необхідності ліквідації також відповідної районної у місті Києві державної адміністрації. Така ситуація, по-перше, потребує належного законодавчого регулювання, а по-друге, підіймає питання співвідношення інтересів держави та місцевого самоврядування.

Фахівці Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України при розгляді законопроекту № 3127-1 від 10.09.2008, який стосувався адміністративно-територіального устрою м. Києва, висловили власну думку з досліджуваної проблеми. Експерти вважають, що в перспективі «питання утворення і ліквідації адміністративно-територіальних одиниць (в тому числі районів у містах) має здійснюватися за участі відповідних органів державної влади (наприклад, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України). Адже, приміром, у разі віднесення до повноважень територіальних громад міст вирішення питань утворення та ліквідації районів у містах означатиме, що держава змушена буде пристосовувати систему місцевих органів державної влади до рішень відповідних міських рад, що не узгоджується з принципом територіального верховенства держави» [8].

Подібну позицію відстоюють також науковці, зокрема, Л. Приполова. Проаналізувавши зарубіжний досвід щодо адміністративно-

територіального устрою, дослідниця прийшла до висновку, що найбільш доречним є підхід, коли рішення про утворення, реорганізацію, ліквідацію, а також встановлення та зміну меж районів у містах мають прийматися відповідними міськими радами, але за погодженням з Верховною Радою України та після обов'язкових консультацій з жителями цих населених пунктів [9, с. 12–13].

З цього приводу варто приділити окрему увагу положенням Земельного кодексу України, який більш чітко регламентує окремі питання, пов'язані з районами у містах. Відповідно до ч. 3 ст. 174 цього кодексу, рішення про встановлення і зміну меж районів у містах приймається міською радою за поданням відповідних районних у містах рад. При цьому обов'язок підготовки висновків з цього питання покладається на місцеву державну адміністрацію (п. «д» ч. 1 ст. 17 Земельного кодексу) [10]. Тобто, складається, на наш погляд, парадоксальна ситуація, за якої процедура встановлення та зміни меж районів у містах потребує надання висновку органу державної влади в особі відповідної місцевої державної адміністрації, а рішення щодо утворення та ліквідації таких районів, що за своєю природою є юридичними фактами, які можуть призвести до більш серйозних правових наслідків, приймаються міськими радами повністю самостійно. При цьому жодним чином не враховується думка територіальної громади, про що свідчить наявна практика ліквідації районів у містах. У зв'язку з цим оптимальний варіант нормативного врегулювання може бути подібний до того підходу, який зараз передбачений Земельним кодексом стосовно встановлення і зміни меж існуючих районів у містах. Тобто, утворення та ліквідації районів у містах має здійснюватися за рішенням міської ради після обов'язково обговорення з членами територіальної громади міста у формі громадських слухань та отримання висновку відповідної місцевої державної адміністрації. Такий підхід дозволяє врахувати суспільну думку та відповідає принципам функціонування унітарної держави.

Таким чином, існує нагальна потреба у прийнятті нормативно-правового акту, який би остаточно врегулював питання порядку та способу реалізації повноважень органів місцевого самоврядування у сфері утворення та ліквідації районів у містах. Муніципальна практика міських рад, що склалася у цій сфері, свідчить про відсутність обговорень з членами територіальної громади питань адміністративно-територіального устрою і без будь-яких важелів впливу з боку держави.

Запропонований механізм щодо врахування думки громадськості та одержання висновків місцевих державних адміністрації з питань утворення або ліквідації районів у містах зможе забезпечити дотримання балансу місцевих та загальнодержавних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Про місцеве самоврядування в Україні: закон від 21.05.1997 № 280/97-ВР. Дата оновлення: 23.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#n170> (дата звернення: 17.11.2020).

2. Рішення Конституційного Суду України від 13.07.2001 (справа № 1-39/2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-01#Text> (дата звернення: 17.11.2020).

3. Павлов І. Доцільність формування районних у містах рад: аналіз підходів. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. праць*. Дніпропетровськ, 2010. Вип. 4(7). URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04\(7\)/10rivtar.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2010/2010_04(7)/10rivtar.pdf) (дата звернення: 17.11.2020).

4. Про адміністративно-територіальний устрій м. Вінниці: Рішення Вінницької міської ради VI скликання від 30.09.2011 № 434. URL: <https://www.vmr.gov.ua/Lists/Regulations/ShowContent.aspx?ID=3> (дата звернення: 19.11.2020).

5. Про адміністративно-територіальний устрій міста Чернівців: Рішення Чернівецької міської ради VI скликання від 26.03.2015 № 1542. URL: <http://chernivtsy.eu/portal/rishennya-62-sesiyi-sesiyi-miskoyi-rady-vi-sklykannya-vid-26-03-2015-roku> (дата звернення: 19.11.2020).

6. Хохрякова І. В. Досвід організації управління у містах з районним поділом в Україні. *Аспекти публічного управління*. 2015. № 7/8. С. 103–112.

7. Про столицю України – місто-герой Київ: закон від 15.01.1999 № 401-XIV. Дата оновлення: 01.01.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/401-14#Text> (дата звернення: 17.11.2020).

8. Висновок Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо проекту закону № 3127-1 від 10.09.2008. 03.10.2008. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=33278 (дата звернення: 17.11.2020).

9. Приполова Л. Щодо ролі органів державної влади та місцевого самоврядування у вирішенні питань адміністративно-територіального устрою: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Віче*. 8. 2014. С. 10–13.

10. Земельний кодекс України: кодекс від 25.10.2001 № 2768-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text> (дата звернення: 18.11.2020).

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Грозова М.В.

магістр,

Науковий керівник: Краснікова О.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська морська академія»

КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ІНСПЕКТОРІВ КОНТРОЛЮ ДЕРЖАВИ ПОРТУ

На офіційному сайті Міжнародної морської організації закріплене наступне поняття контролю держави порту – це інспекція іноземних суден в національних портах для перевірки того, що стан судна та його обладнання відповідає вимогам міжнародних правил та судно експлуатується відповідно до цих правил, а також, що на судні є укомплектований екіпаж [1]. Правовою базою для такого контролю є міжнародні конвенції Міжнародної морської організації.

Вагомий вклад у процес контролю суден в портах вносять саме інспектори, які виконують свої обов'язки відповідно до вимог міжнародних актів та національного законодавства держави порту.

Національним законодавством України встановлено, що інспектор контролю держави-порту – це державний інспектор Морської адміністрації, якого атестовано в установленому порядку для здійснення контролю за дотриманням на іноземних суднах міжнародних конвенцій України [2]. Слід вказати, що саме такий контроль, який здійснюється шляхом реалізації своїх повноважень інспекторами контролю держави порту відіграє важливу роль у забезпеченні безпеки мореплавства та вносить вагомий вклад у боротьбу з субстандартним судноплаством. Саме це обумовлює важливість діяльності таких інспекторів та пояснює зміст кваліфікаційних вимог, що висуваються до них.

У Керівництві по проведенню перевірок інспекторами контролю держави порту відповідно до Конвенції 2006 року про працю в морському судноплаванні вказано, що інспектор контролю повинен мати: стаж роботи не менше одного року в якості державного інспектора, що виконує функції щодо інспектування суден або в якості

стажера інспектора контролю держави порту; повну вищу освіту, кваліфікацію однієї з морських суднових спеціальностей; диплом капітана чи старшого помічника на суднах з певною валовою місткістю та загальний стаж роботи не менш ніж п'ять років [3, с. 18–20].

Такий інспектор повинен мати еквівалентну кваліфікацію, яка пов'язана з експлуатацією морських суден, також інспектор повинен володіти англійською мовою на достатньому рівні. Та це зумовлено не тільки тим, що рівень володіння іноземною мовою потрібен для повного розуміння з капітаном та екіпажем іноземного судна, але й для правильного складання актів, потрібних при здійсненні перевірки. І, звісно, інспектор контролю держави порту повинен знати вимоги відповідних міжнародних договорів України.

Капітан та офіцери судна, яке перевіряється, повинні пам'ятати, що інспектора контролю держави порту – це висококваліфіковані спеціалісти, тому що вони володіють великою базою знань та практики, оскільки багато з них – це колишні моряки.

Інспекторів на практиці слід поділити за спеціалізацією щодо перевірки окремих видів суден – навалювальне судно, танкер, пасажирське судно та інші. Таке розмежування пояснюється тим, що «колишній» моряк – а нині інспектор, маючи практику роботи на певному виді судна, знає особливості судових операцій та робіт.

Однак не всі інспектори мають практику роботи у морі та не є колишніми моряками. Але це не свідчить про їх менший рівень кваліфікації. Вони мають володіти спеціальністю близькою до мореплавства (наприклад, з технології судноремонту, з експлуатації судових механізмів) та мати певний практичний досвід роботи з суднами.

Окрім загального кваліфікаційного рівня інспектора контролю держави порту для них вимагається і спеціальна підготовка. Вона направлена на вивчення усіх міжнародних договорів, якими інспектори керуються під час інспектування іноземного судна. Така підготовка полягає у вивченні структури та змісту документа, у знанні меж його застосування, строків дії та характеру вимог, які застосовуються до судна під час перевірки. Оскільки конвенційні вимоги безперервно удосконалюються (коригуються, доповнюються, розвиваються), то для інспекторів влаштовуються періодичні семінари для того, щоб їх спеціальна підготовка відповідала рівню сучасності.

Знання інспектора конвенційних вимог щодо судна завжди глибше і ширше аналогічних знань, навіть вельми досвідчених офіцерів на судні, яке перевіряється.

Особи, які залучені інспекторами для допомоги, як правило, є фахівцями вузького профілю (наприклад, в області конструктивної міцності, в області радіоелектроніки і тому подібне). Найчастіше фахівці цієї категорії вербуються з кваліфікаційних товариств, сюрвейерних компаній. Всі вони мають великий досвід в обстеженні суден і швидко виявляють «слабкі» місця на судні. По суті справи, вони є експертами і їх висновки інспектори використовують в своїх оцінках щодо інспектованих суден.

Професійні якості та знання інспектора контролю держави порту потребують постійного удосконалення та збагачення. Саме тому наголошується на важливості проведення семінарів для інспектора контролю держави порту, які передбачають підвищення кваліфікації інспекторів. Паризький Меморандум про взаєморозуміння щодо контролю держави порту вказує на обов'язковість проведення зазначених семінарів. Їх проведення покладено на спеціально створений Комітет, який повинен сприяти всіма необхідними засобами узгодженню процедур практики, що відносяться до інспектування, усуненню недоліків, практики щодо затримання суден [4]. Але періодичність їх проведення та зміст семінарів не відображаються у жодному документі.

Отже, контроль держави порту виступає ефективним інструментом забезпечення дотримання вимог міжнародних двосторонніх та багатосторонніх договорів відносно безпеки мореплавства та боротьби з «субстандартними» суднами. На сьогоднішній день зазначений контроль за безпекою на морських торгових суднах, які заходять в територіальні води і в порт, та контроль за збереженням навколишнього середовища здійснюють професійні інспектори, які акредитовані державою порту. Тобто, інспектори – є основними реалізаторами контролю, який зазначений як у національному праві, так і у міжнародних документах, зокрема в меморандумах про взаєморозуміння щодо контролю держави порту. Саме це робить важливим роль інспекторів у механізмі контролю у морському праві.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт IMO. URL: <https://www.imo.org/en/OurWork/MSAS/Pages/PortStateControl.aspx>

2. Про затвердження Правил контролю суден з метою забезпечення безпеки мореплавства : Наказ Міністерства транспорту України від 17.07.2003 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0353-04#Text>

3. Рекомендации по проведению проверок инспекторами контроля государства порта в соответствии с Конвенцией 2006 года о труде в морском судоходстве. /Группа технической поддержки по вопросам достойного труда и Бюро МОТ для стран Восточной Европы и Центральной Азии. Москва : МОТ, 2010. xiv, 86 с.

4. Парижский меморандум про взаєморозуміння щодо контролю державою порту від 01 липня 1982 року. URL: http://docs.yasinskiy.net/books/others/paris_memorandum.pdf

Ковальчук В.І.

студентка,

Науковий керівник: Киричук А.С.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ БІЖЕНЦІВ

На сьогоднішній день, для багатьох країн, у тому числі й України, дедалі актуальнішою стає проблема біженців. Така ситуація, в першу чергу, зумовлена нестабільністю політичних режимів, воєнними діями, економічними проблемами, систематичними та масовими порушеннями прав людини, стихійним лихом тощо. Забезпечення прав людини для таких осіб – одне із найскладніших питань, що постало сьогодні перед світовим співтовариством, що, безумовно, посилює увагу до визначення їх правового статусу в міжнародному праві.

Дослідженням правових питань урегулювання статусу біженців присвятили роботи такі вчені, як О.В. Дерманська, В.В. Євдокимов, Р.А. Калюжний, І.П. Прокопенко, В.І. Тимчик, Г.С. Чуєнко, К.В. Шиманська, Н.М. Грабар, І.Г. Ковалишина, О.Л. Копиленко, Ю.І. Римаренко, Ю.М. Тодика, О.Ф. Фрицький, В.О. Малиновська, М.О. Шульга, С.Б. Чехович, О.І. Безпалова та інші. Водночас ці та інші дослідження не вичерпують всієї проблематики правового регулювання статусу біженців, неповно розкривають його зміст, залишаючи поза увагою низку важливих на сьогодні питань.

З огляду на зазначене, метою даної роботи є аналіз міжнародного законодавства та виокремлення основних недоліків щодо регулювання правового статусу біженців.

Вперше термін «біженець» з'явився у міжнародному праві після Першої світової війни, що обумовило потребу у забезпеченні належної правової регламентації правового статусу біженців, їх прав та обов'язків. Одним із основних документів, що визначає поняття «біженець» є Устав Міжнародної організації у справах біженців (1948 р.). Згідно з цим документом біженцями визнавалися такі особи:

- жертви нацистського або фашистського режиму, або режимів, що брали участь у Другій світовій війні на боці фашистських режимів, або жертви квислінговських, або подібних до них режимів, що допомагають фашистським режимам у боротьбі проти певної категорії населення, незалежно від того, користуються вони міжнародним статусом як біженці чи ні;

- іспанські республіканці й інші жертви фалангістського режиму в Іспанії;

- особи, які розглядались як біженці до початку Другої світової війни із причин расового, релігійного або національного характеру чи внаслідок їхніх політичних переконань [1].

Відповідно до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців під «біженцем» розуміється особа, яка через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань [2].

Також, положення щодо статусу біженців містяться у низці інших міжнародних документів, серед яких:

- Конвенція про захист цивільного населення під час війни (1949 р.);
- Угода про скасування віз для біженців (1959 р.);
- Конвенція Організації африканської єдності, яка регулює специфічні аспекти проблеми біженців в Африці (1969 р.);
- Конвенція про статус апатридів (1954 р.);
- Декларація ООН про територіальний притулок (1967 р.);

- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (1977 р.);
- Європейська угода про передачу відповідальності за біженців (1980 р.) тощо.

Аналізуючи положення Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, слід виокремити умови, які дають підстави називати особу біженцем. Серед таких, насамперед, відсутність у особи громадянства країни, яка надала притулок. Статус біженців застосовується до осіб, які більше не можуть користуватися захистом держави, громадянами якої вони є, адже вони її покинули через певні побоювання за своє життя та здоров'я. Держава обов'язково надає біженцям, які опинилися на її території, статус, яким користуються інші іноземці. Заборонено накладати покарання на біженця за незаконний в'їзд на території країни. Також неприпустимою визнається висилка біженців в країну, де їх життю та здоров'ю загрожує небезпека.

Не можуть вважатися біженцями, на яких поширюється дія Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, особи, які:

- добровільно повторно скористалися захистом країни своєї громадянської належності;
- втративши своє громадянство, знову добровільно набули його;
- набули нового громадянства і користується захистом країни своєї нової громадянської належності;
- добровільно знову влаштувалися в країні, яку вона залишила або за межами якої вона перебувала через побоювання щодо переслідувань;
- більше не можуть відмовлятися від користування захистом країни своєї громадянської належності, оскільки обставини, за яких вони були визнані біженцем, більше не існують;
- будучи особою без визначеного громадянства, можуть повернутися до країни свого попереднього звичайного місця проживання, оскільки обставини, за яких вони були визнані біженцем, більше не існують.

Тому, як слушно зазначає Безпалова О.І., поняття «біженець» включає в себе два критерії:

- позитивний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа може бути визнана біженцем;
- негативний критерій, тобто сукупність ознак, за наявності яких особа не може бути визнана біженцем або втрачає статус біженця [3, с. 15–16].

Біженці на території країни свого перебування нарівні з іншими категоріями населення користуються всіма правами людини, які мають універсальний характер та закріплені на міжнародному рівні, а також

правами та привілеями, властивими лише їм, якими вони володіють на підставі універсальних і регіональних міжнародних угод, що регулюють правовий статус біженців.

Слід додати, що права біженців не є абсолютними, вони можуть бути обмежені у встановленому міжнародним законодавством порядку. Тобто під час війни або за інших надзвичайних і виняткових обставин держава має право вживати тимчасових заходів, які вона вважає необхідними в інтересах державної безпеки, щодо тієї чи іншої окремої особи, ще до того, як ця держава з'ясує, що ця особа дійсно є біженцем і що подальше застосування цих заходів щодо неї є необхідним в інтересах державної безпеки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що наразі існує достатня кількість нормативно-правових актів, які регулюють питання правового статусу біженців, основними з них є універсальні норми міжнародного права, до яких, зокрема, належить Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців. Проте, міжнародні стандарти й відповідні заходи не охоплюють усієї проблематики правового статусу біженців. Це, перш за все, проявляється у тому, що основні положення, закріплені в Конвенції Організації Об'єднаних Націй про статус біженців, не завжди виконуються, як наслідок, права біженців часто порушуються. Вважається, що вирішити дану проблему можливо лише способом запровадження дієвого механізму контролю за виконанням міжнародних договорів, що стосуються правового статусу біженців.

Враховуючи все вищенаведене, у дослідженні було досягнуто його мети, а саме: проаналізовано міжнародне законодавство та встановлено, що права та обов'язки біженців, механізм їх реалізації та захисту є належним чином врегульованими на міжнародному рівні. Визначено, що головним недоліком у даній сфері суспільних відносин є, найперше, недотримання державами основних положень, закріплених Конвенцією Організації Об'єднаних Націй про статус біженців.

Список використаних джерел:

1. Устав Международной организации по делам беженцев 1948 г. *Официальный сайт Агентства ООН по делам беженцев*. URL: https://www.unhcr.org/ru/wp-content/uploads/sites/73/2019/08/Устав_УВКБ_ООН1.pdf
2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про статус біженців. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_011
3. Безпалова О.І. Особливості визначення прав біженців у міжнародному законодавстві. *Здійснення та захист прав внутрішньо переміщених осіб* : міжнар. наук.- практ. конф. Ужгород, 2017. С. 10–19.

Ктрічян М.Е.

студент,

*Навчально-науковий Інститут морського права та менеджменту
Національний університет «Одеська морська академія»*

СПІВВІДНОШЕННЯ ГАРАНТІЙНИХ ЛИСТІВ ТА ЗАСТЕРЕЖЕНЬ В КОНОСАМЕНТІ

Сфера використання коносаменту тісно пов'язана з видачею гарантійних листів. Однією з ситуацій, у якій використовується гарантійний лист – це видача «чистого» коносаменту, тобто коносаменту без застережень прямо контактуючих дефектний стан вантажу або упаковки.

На сьогоднішній час, вираз «чистий коносамент» (антоніми – нечистий, foul, dirty, unclean, cloused) стійко увійшло до ділової практики та активно використовується учасниками договорів купівлі-продажу товару, перевезення вантажу морем, страхуванні та акредитивній угоді.

Поява виразу «Чистий» коносамент обумовлено розвитком кредитних відносин, переходом від простих взаємовідносин контрагентів за умовами ФОБ (вільно вдовж борту – FOB, free on board) до більш складних СІФ (перевезення, страхування, фрахт – CIF, carriage, insuranc, freight) [2]. Простим взаємовідносинам відповідали прості умови розрахунку, які в елементарній формі зводилися до того, що покупець або його представник оплачували товар безпосередньо під час завантаження на борт судна. Ускладнення взаємовідносин учасників договору купівлі-продажу вимагало нових умов розрахунку. Виникла акредитивна форма розрахунку.

Акредитивом називають платіжний документ, за яким кредитна установа (банк, страхова компанія, фонд тощо) дає розпорядження іншій кредитній установі за рахунок спеціально заброньованих коштів оплатити товарно-транспортні документи на відвантажений товар чи виплатити пред'явникові акредитиву зазначену суму грошей [5].

«Чистий» коносамент, в першу чергу, потрібен вантажовідправнику для оплати за акредитивом, тому що згідно зі ст. 27 Банківських Правил: Банк буде приймати тільки чистий транспортний документ. Чистим транспортним документом є документ, який не містить застереження або помітки, яка ясно констатують дефектний стан товарів або їх упаковки [7; 8]. Слово «чистий» не потрібно проставляти на транспортному

документі, навіть якщо акредитив містить вимогу, щоб транспортний документ був «чистим на борту».

У випадку, якщо вантаж поставлений відправником має дефекти, або його стан не відповідає відомостям зазначеним відправником вантажу, капітан судна повинен внести застереження про дефектність вантажу. Тут і виникає необхідність видачі гарантійних листів в обмін на «чистий» коносамент.

Видача «чистих» коносаментів в обмін на гарантійні листи є незаконною, якщо це направлено на введення в оману вантажоодержувача. Прикладом використання гарантійних листів у цьому випадку є справа Браун Дженкінсон проти Персі Далтон (Brown Jenkinson & Co Ltd v Percy Dalton (London) Ltd 1957), яка стала прецедентом у сфері використання гарантійних листів в морському бізнесі. Суть справи полягає в тому що відповідачі (Dalton), продали 100 діжок апельсинового соку компанії в Роттердамі, яка перепродала сік покупцю з Гамбурга. Позивачами були навантажувальними брокерами судна, на яке діжки були завантажені. Вони проінформували відповідачів, що діжки були старими, крихкими та протікали та про те, що в коносамент будуть внесені відповідні застереженнями. За проханням відповідачів та отримання гарантійного листа, позивачі підписали коносамент, за яким вантаж був отриманий в гарному зовнішньому вигляді та стані. Після доставки в Гамбург, діжки протікали та судновласник мав компенсувати збитки, завдані дефектністю вантажу. Позивачі звернулися до відповідачів з проханням компенсувати збитки, але відповідачі відмовилися виплачувати. Апеляційний суд Лондона визнав, що гарантійний лист не може слугувати підставою для позову проти вантажовідправника, оскільки судновласник через свого агента брав участь в обмані разом з вантажовідправником [10].

Ця справа є прикладом того що, гарантійний лист виданий в обмін на «чистий» коносамент не може бути підставою позову та компенсації наданих збитків.

Не дивлячись на те, що використання гарантійних листів є розповсюдженою практикою, воно несе багато ризиків, які повинен знати кожний перевізник / судновласник, коли йому пропонують прийняти такий лист.

Перевізник або судновласник бере не себе подвійний ризик у разі отримання гарантійного листа. По-перше, він ризикує втратити своє страхове покриття в ситуації, де він понесе витрати внаслідок видачі вантажу без оригіналу коносаменту, чи з інших причин, вказаних вище.

Адже Клуб взаємного страхування в багатьох випадках відмовляє покрити витрати пов'язані з невиконанням або поганим виконанням обов'язків перевізника. Ці обов'язки викладені у Правилах взаємного страхування. По-друге, він бере додатковий ризик, в тому що може повстати питання про дійсність такого листа та чи зможе воно бути підставою звернення до суду [6].

Хоча гарантійні листи і продовжують знаходити своє застосування в якості практичного вирішення труднощів, виникаючих у зв'язку з видачею коносаменту з застереженнями, приймати їх не рекомендується. Увесь ризик цього листа понесе судновласник. Він може втратити судно, якщо претензія доволі велика, а вантажовідправник не виконає добровільно виплату за гарантійним листом, яке не може бути підставою для позову.

Клуб взаємного страхування радить у разі використання гарантійних листів перевірити такі дані:

- чи платоспроможна компанія, яка надає гарантійний лист;
- вирішити, чи зможе такий гарантійний лист бути підставою для позову.

Список використаних джерел:

1. Кодекс торговельного мореплавства України від 23 травня 1995 р. № 176/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 47-52. – Ст. 349.
2. Міжнародна Конвенція про уніфікацію деяких правил про коносамент від 1924 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України / Міжнародні документи. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_221
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про морське перевезення вантажів 1978 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України / Міжнародні документи. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_391
6. Протокол про зміну Міжнародної конвенції про уніфікацію деяких правил про коносамент від 1979 року [Електронний ресурс] / Верховна Рада України / Міжнародні документи. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_010
7. Кокин А.С. Коносамент: Правовые аспекты / А.С. Кокин. – М.: Транспорт, 1987. 149 с.
8. Серафимов В.В. Правові функції коносаменту / В.В. Серафимов. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/>
9. Bills of lading – Delivery of cargo – Standard Letters of Indemnity [Electronic resource] / The Gard Group. – Access mode: http://www.gard.no/web/publications/content?p_document_id=62930
10. Letters of Indemnity – Best Practice [Electronic resource] / BDM. – Access mode: <https://bdmlawllp.com/blog/letters-of-indemnity-best-practice/>

Кушпільова К.В.

студентка,

Науковий керівник: Прохазка Г.А.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЗА НОРМАМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

В XXI столітті у світі найвищою соціальною цінністю визнається людина, головне завдання сучасних держав є створення найкращих умов життя для всіх людей на землі, в якій не має місця для будь-якої дискримінації будь-то класова, расова, етнічна чи гендерна. Сьогодні достатньо важко знайти людину яка б не знала своїх прав та не вимагала б їх забезпечення. Проблема гендерної рівності виникла набагато раніше, та дала поштовх на закріплення таких стандартів у міжнародному праві.

Проблемі гендерної рівності присвячено багато дослідження низки науковців зокрема, зокрема: Зайчук В., Копиленко О., Оніщенко Н., Кобелянська Л., Абукикірова Н., Кушнір Н., Дашковська О., Камінська Н., Чернявський С., Перунова О. та ін. проте її актуальність продовжує зберігатись особливо в концепції сучасного стану забезпечення гендерної рівності міжнародним правом, тобто рівності можливостей чоловіка і жінки.

На думку Зайчук В., Копиленко О., Оніщенко Н. і Кобелянської Л. поняття гендерної рівності виникло на хвилі рівності прав чоловіка та жінки. При цьому неприпустимо сприймати за рівність однаковість, оскільки гендерні ролі не однакові за соціальним змістом, але потребують рівності в правових гарантіях реалізації можливостей різних статей. Основою гендерної рівності є заперечення єдності стандарту без урахування гендерних відмінностей і заперечення стандарту чоловічого як універсального [1, с. 76].

Як зазначає Абукикірова Н. саме розвиток ідеї гендерної рівності в історії захисту прав людини пов'язується з таким поняттям, як фемінізм – це концепція, яка виникла та розвивається як відповідь на соціальні потреби жінок. Поняття «гендер» сьогодні не має остаточного і

однозначного визначення, і це не недолік або проблема, а, скоріше, особливість самого поняття. Складність полягає в тому, що тут просліджується взаємозв'язок дії та мислення, які не можуть бути роз'єднані. Мова йде про розвиток, динамізм, остаточно не визначений, бо самовизначення є дія, що спричиняє серйозні наслідки [2, с. 124].

Велике значення в забезпеченні гендерної рівності в міжнародному співтоваристві, на думку Кушнір Н., має Комісія ООН з питань становища жінок, яка була створена Економічною і Соціальною Радою в 1946 р. Комісія приймає власні резолюції та рішення, а також готує проекти резолюцій і рішень для розгляду Економічною і Соціальною Радою. Комісія складається із представників 32 держав – членів Організації Об'єднаних Націй, що обираються Радою на чотири роки. Як правило, Комісія раз на два роки проводить у Нью-Йорку або Женеві сесію протягом трьох тижнів [3, с. 95].

У свою чергу, Дашковська О. вважає, що особлива роль з погляду міжнародно-правового захисту прав жінки належить Конвенції ООН 1979 р. «Про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок», специфіка якої полягає не тільки в широкому охопленні гендерних проблем, але й у тому, що до цього часу вона ратифікована більшістю держав світу, до яких, однак, не входять США. У зв'язку з цим постає питання, чому ж визнана як міжнародний еталон гендерної рівноправності Конвенція ООН 1979 р. виконується далеко не в усьому світі і яких заходів необхідно вжити міжнародному співтовариству, щоб досягти її більшої ефективності [4, с. 79].

В подальшому Дашковська О. Додаткового імпульсу цьому процесові надало схвалення Генеральною Асамблеєю Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, що допускає право подання жінками і неурядовими жіночими організаціями індивідуальних скарг про порушення Конвенції окремими особами, групою осіб або організаціями, які зазнали шкоди або в іншій формі потерпіли унаслідок порушення прав, передбачених Конвенцією [4, с. 80].

Специфічним правовим документом щодо посилення залучення жінок до питань миру та безпеки, на думку Камінська Н., Чернявський С., Перунова О., є Резолюція Ради Безпеки ООН «Жінки. Мир. Безпека», прийнята 31 жовтня 2000 року. Це перша резолюція Ради Безпеки, що закликає до поглиблення ролі жінок у процесах запобігання та врегулювання конфлікту з метою підтримання миру й безпеки. У резолюції йдеться про важливість: рівної та повної участі жінок у

питаннях миру й безпеки, зокрема, у вирішенні конфліктів і запобіганні їм; гендерної інтеграції в миротворчих місіях й операціях (гендерний мейнстримінг); забезпечення врахування специфічних потреб жінок і дівчат, їхнього досвіду та перспектив у політичних, правових і соціальних рішеннях; захист жінок та дівчат від сексуального насильства й інших форм насильства під час конфлікту; участі жінок у прийнятті рішень на всіх рівнях [5, с. 6].

У 2014 році Спеціальний представник у справах жінок, миру та безпеки, а також політики з питань людських ресурсів та співробітників з питань різноманітності розпочав реалізацію програми «Професійна мережа жінок НАТО» (NWPN) та «Наставництво». Мета NWPN – сприяти створенню спільної корпоративної культури та надання жінкам можливості для навчання, розвитку й наставництва. Програма наставництва спрямована на сприяння збільшенню кількості потенційних претендентів-жінок та подоланню структурних перешкод, які можуть існувати між різними службами та типами персоналу.

Натомість, в Брюсселі у 2018 році оновлено та схвалено політики і план дій з проблем жінок, миру і безпеки. НАТО, союзники та країни-партнери прагнуть зробити свій внесок у здійснення Резолюцій Ради Безпеки ООН та взяти на себе зобов'язання, включивши цю Політику в цивільні та військові структури. Інтеграція гендеру, реалізація жіночого права голосу в усіх аспектах роботи НАТО є важливим чинником успіху миру та безпеки. Така Політика враховує це, а структури, відповідальні за її реалізацію, керуються такими визначальними засадами: інтеграція, включення, підзвітність. Також Камінська Н., Чернявський С., Перунова О наголошують, що менш важливою у цьому процесі є також роль Ради Європи – найбільшої регіональної міжнародної організації. Так, одним з її ключових міжнародних актів, який є основою і національного законодавства з питань протидії насильству, є Конвенція Ради Європи щодо запобігання насильству стосовно жінок та домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), підписана 2011 року і набрала чинності 1 серпня 2014 року [5, с. 8–11].

Вищезазначена конвенція надає країнам-учасникам комплексну юридичну базу, стратегії та заходи, засновані на найкращому досвіді запобігання та протидії насильству стосовно жінок та домашньому насильству. Її основні цілі:

– захист жінок від усіх видів насильства та запобігання, переслідування і викорінення насильства над жінками та домашнього насильства;

– сприяння викоріненню всіх видів дискримінації щодо жінок, сприяння рівноправності між жінками та чоловіками та розширення прав жінок;

– захист і допомога всім постраждалим від насильства над жінками та домашнього насильства;

– сприяння міжнародній співпраці, спрямованій проти цих видів насильства;

– забезпечення підтримки та допомоги організаціям і правоохоронним органам у співпраці між собою з метою запровадження інтегрованого підходу до викорінення насильства стосовно жінок та домашнього насильства.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене можемо зробити висновок, що на сьогодні питання гендерної рівності викликає підвищену увагу широкої міжнародної спільноти. А на рівні міжнародно-правової практики набуває нових ознак поняття комплексного підходу до проблеми гендерної рівності. У сучасності спільним для всіх держав світу є процес глобалізації гендерної рівноправності, яка з правової точки зору виявляється у переміщенні проблеми прав людини в цілому і прав жінки зокрема з національного рівня на рівень міжнародного права, наслідком чого є прийняття низки міжнародних конвенцій і декларацій, присвячених гендерній проблематиці, визнання людини, незалежно від статі, рівноправним суб'єктом міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Зайчук В.О., Копиленко О.Л, Оніщенко Н.М., Кобелянська Л.С. Впровадження гендерних підходів у роботу комітетів Верховної Ради України : практичний посібник. 2005. 186 с.

2. Абубикірова Н.И. Что такое «гендер»? *Общественные науки и современность*. 1996. № 6. С. 123–125.

3. Кушнір Н.В. Міжнародний досвід законодавчого забезпечення гендерної рівності. *Право і безпека*. 2017. № 1(64). С. 93–98.

4. Дашковська О. Значення принципу гендерної рівності в механізмі забезпечення прав і свобод людини і громадянина (міжнародно-правовий аспект). 2009. Вісник Академії правових наук України. 2009. № 1(56). С. 78–85.

5. Камінська Н.В., Чернявський С.С., Перунова О.С. Законодавче регулювання та міжнародні стандарти гендерної рівності. Київ, 2020. С. 5–11.

Лізогубова Н.В.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ООН І ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ

На превеликий жаль, досить часто нас ображають найрідніші, яким найбільше довіряєш і багато чого пробачаєш. Досить легко і непомітно найближча людина може стати кошмаром всього життя, так стається через те, що такі особи мають змогу користуватися стосунками, почуттями своєї жертви, маніпулювати нею, при цьому найчастіше знижуючи її самооцінку.

В Україні проблема домашнього насилля є досить гострою і перші кроки до її вирішення почали приймати лише останні пару років. Завдяки нашому менталітету домашнє насильство більшістю людей не сприймається і досить часто навіть не помічається. Деякі вважають, що це не їх справа і не потрібно влізати в особисте життя людини, а більшість жертв просто боїться розголошувати свої проблеми.

Звичайно ж, Організація Об'єднаних Націй не обходить цю проблему стороною і намагається знайти шляхи її вирішення в різних державах. Особливо, така потреба постала у зв'язку з подіями цього року, адже карантин, який був введений через пандемію COVID-19 змусив всіх зачинитися вдома, що призвело до збільшення випадків домашнього насилля.

Прийнято розглядати такі види домашнього насильства: психологічне, фізичне, економічне і сексуальне. Юрків Я.І. також класифікує домашнє насильство на декілька інших типів: між подружжям; між батьками і неповнолітніми дітьми; між дорослими дітьми та батьками; між дітьми в одній родині; насильство між іншими членами сім'ї тощо [1, с. 50].

Не дивно, що основу жертв домашнього насильства складають жінки, адже вони є менш захищеними, але дітей і чоловіків така проблема також зачіпає. За даними, які були отримані на замовлення Фонду ООН у галузі народонаселення (UNFPA), кожного року більше одного мільйона українських жінок потерпає від такого насильства [2, с. 21], це досить велика цифра, тому, допомога ООН є дуже потрібною і важливою.

Невід'ємною складовою у вирішенні цієї проблеми стали зміни останніх років в українському законодавстві, так у 2017 році був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Також були прийняті положення про мобільні бригади соціально-психологічної допомоги особам, які потерпали від домашнього насильства, про притулки (шелтери) для таких осіб. Для органів Національної поліції також були створені певні алгоритми дій в таких випадках, вони разом з Фондом ООН навчають патрульні служби правильно реагувати на насилля. Також були створені спеціальні мобільні групи поліції з протидії домашньому насильству, які називаються «ПОЛНА» [3].

Не дивлячись на те, що зміни до законодавства набули чинності лише на початку 2019 року, вже сформувалася певна судова практика з питань домашнього насильства, але нашим суддям ще досить важко тлумачити нові норми, тому виникає потреба звертатися до експертів у цьому питанні. Так, існує незалежний спеціальний орган – GREVIO, який слідкує за виконанням сторонами Стамбульської конвенції.

Справжнім досягненням 2020 року в даному питанні стало відкриття гарячої лінії з протидії домашньому насильству, зокрема, такий обов'язок передбачений ст. 24 Стамбульської конвенції [4]. Також, в Україні функціонує інформаційна кампанія «Розірви коло», яка є частиною масштабної програми UNFPA. Так як у наш час наймовірним ресурсом є публічність, то Фонд ООН в галузі народонаселення в 2018 році надав статус свого посла відомій українській телеведучій, акторці, благодійниці і блогерці – Маші Єфросініній. Взагалі, ООН досить часто співпрацює зі знаменитостями, що дуже добре впливає на розповсюдження інформації та знаходження вирішення багатьох проблем.

Тому, роль ООН в Україні має вагоме значення для розвитку, покращення нашої країни, удосконалення нашого життя. Домашнє насильство – це проблема, яка зачіпає жінок, чоловіків, дітей і саму державу, повністю лишитися її ми не зможемо, але забезпечити захист і допомогу особам, які постраждали від неї ми зобов'язані.

Список використаних джерел:

1. Іерусалимов І.О., Іерусалимов В.І Особливості виявлення кримінальних правопорушень пов'язаних з насильством в сім'ї. *Journal «ScienceRise: Juridical Science»*. 2019. № 4(10). С. 49–55.
2. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
3. Веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws> (дата звернення: 02.11.2020).
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами : веб-сайт. URL: <https://ukraine.unfpa.org/> (дата звернення: 02.11.2020).

Мишевська Н.М.

магістр 1 року навчання,

Науковий керівник: Радчук О.П.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНІ УГОДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ І СУМІЖНИХ ПРАВ

В наш час охорона авторських і суміжних прав, які є частиною інтелектуальної власності, є пріоритетним напрямком у законодавчій діяльності майже кожної країни. Особа, яка є автором чи власником будь-якого продукту, який є результатом творчої діяльності, має право контролювати його використання, отримувати за це винагороду, а також має право на захист у разі будь-якого порушення. Тому важливу роль у вирішенні цього питання відіграють саме міжнародні угоди, які покликані певним чином уніфікувати правові засади у сфері створення, використання та охорони авторських та суміжних прав, адже внутрішнє законодавство країн може містити різні за змістом норми, що може бути негативним чинником для обміну і поширенню результатів творчої діяльності.

Першою конвенцією, яка спрямована на охорону авторських прав, була Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року. Потім ця конвенція багато разів переглядалася на міжнародних

конференціях в 1896, 1908, 1914, 1928, 1948, 1967 роках. Остання конференція відбулася у Парижі в 1971 році. Для України діє з 25 жовтня 1995 року у вигляді Паризького акта від 24 липня 1971, який був змінений 2 жовтня 1979 року [1]. Під її «захист» підпадають авторські права на літературні і художні твори, у тому числі кінематографічні, фотографічні, хореографічні та музично-драматичні.

Вказана конвенція закріпила три основні принципи:

1. Принцип національного режиму. Твори, які були створені в одній державі-учасниці, повинні бути в інших державах-учасниках під такою ж охороною, яка надається в цих державах творам своїх громадян.

2. Принцип автоматичної охорони. Охорона за національним режимом надається автоматично, без будь-яких формальностей.

3. Принцип незалежності охорони. Охорона прав надається в державах-учасниках, незалежно від того чи передбачена така охорона в державі походження твору [8, с. 53–54].

Термін охорони авторських прав за Конвенцією триває протягом усього життя автора та 50 років після його смерті. Проте, якщо країна-учасниця за своїм національним законодавством надасть більш тривалий термін, то в цій країні буде застосовуватися такий термін, але за умови, що він буде не тривалішим, ніж в країні першого опублікування [5].

Важливою конвенцією у сфері охорони авторських прав є і Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право, яка була прийнята під егідою ЮНЕСКО в 1952 році [2].

Женевська конвенція, так само як і Бернська, виходить із принципу національного режиму автора. Основна відмінність між цими двома конвенціями полягає в тому, що Бернська направлена на утвердження уніфікованого, однакового правового режиму охорони авторських прав у країнах-учасниках, а Женевська забезпечує захист зазначених прав іноземців відповідно до внутрішнього законодавства країн-учасниць.

У Всесвітній конвенції визначено мету її підписання, а саме створити належні умови для забезпечення ефективної охорони прав автора та інших володільців авторських прав. Тому вона закріплює перелік майнових і немайнових прав автора.

Щодо визначення строку охорони авторських прав, то Конвенція містить наступне положення: твори, які підпадають під дію Конвенції, мають охоронятися в даній державі протягом такого ж строку, що і твори авторів цієї держави. Проте із цього положення є два винятки:

– строк охорони авторських прав не повинен бути менше одного з чотирьох варіантів визначення мінімальних строків охорони, встановлених Конвенцією для певних випадків;

– у жодної країни-учасника немає обов'язку охороняти твори іноземних авторів, на які поширюється дія Конвенції, протягом більш тривалого періоду, ніж строк, передбачений законодавством країни походження твору.

Варто звернути увагу на норми Всесвітньої конвенції, які обумовлюють процедуру спрощення формальностей, необхідних для захисту авторського права. Формальні вимоги щодо всіх охоронюваних Конвенцією творів вважаються виконаними при додержанні наступних двох умов:

1) якщо цей твір вперше було випущено у світ за межами території країни, де вимагається охорона, і якщо автор не є громадянином цієї країни;

2) якщо, починаючи з першого випуску у світ твору, всі його примірники, видані з дозволу автора або будь-якого іншого власника його прав, матимуть знак © із вказівкою імені власника авторського права та року першого випуску твору в світ.

Якщо зазначені умови не додержані, то країна, де необхідна охорона прав, може вимагати додержання всіх формальностей і умов, необхідних для набуття та реалізації авторського права в конкретній країні, у т.ч. в процесуальному характері при розгляді справ у суді про захист авторських прав [7, с. 154–155].

Крім конвенцій, змістом яких є захист авторських прав, прийняті і міжнародно-правові акти, які спрямовані на охорону суміжних прав.

Першим актом, який був прийнятий у цій сфері, була Міжнародна конвенція з охорони інтересів артистів-виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) у 1961 році [4].

Захист суміжних прав за цією конвенцією заснований на принципі національного режиму. Так, виконання охороняється за національним режимом країни-учасниці, якщо воно мало місце в іншій країні, що домовляється. Охорона фонограми надається за національним режимом країни-учасниці за умови, якщо виробник фонограм є громадянином іншої країни, що домовляється; перший запис звуку зроблено в іншій країні, що домовляється; фонограма вперше опублікована в країні, що домовляється. Кожна країна, що домовляється, надає організації мовлення національний режим за умови, якщо штаб-квартира організації мовлення знаходиться в іншій країні-учасниці або якщо передачу в ефір

здійснено за допомогою передавача, що знаходиться в іншій країні-учасниці Римської конвенції [8, с. 54].

Конвенція не має зворотної сили. Мінімальний строк охорони суміжних прав складає 20 років (країни мають право встановлювати більш тривалі строки). Всі випущені або призначені для продажу примірники фонограм повинні мати міжнародний знак охорони суміжних прав [6].

Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 року оновила і доповнила Римську конвенцію шляхом надання виробникам фонограм особливого режиму, охорони в рамках антимонопольного законодавства та кримінально-правового захисту. Конвенція не має зворотної сили, і тому не поширює свою дію на фонограми, які були випущені на території країни до її вступу в силу. Країни-учасниці Женевської конвенції відмовилися від надання іноземцям національного режиму. Орієнтир вибору права, що буде застосовуватися – національне законодавство держави громадянства виробника фонограм. Всі правові форми охорони віднесені до компетенції країн-учасників [9].

Підсумовуючи, можна зазначити, що вся міжнародна система прагне до створення уніфікованих та універсальних підходів до забезпечення охорони авторських та суміжних прав. Проте, зважаючи на швидкий науково-технічний розвиток, який породжує нові методи для порушення норм міжнародного права у зазначеній сфері, а відтак, необхідними є вдосконалення та подальший розвиток міжнародних нормативно-правових актів, які покликані здійснювати охорону авторських та суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
2. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text
3. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, фонограм і організацій мовлення від 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text
4. Конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_124#Text

5. Шибасва Л.Л. Деякі особливості міжнародно-правової охорони права інтелектуальної власності. *Форум права*. 2016. № 3. С. 277–282.

6. Пильгун Н.В., Черкавська Н.Р. Особливості правового захисту міжнародних авторських прав. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2018. № 1(17). С. 1–14.

7. Міжнародне приватне право : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / В.А. Бігун, Є.М. Білоусов, І.М. Жуков ; за ред. проф. В.П. Жушмана та доц. І.А. Шуміло. Харків : Право, 2015. 320 с.

8. Цибульов П.М. Основи інтелектуальної власності / Навчальний посібник. Київ : «Інститут інтелектуальної власності і права», 2003. 172 с.

9. Лекція 10. Міжнародна охорона авторських та суміжних прав. URL: http://studme.com.ua/mezhunarnodnaya_ohrana_avtorskih_prav.html

Неверова С.А.

магістр 1 року навчання;

Єфремова К.В.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ «ЖИВИХ ПОДАРУНКІВ» В ДИПЛОМАТІЇ КИТАЮ

Ще здавна дипломатія була обов'язковим інструментом у розвитку міждержавних відносин задля співробітництва та вирішення конфліктів. Публічна дипломатія, як складова дипломатії, відіграє важливу роль у створенні позитивного іміджу, отриманні підтримки та схваленні з боку громадськості на міжнародній арені будь-якої держави. Для поширення своїх добрих намірів та укріплення зв'язків деякі країни роблять подарунок іншій державі у вигляді характерної для держави-дарувальника тварини.

Така практика отримала назву «animal diplomacy» та має декілька характерних вимог: візуальна ідентичність та місце походження тварини. Те, як виглядає тварина та які має властивості асоціюється із самою державою, її поглядами і намірами. Місце походження вказує саме на певну країну та її унікальність. Зазвичай дарують тварин, які найбільше асоціюються із країною: Індія-слони; Австралія-качконоси, коали.

Однією із таких країн є Китай, який проводить дуже активну «панда-дипломатію» протягом багатьох десятиліть.

Хронологічно розвиток «панда-дипломатії» можна поділити на 3 етапи:

1. 1950–1982 рр. У цей період Китай почав дарувати панд для створення стратегічних союзів з іншими державами. Після підписання Радянсько-китайського договору про дружбу, союз і взаємну допомогу 1950 р., на знак дружби та доброї волі Китай подарував першу панду СРСР, а згодом у 1957 р. ще одну для створення пари. З метою зміцнення своїх зв'язків із іншими впливовими країнами такі подарунки згодом отримали Японія, Північна Корея та США.

А вже у 1973 р. Конвенцією «Про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення» було передбачено, що передача панд може бути здійснена тільки в тому випадку, якщо «сторони задоволені умовами передачі і переконані, що це призведе до позитивного впливу на збереження виду» [1], тому з 1982 КНР офіційно припинила практику дарування панд.

2. 1982–1994 рр. Оскільки панди вже були занесені до категорії тварин на межі зникнення, Китай вирішив змінити свою політику дарування панд на їх оренду: панди надавалися у довгострокову оренду до зоопарків інших держав, а Китай ще отримував за це визначену винагороду. Цей період послуговував як і покращенням дипломатичних відносин (завдяки службовим поїздкам працівників китайських зоопарків в інші країни для обміну досвідом), так і збільшенням прибутків (оренда панди за 1 рік могла сягати 1 млн. дол.).

3. 1994 – дотепер. Проблема зникнення панд об'єднала усі держави, які були пов'язані із цими тваринами. У вересні 2007 р. Державне управління лісового господарства КНР на прес-конференції офіційно заявило про те, що Китай буде діяти за новою моделлю проведення «панда-дипломатії», що являє собою спільні дослідження [2]. Ці дослідження виражаються, по-перше, у тісному співробітництві з зоопарками держав та схиленні громадськості до позитивного ставлення до Китаю, а, по-друге, створенні іміджу держави на міжнародній арені, що піклується долею тварин на межі зникнення.

На думку китайського вченого Ш. Ван, роль китайської «панда-дипломатії» полягає в наступному: 1) сприяє створенню мирного міжнародного іміджу Китаю; 2) допомагає проведенню масштабного поширення панди; 3) сприяє співробітництву між Китаєм і міжнародними організаціями [3, с. 22].

У сучасних орендних угодах простежуються дві закономірності: в них беруть участь, по-перше, сусідні азійські країни, з якими Китай підписав Угоду про вільну торгівлю, а по-друге, – країни-постачальники природних ресурсів і передових технологій. В цьому сенсі показовий випадок із Канадою, чиї спроби отримати панд довгий час були безуспішними. Пекін закономірно відмовляв в позиції панди під час охолодження відносин між країнами в 2006 р., що супроводжувалося звинуваченнями Китаю в комерційному шпигунстві та критикою ситуації щодо порушення прав людини. Згодом Канада змінила політичний курс, визнавши примат торгових відносин, у результаті чого підписання договору оренди панд було проведено паралельно з великим портфелем довгострокових контрактів для постачання в КНР оксиду урану до 2025 р., нафтопродуктів та інших продуктів [4, с. 71].

Як інструмент публічної дипломатії, «панда-дипломатія» ефективно залучає громадськість та транслює необхідний образ, який відповідає цілям політики Китаю. Ця держава позиціює себе як стабільного, надійного та відповідального економічного партнера, відповідального члена міжнародної спільноти та країна із багатою, насиченою культурою.

Такий щедрий жест вирішує ці цілі в першу чергу, висловлюючи китайську доброзичливість та прагнення до співпраці у політичних та економічних питаннях. Він заохочує країни, які поважають китайську політику, укладати угоди, та країни, які не є прихильниками, переглянути свої позиції. Панда виступає як символ довіри та підтримки, закріплюючи позитивні стосунки.

Останнім часом в мережі Інтернет також стали з'являтися публікації, що містять зображення панди. Контент-аналіз показав, що метою постів було «поліпшення китайсько-іноземних відносин», «просування китайської культури, пам'яток або продуктів». Вчені встановили, що використання зображень панд в соціальних мережах є досить політизованою практикою: образи панд використовуються для прихованого просування політики КНР. Тому панди виступають важливим ресурсом ще і цифрової дипломатії Пекіна [5, с. 19].

Таким чином, Китай організував свою публічну дипломатію навколо панд таким чином, щоб відповідати вимогам так званої «animal diplomacy». Завдяки привабливості, унікальності цієї тварини, така дипломатія є дуже ефективним стратегічним інструментом. Вона приваблює іноземну громадськість та створює інтерес до Китаю як економічного партнера, його культури, а також стимулює двостороннє співробітництво щодо важливих політичних питань.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, які перебувають під загрозою зникнення 1973 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_129 (дата звернення: 23.11.2020).
2. Объявление о проведении совместных исследований с другими странами. Официальный сайт Государственного управления лесного хозяйства КНР. URL: <http://www.forestry.gov.cn/main/2429/20180910/144321302581826.html> (дата звернення: 23.11.2020).
3. Ван Ш. Активное использование роли «панда-дипломатии» в улучшении мирного имиджа Китая. *Публичная дипломатия*. 2016. № 2. С. 20–24.
4. Hartig, F. Panda Diplomacy: The Cutest Part of China's Public Diplomacy. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2013. № 8(1), 49–78. doi: 10.1163/1871191x12341245
5. Huang, Z.A., & Wang, R. (2020). «Panda engagement» in China's digital public diplomacy. *Asian Journal of Communication*. 2020. P. 1–23. doi: 10.1080/01292986.2020.1725075

Обідник І.І.

студентка,

Науковий керівник: Галан В.О.

доцент,

Інститут прокуратури та кримінальної юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ООН У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

Часто права жінок на, здавалося б, банальні речі обмежуються, а тому постає питання про необхідність зміни ціннісних орієнтирів людства та привернення уваги до проблем гендерної рівності. Значний внесок у діяльності щодо забезпечення рівних прав жінок належить Організації об'єднаних Націй, що має на меті поступове створення гендерно-рівного світу, в якому жінка матиме можливість реалізувати усі свої мрії та прагнення, світ, в якому до жінки будуть ставитися з повагою, як до рівної.

Як слушно стверджує О.А. Мірошніченко, неприпустимо сприймати за рівність однаковість, оскільки гендерні ролі не однакові за соціальним

змістом, але потребують рівності в правових гарантіях реалізації можливостей різних статей [1, с. 690].

Першим значним кроком ООН в боротьбі з гендерною дискримінацією можна вважати схвалення у 1967 році ООН Декларації про ліквідацію дискримінації щодо жінок. Пізніше, у 1979 р., згадана Декларація була перетворена в однойменну Конвенцію. Одне з головних положень Конвенції 1979 р. – це розкриття поняття «дискримінація щодо жінок». Відповідно до ст. 1 Конвенції, воно означає «будь-яке розходження, виняток або обмеження за ознакою статі, яке спрямоване на ослаблення або зводить нанівець визнання, користування або здійснення жінками, незалежно від їх сімейного стану, на основі рівноправності чоловіків і жінок, прав людини та основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, громадській та будь-якій іншій області» [2].

Говорячи про правові основи заборони гендерної дискримінації варто також виділити наступні міжнародні акти ООН або її органів: Конвенцію про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти 1960р., Декларацію про викорінення насильства щодо жінок 1993р., Конвенцію про захист материнства 1952 р., Конвенцію про політичні права жінок 1954 р.

Крім вищенаведених міжнародних документів, важливе значення для забезпечення гендерної рівності також має Пекінська декларація 1995 р. У ній, зокрема, наголошується на тому, що розширення можливостей жінок та їхня всебічна участь на основі рівності в усіх сферах життя суспільства, включаючи участь у процесі прийняття рішень і доступ до влади, мають основне значення для досягнення цілей рівності, розвитку і миру [3].

У 1985 році в Найробі відбулася Всесвітня конференція для огляду та оцінки досягнень Десятиліття жінок Організації Об'єднаних Націй: рівність, розвиток і мир. Цей день прийнято вважати днем зародження фемінізму, а тому можна зазначити, що ООН доклала зусиль для формування і розвитку такої концепції [4].

Розглядаючи сучасні аспекти діяльності ООН, не можна не відмітити, що 24 лютого 2011 року в Нью-Йорку в залі засідань Генеральної Асамблеї ООН відбулася історична презентація нової установи ООН – «ООН-Жінки», в якій взяли участь провідні політичні діячі, представники розважальної індустрії, бізнесу, ЗМІ, музики й кіно. Створена організація об'єднує чотири установи, що раніше займалися цією проблематикою, і є найбільш амбіційною ініціативою ООН щодо прискорення процесу досягнення гендерної рівності. Поява цієї

структури знайшла позитивний відгук серед значної кількості впливових персон по всьому світу. З її створенням у міжнародній спільноті з'явилась новий впливовий засіб боротьби за гендерну рівність і права жінок у всьому світі [5].

«ООН-Жінки» надає підтримку кожній окремій країні на шляху до досягнення гендерної рівності в економіці й політиці, а також до викорінення поширеного у всьому світі насильства стосовно жінок. Організація допоможе встановити міжнародні стандарти для досягнення прогресу в цій області й очолить скоординовані зусилля ООН з тим, щоб нові можливості для жінок і дівчаток стали ядром всіх програм Організації в області миру і розвитку.

Боротьба з гендерною дискримінацією продовжується і на сьогодні, активне функціонування організації «ООН-Жінки», програм щодо утвердження стандартів прав жінок, а також діяльність регіональних відділів ООН сприяють формуванню нового світогляду гендерно-рівного суспільства. Наша держава також намагається не стояти осторонь. Подаючи щорічну доповідь про виконання Україною Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, заступник міністра Соціальної політики зазначила, що, незважаючи на проблеми, з якими стикається Україна, перш за все через збройну агресію Росії проти України, а також виникнення і поширення коронавірусної інфекції (COVID-19), наша країна вживає належних заходів для виконання зобов'язань у сфері захисту прав жінок і чоловіків [6].

Отже, важко переоцінити значення діяльності ООН в забезпеченні гендерної рівності. Перш за все, ООН створила надважливу Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, крім цього останніми десятиліттями було зроблено декілька кроків назустріч гендерно-рівному світу. Організація «ООН-Жінки», що функціонує вже 9 років поступово, але впевнено вибудовує політику гендерної рівності в різних галузях суспільного життя(освіта, праця, політика, культура). Країни-члени ООН надають щорічні доповіді щодо виконання Конвенції, чим підтверджують свою діяльність для створення необхідних умов дотримання прав жінок на високому рівні.

Список використаних джерел:

1. Мірошніченко О.А. Права людини: гендерна рівність та міжнародне право. *Форум права*. 2011. № 1. С. 690–693.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/995_207#Text (дата звернення: 08.10.2020).

3. Пекінська декларація: міжнародний документ від 15 вересня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_507#Text (дата звернення: 29.10.2020).

4. Гендерное равенство. Сайт ООН. URL: <https://www.un.org/ru/section-s/issues-depth/gender-equality/> (дата звернення: 08.10.2020).

5. Структура «ООН-Жінки». URL: <https://www.unwomen.org/en> (дата звернення: 08.10.2020).

6. Мінсоцполітики готує Національну доповідь про виконання Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-gotuye-nacionalnu-dopovid-pro-vikonannya-konvenciyi-oon-pro-likvidaciyu-vsih-form-diskriminaciyi-shchodo-zhinok> (дата звернення: 08.10.2020).

Савченко А.М.

студентка,

Науковий керівник: Галан В.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У БОРОТБІ З ТЕРОРИЗМОМ

В умовах глобалізації значно зросла кількість терактів, при цьому вони набули дещо оновленого вигляду: стали більш складними, добре організованими та спланованими. Тероризм в будь-яких формах свого прояву є небезпечним за своїми масштабами і наслідками явищем. Його слід розглядати як одну з головних проблем людства. Беручи до уваги крайню суспільну небезпеку і жорстокість актів терору, їх антисоціальність і антигуманність, тероризм можна визначити як суспільний феномен, що полягає у протиправному використанні крайніх форм насильства, які завжди приводять до масових людських жертв, масштабних руйнувань матеріальних та духовних цінностей, сіють ворожнечу між різними соціальними, релігійними і національними групами, і які все частіше стають каталізатором виникнення

міжнародних і внутрішніх озброєних конфліктів. В ХХІ столітті він перетворився в біду «без границь», на що вплинули технічний прогрес і боротьба за владу в світі деяких релігійних екстремістських течій і цілих релігій [1, с. 63].

Тому для того, щоб запобігти міжнародному тероризму необхідно мати дієву систему правових інститутів, зокрема, міжнародного характеру, за допомогою яких терористичні акти буде можливим звести до мінімуму.

Говорячи про тероризм у міжнародному праві, доцільно було б навести його визначення. Втім, на жаль, міжнародна спільнота досі не прийняла міжнародного документу, в якому містилося б відповідне визначення, але такі спроби були. Одним із перших міжнародним документом з цього питання була Конвенція про попередження і припинення тероризму 1973 р., підписана 24 державами. У цьому акті тероризм визначався як «злочинні дії, направлені проти держави, ціль або характер яких полягають у тому, щоб викликати жах у певних осіб або серед населення» [2, с. 213]. Незважаючи на існування такого міжнародного документу, його було ратифіковано лише Індією, а тому його застосування є значно обмеженим. Після цього були й інші спроби нормативно визначити поняття «тероризм», але вони успіхом не увінчалися. Причиною такої правової невизначеності, в першу чергу, на нашу думку, є відсутність консенсусу з цього питання, адже основними суб'єктами міжнародного права є держави, кожна з яких має свої особливості правового регулювання питань, пов'язаних із тероризмом. Крім того, як слушно зазначив спеціальний доповідач ООН з прав людини К. Куфа: «для одного – терорист, а для іншого – борець за свободу» [3, с. 46].

Незважаючи на вищесказане, існує значна кількість нормативно-правових актів міжнародного характеру, які присвячені боротьбі з міжнародним тероризмом. До них, зокрема, належить: Конвенція про запобігання тероризму 2005 р., Європейська конвенція «Про боротьбу з тероризмом» 1977 р., Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р., Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р., Міжнародна Конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 1979 р., Конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 1997 р., Конвенція про фінансування тероризму 1999 р., Конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 р., та інші.

Значення цих міжнародних документів важко переоцінити, адже в них містяться як загальні норми про протидію тероризму, так і спеціальні, наприклад, стосовно боротьби з бомбовим тероризмом.

Одним із міжнародних документів у сфері боротьби з тероризмом, який вже згадувався вище є Конвенція про запобігання тероризму 2005 р. У цьому документі способом визначення категорії «терористичний злочин» є зазначення переліку договорів, у яких містяться злочини, що підпадають під відповідне поняття [4].

Важливе значення для міжнародного співробітництва у сфері боротьби із тероризмом має також Європейська конвенція «Про боротьбу з тероризмом» 1977 р., в ст. 5 якої стверджується, що ніщо в цій Конвенції не може тлумачитися як покладення обов'язку видачі, якщо у Держави, яку запитують, є серйозні підстави вважати, що запит про видачу за злочин, зазначений в статтях 1 чи 2, зроблений з метою переслідування або покарання особи у зв'язку з її расою, релігійними переконаннями, національністю або політичними переконаннями, або що становище такої особи може бути погіршене з будь-якої з цих причин [5].

Досить цікаве положення міститься в ст. 6 Конвенції про фінансування тероризму 2000 р. У ній наголошується: «Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними, в тому числі у відповідних випадках в галузі внутрішнього законодавства, для забезпечення того, щоб злочинні діяння, які підпадають під дію цієї Конвенції, за жодних обставин не підлягали виправданню з будь-яких міркувань політичного, філософського, ідеологічного, расового, етнічного, релігійного або іншого аналогічного характеру» [6].

Варто зазначити, що міжнародне співтовариство визнає існування великого занепокоєння, викликаного збільшенням кількості терористичних злочинів і зростанням терористичної загрози. Підтвердженням цього, є закріплення зазначеного положення у Конвенції про запобігання тероризму 2005 р. Крім того, у ч. 1 ст. 3 цього документу наголошується на тому, що кожна Сторона вживає відповідних заходів, зокрема у сфері підготовки кадрів для правоохоронних та інших органів, а також у сферах освіти, культури, інформації, засобів масової інформації та розвитку обізнаності населення, з метою запобігання терористичним злочинам і їхнім негативним наслідкам з одночасним дотриманням зобов'язань стосовно прав людини.

Міжнародне право не є декларативним у цьому відношенні, адже воно закріплює реальні механізми взаємодії держав з метою протистояння тероризму. Так, кожна Сторона вживає таких заходів, які можуть бути необхідними для поліпшення й розвитку співробітництва між національними органами з метою запобігання терористичним злочинам та їхнім негативним наслідкам, зокрема, шляхом: а) здійснення обміну інформацією; б) удосконалення фізичного захисту осіб й об'єктів; с) поліпшення навчання й планів координації дій на випадок надзвичайних громадських ситуацій [4].

Окремої уваги заслуговує інституційний аспект міжнародного співробітництва в сфері боротьби з тероризмом, адже таке співробітництво не зводиться лише до прийняття нормативно-правових актів міжнародного характеру. Важливе місце серед організацій міжнародного характеру займає Контртерористичний комітет, який функціонує у рамках Ради Безпеки ООН і був створений у 2001 р. Особливістю цього органу є те, що він є координаційним центром міждержавного співробітництва у боротьбі з тероризмом. Основними напрямками діяльності Контртерористичного комітету є: забезпечення інформаційного обміну між державами, отримання від них доповідей про діяльність компетентних національних органів, надання державам засобів для боротьби проти тероризму, координація діяльності регіональних міжнародних організацій у цій сфері [7, с. 40]. Необхідно, також відзначити постійну співпрацю ООН в області боротьби з міжнародним тероризмом з такими організаціями і міжурядовими інституціями, як ЄС, ОБСЄ, НАТО, Шанхайська організація співробітництва, Асоціація держав Південно-Східної Азії, Азіатсько-Тихоокеанське економічне співробітництво.

Боротьба з тероризмом займає важливе місце в процесі діяльності НАТО. НАТО проводить ряд операцій, які прямо або побічно пов'язані з боротьбою з тероризмом. До таких належать: Операція «Активні зусилля», діяльність НАТО в Афганістані та на Балканах. Також НАТО допомагає забезпечувати безпечні умови під час проведення масових громадських заходів в країнах-членах, які могли б привернути увагу терористів, забезпечує діяльність з кіберзахисту.

Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол) також є одним із антитерористичних міжнародним органом. У документах Інтерполу, що визначають перспективу його діяльності, відзначається, що найближчим часом тероризм і міжнародний тероризм будуть

продовжувати серйозно зачіпати правоохоронні служби держав. У зв'язку з цим Інтерпол пропонує державам розглядати цю організацію як один із засобів координації співробітництва в цій галузі

Існує і низка регіональних організацій, діяльність яких направлена на протидію тероризму, до них можна віднести: Міжамериканський комітет із боротьби з тероризмом, Багатопрофільну групу з міжнародних дій проти тероризму, Антитерористичний центр, «Бишкекську групу» і Регіональну антитерористичну структуру, інші.

Для України проблема протидії тероризму набула особливої актуальності з початком агресії з боку Російської Федерації, яка порушила територіальну цілісність нашої держави та загрожує її незалежності. Силами і засобами розвідувальних органів і спеціальних служб країна-агресор спровокувала численні терористичні акти на території Донецької і Луганської та інших областей України, а також збройні виступи сепаратистів, що в свою чергу призвело до збиття літака «Малайзійських авіаліній» рейсу МН17, знищення цивільного пасажирського автобуса неподалік Волновахи, постійних обстрілів житлових будинків мирного населення.

Тому у 2017 році Україною було подано позов до Міжнародного суду ООН у Гаазі, у ньому наша країна звинувачує РФ в порушенні двох міжнародних конвенцій, а саме – Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму і Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. У березні 2017 року Суд провів слухання за клопотанням України, і вже у квітні того ж року Суд виніс рішення відмовити в приписі тимчасових заходів в частині справи, що стосується Міжнародної конвенції по боротьбі з фінансуванням тероризму, адже на думку Суду Україна не надала достатніх доказів щодо умисності такого постачання(як зброї так і грошей) саме для терактів. Але Росію зобов'язали виконати ряд тимчасових заходів в частині справи, що стосується Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, а саме забезпечити в Криму доступність освіти українською мовою і утриматися від обмежень діяльності представницьких органів кримськотатарського співтовариства.

У червні 2019 року Суд провів слухання з питання про те, чи підсудна йому дана справа. І вже 8 листопада того ж року було оголошено про визнання своєї юрисдикції у справі, завдяки чому суд може перейти до розгляду справи по суті. Очікується, що остаточне рішення буде оголошено через кілька років.

Отже, міжнародний тероризм є значною загрозою для суспільного порядку, державного суверенітету та прав і свобод людини та всього людства, а тому в міжнародному праві розроблено низку заходів, які сприяють попередженню та розкриттю актів тероризму. Втім, міжнародне право у цьому аспекті не є досконалим, що пояснюється особливостями самого права та предмету регулювання. Зокрема, це проявляється у відсутності визначення поняття «тероризму», а наведення переліку терористичних злочинів, на нашу думку, не ліквідує необхідність розроблення відповідного визначення. Також необхідною є розробка і налагодження більш дієвого механізму інституційного врегулювання даного питання.

Список використаних джерел:

1. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. Міжнародний тероризм: консолідований аналіз забезпечення безпеки : навч. пос. Київ : ННІПСК КНУВС, 2009. 72 с.
2. Соколов О.С. Борьба с терроризмом и международное гуманитарное право. *Российский ежегодник международного права*. 2003. С. 210–218.
3. Терроризм: психологические корни и правовые оценки. Круглый стол журнала «Государство и право». *Государство и право*. 1995. № 4. С. 20–47.
4. Конвенція про запобігання тероризму: міжнародний документ від 16 травня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 12.11.2020).
5. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом: міжнародний документ від 27 січня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 18.11.2020).
6. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму: міжнародний документ від 09 листопада 1999 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 18.11.2020).
7. Бортнік Н.В. Міжнародне співробітництво та його роль у боротьбі з тероризмом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. № 1. С. 38–41.

Фоміна С.В.

студентка,

Науковий керівник: Тарасов О.В.

доктор юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМА ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ЛЮДИНИ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Під правосуб'єктністю в міжнародному праві традиційно розуміють поєднання міжнародної правоздатності та дієздатності, а до кола суб'єктів, які володіють такими характеристиками, теоретики відносять держави, міжнародні міжурядові організації, міжнародні неурядові організації, вільні міста, нації та народи – якщо стосовно перелічених осіб дискусія зазвичай не виникає, то відкритим залишається питання міжнародної правосуб'єктності людини.

Актуальність даної теми полягає у тому, що в наші дні відбувається зміна розуміння деяких інститутів міжнародного права (у тому числі правосуб'єктності). Теза щодо необхідності визнання фізичної особи суб'єктом міжнародного права вперше була висловлена в науці ще на початку ХХ століття, що у поєднанні з загальною тенденцією розширення кола суб'єктів права є підставою до виникнення протилежних думок теоретиків, найбільш поширені з яких і будуть розглянуті в даній роботі.

Питання щодо визнання чи невизнання людини суб'єктом міжнародного права безпосередньо пов'язано з теоріями взаємодії міжнародного та національного права. Так, прихильники теорії примату міжнародного права над національним вважають, що міжнародна правосуб'єктність людини має бути визнана, адже норми міжнародного права (які, відповідно до даної теорії, превалюють за рівнем обов'язковості над національними нормами та тим чи іншим чином приводять останні у відповідність собі) здебільшого присвячені саме людині, охороняють її права та інтереси, забезпечують належний рівень реалізації людиною таких прав тощо, безпосередньо встановлюючи для людини права і обов'язки, за втіленням яких пильнують відповідні міжнародні органи, завдяки чому фізична особа має право звернутися до міжнародної судової інстанції у разі явного порушення своїх прав. Також,

фізичні особи є суб'єктами міжнародної кримінальної відповідальності, адже вони відповідають за вчинення міжнародних злочинів. Такі обставини дають підстави вважати людину суб'єктом міжнародного права, але правосуб'єктність індивіда прямо не сформульована у жодному міжнародному нормативно-правовому акті, та міжнародні судові установи також досі не розтлумачили дане питання [1].

Натомість, науковці, які поділяють погляди теорії примату національного права, як і прихильники класичної дуалістичної теорії, взагалі відкидають доцільність визнання людини суб'єктом міжнародного права, обумовлюючи це тим, що безумовна правосуб'єктність людини виявляється у її пріоритетній позиції в системі національного права, а якщо людина визнається суб'єктом міжнародного права, тоді міжнародні норми регулюватимуть відносини між людиною та державою, що призведе до заперечення диференціації міжнародного та національного права як такої, що, в свою чергу, може мати негативні наслідки [2, с. 85].

Відповідно до сучасної теорії координації, на питання стосовно правосуб'єктності людини не існує чіткої відповіді. Це обумовлено тим, що, з одного боку, жодна з норм міжнародного права не заперечує можливість визнання за людиною статусу суб'єкта. Проте, з іншого боку, потреба в чіткому розмежуванні між фізичною особою та іншими суб'єктами дає підстави вважати, що надання правосуб'єктності людині призведе до появи в останньої прав, яких в дійсності не існує, тобто визнання людини суб'єктом мало б суто декларативний характер та не відобразилося б жодним чином на реальному стані речей [3, с. 65].

Деякі науковці наголошують на доцільності визнання за людиною міжнародної правосуб'єктності, однак у дещо обмеженому вигляді, відмежовуючи людину від інших суб'єктів, використовуючи таку категорію як обмежена або спеціальна правосуб'єктність [1].

О.В. Тарасов, розробивши персонологічну теорію, щодо визнання особистості в якості суб'єкта міжнародного права, навів наступні аргументи: по-перше, міжнародна судова практика не раз підтверджувала Нюрнберзькі принципи, та якби міжнародне право не помічало фізичних осіб за оболонкою суверенної особи, то не було б необхідності в міжнародно-правовому захисті самої особистості глави держави, глави уряду, глави міністерств закордонних справ, дипломатичного агента та інших посадових (фізичних) осіб, що здійснюють зовнішньополітичну діяльність. Достатньо було б захисту

тільки самої суверенної особи. По-друге, не можна всіх фізичних осіб, крім державних службовців, розміщувати усередині персонативної правової форми суверенної особи, оскільки вони знаходяться на загальносистемному рівні національно-правової або міжнародно-правової системи зі своїм загальносистемним правовим статусом [4].

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що питання про міжнародну правосуб'єктність людини не набуло ні наукового, ані законодавчого визначення, залишаючись відкритим. Проте, є можливість прослідкувати загальну тенденцію до наукового визнання людини суб'єктом міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Мицик В.В. Питання про міжнародну правосуб'єктність фізичної особи. *Альманах міжнародного права*. 2010. Вип. 2. С. 25–36.
2. Cassese A. *International Law*. Oxford : Oxford University Press, 2001. 558 p.
3. Brownlie I. *Principles of Public International Law*. 6 ed. Oxford : Oxford University Press, 2003. 784 p.
4. Тарасов О.В. Суб'єкт міжнародного права: проблеми сучасної теорії. Харків : Право, 2014. 512 с.

Швець О.В.

здобувач вищої освіти 2 курсу магістерського рівня,

Науковий керівник: Бойко І.С.

кандидат політичних наук, доцент,

Національний університет «Одеська морська академія»

ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОГО ТРИБУНАЛУ З МОРСЬКОГО ПРАВА: СПІВВІДНОШЕННЯ ПРАВАЗАСТОСОВЧОЇ ТА ПРАВОТВОРЧОЇ ФУНКЦІЙ

Міжнародний Трибунал з морського права (далі – МТМП, Трибунал) є ключовим інструментом врегулювання спорів, якій держави-учасниці Конвенції ООН з морського права 1982 р. (далі – Конвенція) погодилися слідувати у всіх спорах між ними щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції. Відповідно до статті 288 Конвенції Трибунал має юрисдикцію

щодо будь-якого спору, який стосується тлумачення або застосування Конвенції, і будь-якого спору, який стосується тлумачення або застосування міжнародної угоди, що відноситься до цілей цієї Конвенції [1].

Трибунал має виключну юрисдикцію щодо певних спорів, що стосуються розробки морського дна, для розв'язання яких була створена спеціальна Камера по спорах з питань морського дна. Сторонами судового розгляду можуть бути держави, міжнародні організації, фізичні або юридичні особи. Трибунал також має виняткову і обов'язкову юрисдикцією щодо термінових розглядів справ з негайного звільнення суден, затриманих іншою державою, у випадках, коли держави не можуть дійти згоди протягом десяти днів [2].

Слід зазначити, що як тільки держава стає учасником Конвенції, для неї стає обов'язковою юрисдикція Трибуналу в питаннях негайного звільнення суден. В основі даного положення лежать практичні міркування: понаднормове знаходження судна в порту приносить значні збитки, а звільнення під заставу судна, вина якого не доведена, є вираженням презумпції невинуватості; в той же час ніякий інший суд або арбітраж не здатний зобов'язати державу звільнити судно. Трибуналу додані незаперечні і в значній мірі не залежні від згоди сторін спору повноваження, тому що норма, яка закріплена в ст. 292 (п. 4), є імперативною: вона зобов'язує державу, яка затримала судно, негайно виконати рішення про звільнення судна або його екіпажу після надання застави чи іншого фінансового забезпечення [3].

У міжнародному праві загальновизнано, що на міжнародні суди не покладається правотворча функція (крім встановлення судом своїх правил судочинства, тобто свого внутрішнього права, як в будь-якій іншій міжнародній організації). Як і у випадку з будь-яким іншим міжнародним судом, рішення Міжнародного трибуналу з морського права обов'язкові тільки для сторін, що беруть участь у спорі, які заздалегідь дали згоду вважати для себе обов'язковою норму міжнародного права в тому вигляді, як її сформулює суд [7]. Поширення такого зобов'язання на треті сторони було б порушенням фундаментального загального принципу права: угода двох сторін не створює зобов'язання для третьої сторони. Однак правозастосовча практика міжнародних судів не залишається зовсім без правотворчих наслідків. Наприклад, у рішенні Трибуналу щодо розмежування морських просторів в спорі про делімітацію морського кордону між Бангладеш і М'янмою в Бенгальській затоці [4] запозичені правові

позиції, сформульовані Міжнародним судом ООН в даній сфері суспільних відносин. Метою МТМП було досягнення справедливого результату, і тому він приділив увагу порівнянню делімітації територіального моря, виключної економічної зони і континентального шельфу, окремо зупинившись на правомірності проведення єдиної розмежувальної лінії. Трибунал підкреслив, що вихідною точкою для її проведення є лінія на сухопутній території. Суддя Т. Тревес справедливо оцінив виконану Трибуналом роботу: «Ці рішення показує, що Трибунал став активним учасником колективних зусиль по тлумаченню Конвенції. Хоча Суд використовував методологію, розроблену Міжнародним судом ООН і останніми рішеннями арбітражних судів, він вніс в неї свою крихту знань і особливе бачення» [2].

Аналіз судових рішень, винесених Трибуналом, показує, що він жодного разу чітко не визнав, що він повинен брати участь у створенні морського права. У двох консультативних провадженнях, які вважаються такими, що надають міжнародним судам та трибуналам більше свободи для розвитку закону, Трибунал все ще обережно повторював, що він не повинен виконувати регуляторну чи законодавчу роль [8]. Трибунал заявив, що його роль у консультативному провадженні подвійна. По-перше, він допомагає органу, який запитує, виконувати функції. По-друге, консультативні висновки можуть «сприяти імплементації Конвенції» шляхом тлумачення норм.

Чи бачить Трибунал свою роль у розробці норм міжнародного права. Аналіз рішень щодо негайного звільнення суден від арешту свідчить, що Трибуналом розвивається міжнародне морське право, зокрема, саме Трибуналом доповнюються положення Конвенції щодо умов надання застави: Трибуналом розроблені критерії, які застосовуються при встановленні розміру застави або іншого фінансового забезпечення [5; 6]. Крім того, судді Трибуналу у своїх окремих думках виявляють готовність захищати та визнавати правотворчу роль Трибуналу. В їхніх окремих думках можна знайти чітке схвалення Трибуналу виконувати більш широку функцію, ніж тільки розв'язання спорів [9]. Науковці та судді надають великого значення окремим думкам, висловленим міжнародними суддями. Так, наприклад, суддя Трибуналу Франк розцінює окрему думку як «представлення ідей щодо певних принципів права та нюансів аналізу, які, навіть якщо не будуть прийняті в цій справі, можуть бути корисними в іншій». Інші судді, стверджували, що окремі думки, можуть і не змінювати результату справи, але «впливати

на формування, а іноді і на зміну курсу права», або що «вони, демонструють діапазон, з якого Трибунал обрав свою позицію» [9].

Отже, міжнародні судові установи, серед яких Міжнародний трибунал з морського права не є винятком, прямо не наділяються, а значить і не мають правотворчих функцій. Однак Трибунал відіграє досить значну роль в процесі формування норм міжнародного права. Трибунал прямо не визнає свою правотворчу функцію, проте ставить перед собою задачу заповняти прогалини в морському праві, а точніше в Конвенції та сприяти її імплементації через винесення рішень. Не можна заперечувати той факт, що винесеним рішеннями приділяється велика увага в сучасній доктрині. Це само по собі свідчить про те, що судові рішення впливають на формування права. Попри всю свою обережність у визнанні правотворчої функції Міжнародний трибунал з морського права дійсно впливає на розвиток міжнародного права.

Список використаних джерел:

1. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву. Принята 10 декабря 1982 года. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_057
2. Абгарян Д.Р. Практика международного трибунала по морскому праву : монография. Москва : Юстицинформ, 2015. 160 с.
3. Брехова Н.А. Современные международно-правовые средства разрешения морских споров : дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2003. 221 с.
4. Case of Delimitation of the maritime boundary in the Bay of Bengal (Bangladesh v. Myanmar): Judgment of ITLOS, 2012. URL: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-16/>
5. Case of M/V Camouco (Panama v. France), Judgment of ITLOS, February 7, 2000. URL: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-5/>
6. Case of M/V Hoshinmaru (Japan v. Russian Federation), Judgment of ITLOS, 6 August 2007. URL: <https://www.itlos.org/cases/list-of-cases/case-no-14/>
7. Mensah T.A. The Dispute Settlement Regime of the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea. L : Max Planck Yrbk UN. 1999. P. 417–452
8. Merrills J. G. International Dispute Settlement. Fourth Ed. Cambridge Univ. Press, 2005. P. 354. URL: https://assets.cambridge.org/97811071/64062/frontmatter/9781107164062_frontmatter.pdf
9. Tuerk H. The Contribution of the International Tribunal for the Law of the Sea to International Law : *Pennsylvania State International Law Review*. 2007. P. 289–316.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Климович Ю.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРИЧИНИ «ДЕФІЦИТУ ДЕМОКРАТІЇ» У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Вже виходячи зі змісту положень Преамбули Договору про Європейський Союз від 7 лютого 1992 року, зокрема про прихильність держав-засновниць до принципів свободи, демократії, поваги прав людини та основних свобод і принципу правової держави, про бажання посилити демократичний характер і ефективність функціонування інститутів, та про визнання демократії універсальною європейською цінністю, можна впевнено стверджувати, що великою мірою саме демократичність є тією ознакою, що втілює дух концепції функціонування Європейського Союзу. Визначаючи можливі причини виникнення проблеми «дефіциту демократії» у Європейському Союзі ключовим питанням, на нашу думку, є розуміння правової природи самого Європейського Союзу як унікального політичного утворення, що поєднує риси національного та міжнародного права.

Цікавою в цьому контексті видається позиція окремої групи науковців, зокрема Ф. Шміттєра, який, досліджуючи функціонування Європейського Союзу, використовує національну модель демократії, виділяючи такі її елементи як громадянство, представництво та прийняття рішень представницькими інститутами, влада яким делегується народом [4, с. 83]. Порівняння прояву зазначених елементів в межах Європейського Союзу та на національному рівні, дозволяє окреслити походження тих явищ, що мають наслідком прояв дефіциту демократії.

Громадянство – це правовий зв'язок фізичної особи та держави, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках. Однак не можна говорити про інститут громадянства як про такий, що лише формально посвідчує зв'язок індивіда та держави, адже він має соціально-культурний базис. Так, Договором про заснування Європейської Спільноти визначено запровадження громадянства ЄС, однак тут же зазначено, що воно є

додатковим до національного [2, ч. 1 ст. 17]. Із зазначеного можна зробити висновок про первинність зв'язку індивіда зі своєю державою, позиціонування його як громадянина своєї країни та пріоритету національного інтересу. Тобто говорити про вже сформовану свідомість європейця як представника європейської спільноти першочергово, а не представника окремої держави, видається передчасним.

Джерелом влади у демократичних державах є народ, який здійснює свою владу безпосередньо або через органи публічної влади. На національному рівні органом влади, який характеризується високим ступенем репрезентативності, до повноважень якого належить прийняття нормативно-правових актів з найважливіших питань, є представницький орган, що зазвичай називається парламентом. Національні парламенти мають чітко визначену компетенцію, є відповідальними за рішення, що приймаються, прийняті рішення фактично легітимовані народом, вони приймаються відповідно до нагальних національних потреб у максимальній наближеності до адресатів. Європейський парламент, як орган, що формується безпосередньо громадянами ЄС, не має тих повноважень з прийняття важливих політичних рішень, які мають національні парламенти. Він є лише однією з трьох інституцій ЄС, залучених до нормотворчого процесу, при цьому його роль у ньому не є превалюючою. М.А. Шульга, цитуючи Сандро Гоцці, наголошує на тому, що «дефіцит демократії» виникає саме в результаті того, що представниками держав-членів загальноєвропейських інститутах є уряди, тобто виконавча влада, а не парламенти – законодавча влада [6, с. 163]. О.Н. Новикова, аналізуючи цю ж проблему, зазначає, що рішення, які приймаються в межах ЄС, приймаються в обстановці секретності, не завжди є зрозумілими та підзвітними громадянам. Вони, хоч і отримують певні вигоди, за наслідками позитивних змін через включення у процес інтеграції, але не до кінця розуміють та не контролюють його [4, с. 84]. Я. Зелінський також наголошує на проблемі проінформованості громадян країн-членів ЄС про ті процеси, які відбуваються в межах ЄС. Зокрема, це проблема відсутності так званих інтерфейсів, структур, що пов'язують виборців з органами та інститутами: євросоюзні ЗМІ, європейські партії, профспілки тощо, тобто такі структури, які відображатимуть інтереси виборців [1, с. 84]. Ще одним дискусійним питанням, на нашу думку, є питання щодо реалізації «домислованих повноважень». На відміну від національних представницьких органів, що діють чітко в межах визначених

повноважень, тобто реалізують той обсяг владних повноважень, якими їх наділив народ як безпосереднє джерело влади, у ЄС передбачається можливість прийняття рішень з питань, необхідних для реалізації цілей ЄС, які безпосередньо не входять до компетенції інституцій ЄС, що на нашу думку, може певним чином впливає на легітимацію таких рішень.

Лісабонським договором 2007 року було запроваджено низку положень, спрямованих на подолання зазначених проблем, в тому числі щодо розширення законодавчих повноважень Європейського Парламенту, інститут «громадянської ініціативи», наділення національних парламентів контрольними повноваженнями тощо [5, с. 89]. Однак навіть такі сприятливі зміни не призвели до усунення проблеми «дефіциту демократії».

Отже, тим базисом, з якого бере початок проблема «дефіциту демократії» в ЄС та її різноманітні прояви в діяльності його інституцій, є, на нашу думку, відсутність усталеного підходу до розуміння правової природи ЄС. Від цього багато в чому залежатиме, які вимоги необхідно пред'являти до діючих інституцій та на основі яких критеріїв визначатиметься їх демократичність. Уявлення щодо того, якою має бути демократична країна, та які критерії можна застосовувати для того, щоб констатувати демократичність її інституцій на національному рівні, уже склалися. Однак, для наднаціонального рівня такі параметри не є чітко сформованими, а ті, що використовуються для національного рівня, не можуть повною мірою застосовуватися. При усвідомленні специфіки правової природи ЄС як унікального політичного утворення, можуть бути обґрунтовані такі вимоги до демократичності, які ставляться до структур наднаціонального рівня, та здійснені подальші кроки до демократизації інституцій ЄС.

Список використаних джерел:

1. Зелиньский Я. Дефицит демократии в Европейском сообществе и делиберативная демократия. *Вестник Тамбовского университета. Серия Политические науки и право*. 2015. № 2. С. 82–90.
2. Міжнародний документ: Договір про заснування Європейської Спільноти (консолідована версія) від 25.03.1957. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017#Text
3. Міжнародний документ: Договір про Європейський союз від 07.02.1992. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_029
4. Новикова О.Н. «Дефицит демократии» в ЕС: основные направления критического анализа проблемы (обзор). *Актуальные проблемы Европы*. 2005. № 4. С. 79–104.

5. Трагнюк О. Я. Деякі правові засоби подолання дефіциту демократії в Європейському Союзі (на прикладі інституту громадянської ініціативи в ЄС) / Державне будівництво та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. / НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України. Харків : Право, 2011. Вип. 22. С. 86–95.

6. Шульга М.А. «Дефицит демократии» в Европейском союзе: Смыслы и интерпретации. *Политическая наука*. 2014. № 2. С. 162–182.

Литвиненко Д.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

На сьогодні все ще не існує єдиного підходу для визначення правової природи ЄС, а тому це питання є відкритим та актуальним. Союз є принципово новим унікальним об'єднанням, що містить основи як національного права, так і міжнародного.

З кожним наступним договором (Амстердамським, Маастрихтським, Лісабонським) компетенція та сфери діяльності ЄС набувають розвитку та розширюють можливості для досягнення цілей Союзу. Так, у 2007 р. Лісабонським договором було надано правосуб'єктність ЄС, що стало визначальним кроком для Союзу, але зовсім не вирішило питання правової природи.

Тож сперечаючись щодо природи ЄС, було виокремлено основні її концепції. Так ЄС розглядають як: міжнародну організацію; конфедерацію; федерацією; та як унікальний суб'єкт права, якого до нині ніколи не існувало.

Розглянемо кожну концепцію окремо, її переваги та недоліки. Концепція визначення ЄС у якості міжнародної організації розглядається через те, що Союз має з нею певні спільні риси, такі як: організаційно-правова єдність; оснований на міжнародно-публічному договорі; система органів управління; та делегований характер повноважень. Однак, головною особливістю ЄС, яка не дозволяю його віднести до міжнародних організацій є здатність створювати

наднаціональні норми. Міжнародні організації не мають такої можливості, а отже ЄС не підпадає під таку категорію. Визначена концепція набула поширення серед британських вчених [1, с. 591–592].

Наступним підходом для визначення правової природи розглядається конфедерація. Дійсно, схожість ЄС полягає в тому, що ЄС складається з суверенних держав-членів, а значить є інтеграційним об'єднанням; таке об'єднання створення задля досягнення спільної мети; держави-члени зберігають за собою повний суверенітет [2, с. 85]. Але, попри схожість ЄС з конфедерацією існують певні відмінності, що не дозволяють їх ототожнити. Так, норми ЄС мають наднаціональний характер; створено власні валютну та фінансову системи; запроваджено громадянство ЄС; володіє постійною інституційною структурою. Все це не дозволяє казати, що Союз належить до конфедерацій.

Концепція віднесення ЄС до федерації бере свій початок ще з 50-х років минулого століття. За умов сьогодення вона відображає «думку» таких держав-членів, як Німеччина, Бельгія, Нідерланди та Люксембург, які виступали за перетворення Євросоюзу в формат держави [3, с. 128]. До ознак ЄС, що притаманні федеративній державі належать: отримання Союзом власної правосуб'єктності; установчі договори ЄС слугують певною мірою Основним Законом; наявність дворівневої системи влади; власна валютна система та інститут громадянства. Однак, слід пам'ятати, що федерація це не союз держав, а єдина союзна держава. Тому наявність збереження повного суверенітету держав-членів; можливість вільного виходу з ЄС; делегований характер повноважень; а також здійснення зовнішньої та безпекової політики виключно державами свідчать про неможливість прирівнювати ЄС до федерації.

І останньою концепцією визначено ЄС унікальним суб'єктом права, неподібний на інші. З таким поглядом пов'язано визнання наднаціонального характеру норм права Євросоюзу щодо норм внутрішнього права держав-членів; добровільність наділення ЄС повноваженнями шляхом їх делегування для досягнення цілей об'єднання, що мають динамічний характер; наявність законодавчих органів, не підконтрольних державам-членам; існування виключної компетенції ЄС (тобто певні сфери повністю виключені з відання державами); створення інституту громадянства та валютної система; наявність правосуб'єктності [4, с. 86].

Подібні підходи до встановлення правової природи визначає В.С. Швед, а саме такі концепції: державницьку (складається з двох

течій: федерація та конфедерація); міжнародно-правову; концепцію синтезу. Остання полягає в тому, що ЄС не можливо розглядати окремо як федерацію, конфедерацію чи міжнародну організацію, то Союз об'єднує в собі ознаки всіх цих утворень одночасно та має певні риси, що не належать до жодної категорії [5, с. 361].

Підсумовуючи, можна однозначно сказати, що єдиного розуміння правової природи ЄС ще не винайдено, бо вона має досить неоднорідний характер, виражений поєднанням міжнародного та національного права для досягнення цілей Європейського Союзу. І на мою думку, визначення ЄС суб'єктом права *sui generis* є більш вірним та знаходить більшого прихильництва науковців, але все одно ще потребує доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Хоббі Ю. С. Правова природа Європейського Союзу: проблема визначення // Держава і право. – Вип. 47. – 2010. – С. 590–595.
2. Палєєва Ю.С., Григорченко Д. Безпрецедентний феномен Європейського Союзу щодо юридичної форми // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Юридичні науки». – № 1(6). – 2015. – С. 83–90.
3. Попко В.В. Юридична природа Європейського Союзу // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 115 (частина II), 2013. – С. 126–133.
4. Грицаєнко Л. Європейський Союз як організація «*sui generis*» // Публічне право. – № 1, 2011. – С. 82–87.
5. Швед В.С. Правова природа Європейського Союзу / В.С. Швед // Міжнародні читання присвячені пам'яті професора Імператорського Новоросійського університету П.Є. Казанського: матеріали Міжнародної конференції (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 року). – Одеса: Фенікс, 2010. – С. 360–361.

Мишевська Н.М.

магістр 1 року навчання,

Науковий керівник: Асірян С.Р.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ «М'ЯКОГО ПРАВА» У ПРАВІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Органи Європейського Союзу можуть приймати акти, які не мають загальнообов'язкового характеру, які відносяться до такої категорії як «м'яке право». До таких актів належать висновки, рекомендації, резолюції, програми розвитку і т.п. Але в доктрині немає єдиного погляду щодо «м'якого права», що робить його дещо складним для розуміння.

Дослідженням цього поняття займалися багато як зарубіжних, так і вітчизняних науковців, а саме: В. Василенко, М. Велижаніна, М. Буроменский, П. Вейля, І. Лукашук, В. Муравйова, В. Опришко та ін.

І.І. Лукашук зазначає, що термін «м'яке право» використовується для позначення двох явищ: по-перше, для особливого виду правових норм, які на відміну від так званих норм «твердого права», не породжують чітких прав і обов'язків, а дають лише загальну настанову, котрій, проте, суб'єкти мають слідувати; по-друге, для неправових норм, що містяться в неправових актах, резолюціях міжнародних органів і організацій, у спільних заявах, комюніке [1, с. 143–146].

Заслуговує на увагу позиція Л. Сендер, яка зазначає, що «м'яке право» складається з норм поведінки, які зазначаються в документах, які не мають загальнообов'язкової сили як такої, проте можуть мати непрямі юридичні наслідки, що здійснюють практичний вплив на суб'єктів, яким вони адресовані [2, с. 111].

Норми «м'якого права» виконують такі основні функції:

- 1) можуть роз'яснювати і доповнювати норми «твердого права»;
- 2) можуть вміщувати в собі етапи законодавчого процесу або фіксувати досягнення консенсусу щодо прийняття акту чи договору;
- 3) можуть містити в собі досягнення згоди сторін щодо певного питання без прийняття зобов'язань [3].

До норм «м'якого права» можна віднести як акти інституцій, так і акти спеціалізованих органів Європейського Союзу, зокрема:

- Резолюції Європейського Парламенту. Наприклад, Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932–1933 років від 23 жовтня 2008 року [4].

- Рекомендації Європейської Комісії. Наприклад, Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року [5].

- Кодекси поведінки Європейської Комісії. Наприклад, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року [6].

- Повідомлення Європейської Комісії. Наприклад, Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементації правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року [7].

- Зелені книги Комісії, що мають на меті ініціювати громадське обговорення та загальноєвропейські консультації з певної тематики.

- Білі книги Комісії, що містять перелік заходів, зокрема, законодавчих, які потрібно вжити задля досягнення цілей окремих політик Союзу протягом певного багаторічного циклу [8, с. 192].

- Програми політики ЄС на майбутнє, плани дій органів ЄС, а також інші акти, які можуть прийматися у формі рекомендацій, висновків, декларацій та ін.

Особливої уваги заслуговують висновки та рекомендації, адже вони є досить поширеними і щодо них є пряма вказівка у ст. 288(5) Договору про функціонування Європейського Союзу [9].

Рекомендації дозволяють інститутам ЄС визначати бажану поведінку суб'єкта без покладання на нього юридичних обов'язків, адже розуміється, що приписи, які містять ці акти, повинні виконуватися з огляду на авторитет Союзу та їх практичну значущість [8, с. 192].

Висновки – це необов'язкові акти, у яких інститути Союзу висловлюють свою офіційну позицію щодо конкретного питання та можуть вказувати на дії, які доцільно вжити для вирішення відповідної ситуації. Висновки мають особливе значення, адже часто покладаються в основу ухвалення обов'язкових нормативних актів ЄС – рішень, директив, регламентів [8, с. 193]. Наприклад, висновки Європейського економічного та соціального комітету щодо законопроектів не мають обов'язкової сили, а є лише рекомендаційними, однак прийняття акта без такого висновку є

свідченням порушення процесуальної процедури, що у свою чергу, може спричинити його анулювання Судом ЄС (ст. 263 ДФЄС) [9].

Проаналізувавши всю сукупність актів «м'якого права», то можна визначити притаманні їм ознаки:

- завжди мають писаний характер;
- є результатами нормотворчої діяльності інституцій та органів Європейського Союзу;
- направлені на багаторазове використання;
- можуть заповнювати прогалини у законодавстві ЄС;
- не є формально визначеними і не містять в собі конкретних правил поведінки;
- можуть породжувати юридичні наслідки;
- наділені власною специфічною лексикою. Містять у собі висловлювання, які не є притаманні для нормативних актів, наприклад, «маю надію», «сподіваємося», «закликаємо» та т.п.;
- можуть бути базою для імплементації певних норм в національне законодавство;
- можуть фіксувати попередні домовленості між сторонами без зазначення їх обов'язкової сили [3].

Отже, можна зробити висновок, що норми «м'якого права» є поширеними рекомендаційними актами інституцій та органів Європейського Союзу, які мають вагомий вплив на систему права Союзу. Вони є правилами поведінки, які не мають загальнообов'язкового юридичного характеру, проте, через практичну значущість, впливають або можуть впливати на поведінку суб'єктів, і опосередковано спричиняти правові наслідки.

Список використаних джерел:

1. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть / И.И. Лукашук. – М., 2005. 415 с.
2. Senden L. Soft Law in European Community Law / L. Senden // Hart publishing. USA, 2004. 533 p.
3. Грималюк П.О. Загальний аналіз актів «м'якого права» («soft law») у праві Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник. Збірник наукових праць*. 2014. № 3. С. 340–349.
4. Резолюція Європейського Парламенту щодо відзначення Голодомору – штучного голоду в Україні 1932-1933 років від 23 жовтня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_882#Text

5. Рекомендація Комісії 96/280/ЄС «Про визначення малих та середніх підприємств» від 3 квітня 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a07#Text

6. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01 жовтня 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text

7. Повідомлення комісії «Блакитна настанова» з імплементування правил ЄС щодо продуктів 2016 року від 26 липня 2016 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_015-16#Text

8. Право Європейського Союзу: основи теорії : підручник / [Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова, О.Я. Трагнюк, І.В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І.В. Яковюка. Харків : Право, 2019. 360 с.

9. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями станом на 30 березня 2010 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text

ЕКОЛОГІЧНЕ, ЗЕМЕЛЬНЕ, АГРАРНЕ ПРАВО

Чеботарьов О.П.

адвокат,

член Комітету з питань верховенства права

Національної асоціації адвокатів України

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВІДМОВИ В НАДАННІ ДОЗВОЛУ НА РОЗРОБКУ ПРОЕКТУ ЗЕМЛЕУСТРОЮ ЩОДО ВІДВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [1].

Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону [1].

Порядок безоплатної приватизації земельних ділянок громадянами врегульований ст. 118 Земельного кодексу України.

Відповідно до ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України, громадяни, зацікавлені в одержанні безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності для ведення фермерського господарства, ведення особистого селянського господарства, ведення садівництва, будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибної ділянки), індивідуального дачного будівництва, будівництва індивідуальних гаражів у межах норм безоплатної приватизації, подають клопотання до відповідного органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу. У клопотанні зазначаються цільове призначення земельної ділянки та її орієнтовні розміри. До клопотання додаються графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки, погодження землекористувача (у разі вилучення земельної ділянки, що перебуває у користуванні інших осіб) та документи, що підтверджують

досвід роботи у сільському господарстві або наявність освіти, здобутої в аграрному навчальному закладі (у разі надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства). У разі якщо земельна ділянка державної власності розташована за межами населених пунктів і не входить до складу певного району, заява подається до Ради міністрів Автономної Республіки Крим, Верховній Раді Автономної Республіки Крим, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, органам виконавчої влади або органам місцевого самоврядування, які передають земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, забороняється вимагати додаткові матеріали та документи, не передбачені цією статтею [2].

Відповідно до абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України, відповідний орган виконавчої влади або орган місцевого самоврядування, який передає земельні ділянки державної чи комунальної власності у власність відповідно до повноважень, визначених статтею 122 цього Кодексу, розглядає клопотання у місячний строк і дає дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки або надає мотивовану відмову у його наданні. Підставою відмови у наданні такого дозволу може бути лише невідповідність місця розташування об'єкта вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, генеральних планів населених пунктів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних одиниць, проектів землеустрою щодо впорядкування територій населених пунктів, затверджених у встановленому законом порядку [2].

Системний аналіз наведених норм свідчить про те, що перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки визначено абз. 1 ч. 7 ст. 118 Земельного кодексу України. Застосування законодавцем в даній нормі закону такого слова, як «лише» – означає, що наведений перелік підстав є вичерпним, та розширеному тлумаченню не підлягає.

У той же час, згідно правового висновку Верховного Суду, який викладений в п. 71 постанови від 17 грудня 2018 р., по справі № 509/4156/15-а, недодержання вимог щодо змісту клопотання, ненадання належним чином оформлених графічних матеріалів або погодження землекористувача, якщо бажана земельна ділянка не є

вільною, може бути самостійною підставою для відмови у наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою.

Даний правовий висновок застосовується судами при розгляді справ. Так, наприклад Сумський окружний адміністративний суд застосував вказаний правовий висновок по справі № 480/4052/20, та відмовив позивачу в задоволенні позовних вимог в зв'язку з тим, що останній не додав до свого клопотання графічні матеріали, на яких зазначено бажане місце розташування земельної ділянки.

Я не погоджуюсь з вказаним висновком Верховного Суду, враховуючи наступне.

Відповідно до ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України [1].

Відповідно до ст. 75 Конституції України, єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент – Верховна Рада України [1].

Відповідно до ст. 152-2 Конституції України, рішення та висновки, ухвалені Конституційним Судом України, є обов'язковими, остаточними і не можуть бути оскаржені [1].

Верховна Рада України є єдиним органом законодавчої влади в Україні (стаття 75 Конституції України). Це означає, що право приймати закони, вносити до них зміни у разі, коли воно не здійснюється безпосередньо народом (статті 5, 38, 69, 72 Конституції України), належить виключно Верховній Раді України (пункт 3 частини першої статті 85 Конституції України) і не може передаватись іншим органам чи посадовим особам. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй (частина друга статті 8 Конституції України). З наведеного випливає, що Верховна Рада України може змінити закон виключно законом, а не шляхом прийняття підзаконного правового акта [3].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову (стаття 6 Конституції України) є розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [4].

Поділ державної влади є структурною диференціацією трьох рівнозначних основних функцій держави: законодавчої, виконавчої, судової. Він відображає функціональну визначеність кожного з

державних органів, передбачає не тільки розмежування їх повноважень, а й їх взаємодію, систему взаємних стримувань та противаг, які мають на меті забезпечення їх співробітництва як єдиної державної влади. Принцип поділу державної влади набуває сенсу лише за тієї умови, коли всі органи державної влади діють у межах єдиного правового поля [5].

Метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є, зокрема, розмежування повноважень між різними органами державної влади, що означає самостійне виконання кожним із них своїх функцій та здійснення повноважень відповідно до Конституції та законів України [6].

Телеологічний аналіз норм Конституції України свідчить про те, що поділ влади є основним засобом та неодмінною умовою запобігання концентрації влади, а отже, є інструментом проти зловживань нею задля адекватної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Таким чином, поділ влади є гарантією прав і свобод людини і громадянина. Тому будь-яке порушення принципу поділу влади, що призводить до її концентрації, у тому числі суміщення не належних певним органам державної влади функцій, порушує гарантії прав і свобод людини і громадянина [7].

На законодавчому рівні не визначено, як повинен діяти суб'єкт владних повноважень в тому випадку, коли заявник не додав до клопотання повний пакет документів, передбачений ч. 6 ст. 118 Земельного кодексу України. Тобто, існує правова невизначеність з цього питання, яку потрібно вирішувати єдиному законодавчому органу в Україні – Парламенту, шляхом прийняття відповідного закону про внесення змін до Земельного кодексу України.

Верховний Суд зробивши вказаний висновок фактично взяв на себе повноваження законодавчого органу, оскільки розширив коло підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки.

На мою думку, результатом висновку Верховного Суду є порушення принципу поділу влади, що призводить до порушень прав громадян.

Таким чином, в теорії існує імперативна норма якою встановлений вичерпний перелік підстав для відмови в наданні дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки, а на практиці не все так однозначно.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 28 червня 1996 року.
2. Земельний кодекс України, 25 жовтня 2001 року № 2768-III.
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статей 19, 42 Закону України «Про Державний бюджет України на 1999 рік» (справа про фінансування судів) від 24 червня 1999 року № 6-рп/1999.
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частин другої, третьої, четвертої статті 219 Регламенту Верховної Ради України (справа про Регламент Верховної Ради України) від 1 квітня 2008 року № 4-рп/2008.
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремого положення пункту 11 Прикінцевих положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» від 8 липня 2016 року № 5-рп/2016.
7. Висновок Конституційного Суду України (Велика палата) у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 106 Конституції України (щодо закріплення повноважень Президента України утворювати незалежні регуляторні органи, Національне антикорупційне бюро України, призначати на посади та звільняти з посад Директора Національного антикорупційного бюро України і Директора Державного бюро розслідувань) (реєстр. № 1014) вимогам статей 157 і 158 Конституції України від 16 грудня 2019 року № 7-в/2019.

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Клець Т.С.

аспірант,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ТРУДОПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ РОБОТОДАВЦЯ, ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЙОГО ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Вступаючи у трудові відносини в якості працівника та реалізуючи своє конституційне право на працю особа набуває відповідний статус та правосуб'єктність, обов'язковим елементом якої є трудовою відповідальність. Таку саму відповідальність має і роботодавець, з тією лише різницею, що він її набув раніше працівника, після того як була створена юридична особа або зареєстровано ФОП, а тому така відповідальність частіше за все є не персоніфікована. Натомість трудовою відповідальність роботодавця видається категорією значно складнішою ніж відповідальність працівника. Це пояснюється необхідністю гарантування з боку держави дотримання роботодавцем трудовою відповідальності. саме через систему державних гарантій, а також підвищеної уваги з боку органів державної влади, що здійснюють спеціалізований нагляд в сфері праці, трудовою відповідальність роботодавців стає тим необхідним елементом системи трудових відносин, який її стабілізує.

Разом з тим, увага науковців до проблеми розробки на доктринальному рівні категорії трудовою відповідальність роботодавців постійно підвищується, в силу необхідності пошуку найбільш дієвих інструментів та механізмів притягнення до неї роботодавців.

Наприклад, О.В. Черкасов вказує на характер трудовою відповідальності, яка має спеціальний прояв ретроспективної, а не позитивної відповідальності, оскільки «відображає соціологічний аспект відповідальності, у трудовому праві і не має практичного значення, бо відповідальність фактично ототожнюється з належним виконанням обов'язків, встановлених нормами трудового права» [8, с. 6]. Тому говорячи про трудовою відповідальність ми завжди звертаємося до

ретроспективи скоєння трудового правопорушення, а це означає що ми не можемо кожного разу ідентифікувати відповідальність роботодавців в залежності від класичних видів юридичної відповідальності. Необхідно виробити спільний методологічний інструментарій, який би об'єднував різні її види інструментами та механізмами трудової відповідальності.

В цьому контексті І.С. Канзафарова стверджує е, що в трудових відносинах «застосування заходів «публічно-правової» відповідальності спрямоване насамперед на забезпечення публічного порядку і можливе лише за рішенням суду. Застосування заходів цивільно-правової відповідальності спрямоване найперше на забезпечення інтересів конкретної особи і може здійснюватись у судовому і у позасудовому порядку» [2, с. 17]. Тому доцільно зробити висновок про те, що трудової відповідальності поєднує в собі судовий, позасудовий та спеціальний адміністративно-правовий порядок здійснення. Останній характеризується публічно-правовою природою трудових відносин, який пов'язаний із виконанням державою наглядових функцій в сфері дотримання роботодавцями законодавства про працю та реалізації державних гарантій захисту трудових прав громадян.

В цьому контексті цікавою є позиція О.І. Процевського, який зазначає, що «реалізуючи конституційне право на працю, громадянин укладає трудовий договір з роботодавцем, в якій сторони добровільно беруть на себе зобов'язання. Тому розглядати юридичну відповідальність в трудових відносинах як примус, свідчило б що у відносинах «працівник-роботодавець» має бути елемент повинності, який давав би роботодавцю право вимагати від працівника чогось незалежно від його волі» [5, с. 17, 20]. Отже, трудової відповідальності не має елементу обов'язкового примусу, тобто впливу проти волі особи, на яку такий вплив здійснюється навіть за невиконання нею умов трудового договору.

Саме тому О.Г. Серєда об'єктивуючи трудової відповідальності робить висновок, що «роботодавець виконує певні юридичні дії, які не завжди є правомірними і можуть порушувати права працівників, реалізуючи набути правосуб'єктність. Тому він повинен відшкодувати шкоду, заподіяну працівнику такими діями, при цьому він реалізує власну деліктоздатність» [6, с. 18–19]. Але слід зауважити, що деліктоздатність роботодавця означає здатність набуття ним всіх без виключення видів відповідальності за порушення законодавства про працю. Це потребує перегляду відношення до матеріальної

відповідальності в рамках трудових відносин як до самостійного виду відповідальності. Практика реалізація трудових відносин, на думку Н.М. Хуторяна, свідчить що теоретично-методологічні межі визначення самостійності та розрізненості видів юридичної відповідальності в трудових відносинах стирається. На сьогодні існує потреба розглядати матеріальну відповідальність у вигляді штрафних санкцій як екстраполюючий вид юридичної відповідальності, що співвідноситься як додатковий а в деяких випадках – основний вираз різних за змістом видів юридичної відповідальності [7, с. 211–215].

Тому, як видається П.Д. Пилипенко та Ю.П. Пилипенко, «трудоправова відповідальність не належить до заходів державного примусу, адже її правові засади закладено у необхідності підпорядковуватися тим умовам реалізації трудових відносин, які визначені в договорі» [4, с. 116]. Через це видається прийнятною і позиція Ю.С. Годованець про те, що сутність концепції юридичної відповідальності, щодо обов'язку отримання негативних наслідків свого діяння, зводиться до обов'язку, який наділено особливим характером, через юридичну природу трудових відносин та трудових правопорушень [1, с. 115–117]. Враховуючи викладене вище ми можемо дійти висновку, що трудоправова відповідальність слід віднести до договірної, яка не має яскраво вираженого примусу, а переважно диспозитивні інструменти.

Таким чином, ми можемо зробити певні висновки стосовно правової природи та доктринального змісту трудоправової відповідальності роботодавців:

По-перше, слід погодитися із тим, що трудоправова відповідальність дійсно має в більшій мірі договірну природу, хоча вона і закріплюється на законодавчому рівні, виступає одним із елементів систем державних гарантій конституційного права особи (працівника) на працю. Натомість її договірний характер вбачається елементом декларації готовності роботодавцем понести окрім відповідальності, яка вже закріплена на законодавчому рівні, певні елементи примусу, які видаються логічними заходами з точки зору підвищеної відповідальності працівника.

По-друге, трудоправова відповідальність роботодавця об'єктивно має більш відчутну систему санкцій, а також систему заходів державного примусу ніж відповідальність працівника. Це пояснюється ще й тим, що трудоправова відповідальність працівника встановлюється роботодавцем, а відповідальність останнього не може регулюватися чи визначатися працівником. Можна було б привести приклад колективного

договору, але не завжди працівникам чи їх спілкам вдається встановити більш менш спів ставні види та форми трудової відповідальності.

По-третє, трудова відповідальність є практичним виявом деліктоздатності, як елементу трудової правосуб'єктності, тому її визначення та закріплення є важливим засобом збалансування системи трудових правовідносин. Оскільки комплекс трудових прав та обов'язків походить від конкретного правового статусу, ролі учасника трудових правовідносин, так само повинна походити від цього і трудова відповідальність. Але в силу того, що право на працю, яке розкривається через систему трудових правовідносин є конституційним правом людини і громадянина, тому трудова відповідальність повинна гарантуватися державою. В цьому вбачається дихотомна природа трудових відносин: як окремого об'єкту регулювання правової науки через інструменти трудового права, та к і засобом реалізації конституційних прав людини і громадянина.

Враховуючи викладене вище зауважимо на тому, що трудова відповідальність роботодавця є обов'язком особи пізнати та піддатися державному примусу, а також прийняти на себе добровільно встановлений обсяг обмежень закріплених в колективних трудових договорах у випадку порушення норм трудового законодавства та/або прав чи інтересів учасників трудових правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Годованець Ю.С. Юридична відповідальність за трудовим правом: сучасний підхід до розуміння. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. Вип. 2. С. 112–123.

2. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : автореф. дис. д. ю. н. : спеціальність 12.00.03. Київ, НАН України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2007. 36 с.

3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 № 16/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/16/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.12.2020).

4. Пилипенко П.Д., Пилипенко Ю.П. Внутрішній трудовий розпорядок як об'єкт правового регулювання. *Юридична наука*. 2011. № 2. С. 112–118.

5. Процевський О.І. Особливості юридичної відповідальності у сфері трудового права. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди*. 2014. Вип. 21. С. 13–25.

6. Серета О.Г. Роботодавець як суб'єкт трудового права та трудових правовідносин : дис. ... к.ю.н. ; спеціальність 12.00.05. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2004. 211 с.

7. Хуторян Н.М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія. Київ : Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 264 с.

8. Черкасов О.В. Єдність та диференціація відповідальності у трудовому праві України : автореф. дис. к.ю.н. : спеціальність 12.00.05. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2015. 19 с.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Винник І.І.

студентка,

ПВНЗ «Університет Короля Данила»

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ОПІВ В МИТНОМУ РЕЄСТРІ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку вітчизняного законодавства у сфері захисту права інтелектуальної власності набуває ролі одного з найважливіших чинників політико-економічних відносин та економічної безпеки як в середині країни, так і в міжнародних відносинах. Основним завданням для вдосконалення національного законодавства України є максимально використати правові норми, визнані всіма цивілізованими країнами світу.

Для реалізації поставлених завдань Україна провела низьку реформ для розвитку митного законодавства, яке враховує практично всі міжнародні надбання в цьому напрямку (модифікація митного законодавства на базі Митного кодексу Союзу, продовження впровадження програми уповноважених економічних операторів (АЕО) і взаємного визнання АЕО з ЄС, приєднання України до системи спільного транзиту ЄС, отримання митними органами права на здійснення правоохоронної діяльності, «криміналізація «товарної контрабанди»). У жовтні 2019 року Парламент ухвалив так звані «антипіратські зміни» до Митного кодексу України – ЗУ «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» від 17.10.2019 р. № 202. Зазначені зміни набули чинності 14.11.2019 р. Метою цього акту є посилення боротьби з контрафактним та піратським товаром при імпорті в Україну [1]. Зокрема – шляхом надання митникам права знищувати невеликі партії товарів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, що підозрюються у порушенні прав інтелектуальної власності [4].

Зазначені зміни відбулися завдяки імплементації нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 та Регламент Комісії (ЄС) № 1352/2013, які скасували

попередні Регламент Ради (ЄС) № 1383/2003 та Регламент Комісії (ЄС) № 1891/2004.

Відповідно до Положень нового Регламенту (ЄС) № 608/2013 посилено сприяння захисту права інтелектуальної власності, які застосовуються митними органами, в частині: здійснення контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності у всіх митних режимах; особливості митного контролю так званого паралельного імпорту; взаємодія митних органів з Європейською обсерваторією з питань порушень права інтелектуальної власності; спрощення процедури знищення малої партії товарів, що є об'єктом порушення прав інтелектуальної власності; контроль за переміщенням товарів, що підлягають знищенню або переробці або з метою освіти для учбових закладів; ведення митними органами центральної електронної бази даних з обмеженим доступом щодо митних заходів стосовно захисту прав інтелектуальної власності, ведення електронного обліку заяв про (можливі) порушення прав інтелектуальної власності, строки здійснення контролю за такими заявами; захист прав персональних даних щодо осіб, пов'язаних з правом інтелектуальної власності [2].

Наступним кроком стало вдосконалення порядку реєстрації об'єктів ПІВ та ведення Митного реєстру.

Відповідно до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 09 червня 2020 року № 282), визначено форму заяви, перелік інформації та документів, які додаються до заяви, порядок подання і розгляду заяви, внесення інформації до митного реєстру та його ведення.

Згідно п.1 розділу 2 зазначеного Порядку для реєстрації об'єкта ПІВ у митному реєстрі заявник подає до Держмитслужби заяву про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі у паперовій формі або у вигляді сканованої копії засобами електронного зв'язку або в електронній формі за допомогою засобів інформаційно-телекомунікаційних систем Держмитслужби з дотриманням вимог законодавства у сферах захисту інформації, електронних довірчих послуг та електронного документообігу.

Розгляд заяви передбачає наступні види перевірки: підстав для подання заяви та обсягу прав; порядку заповнення граф заяви; інформації та документів; наявності характерних ознак товарів тощо. Строк розгляду заяви – не більше 30 робочих днів з дати реєстрації заяви.

Згідно з пунктом 13 розділу 2 Порядку, у разі, якщо після реєстрації заяви про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі встановлено, що до неї не було додано всіх документів, передбачених пунктом 2 цього розділу, та/або зазначено неповну інформацію у відповідних графах такої заяви, та/або є зауваження до доданих документів, СП Держмитслужби надсилає заявнику запит із зазначенням документів та/або інформації, які необхідно надати, відкоригувати або доповнити.

Відповідно до п. 16 розділу 2 Порядку – у разі надіслання запиту відповідно до пункту 13 цього розділу строк розгляду заяви про реєстрацію об'єкта ПІВ у митному реєстрі призупиняється з дня направлення такого запиту заявнику і поновлюється з дня отримання СП Держмитслужби відповіді на запит.

Під час перевірки заяви СП Держмитслужбою подається Запит до органу (підприємства, установи) про перевірку дійсності та/або достовірності інформації та/або документів наданих заявником, при цьому призупинення розгляду не здійснюється.

За результатами перевірки СП Держмитслужба ухвалює рішення про відмову у реєстрації ОПІВ у митному реєстрі та повідомляє заявника із вмотивованим обґрунтуванням причин відмови, або Рішення про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі з повідомленням заявника із зазначенням номеру, дати та строку реєстрації ОПІВ у митному реєстрі.

Після ухвалення Рішення про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі протягом не більше трьох днів з дня прийняття рішення СП Держмитслужба вносить інформацію та документи до ПК «Митний реєстр» для завершення реєстрації, доводить інформацію про реєстрацію ОПІВ у митному реєстрі до митних органів [3].

ПК «Митний реєстр» – програмно-інформаційний комплекс «Митний реєстр ОПІВ (об'єктів прав інтелектуальної власності)». Після затвердження наказу Мінфіну № 648 «Про затвердження Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів ПІВ, які охороняються відповідно до закону» даний IT-tool мав бути створений впродовж 3-6 місяців.

Проте лише 14 серпня 2020 року Фонд Східна Європа в межах програми USAID/UKAid «Прозорість та підзвітність в державному управлінні та послугах» (TAPAS) оголосила відкритий конкурс на розробку функціоналу програмно-інформаційного комплексу «Митний реєстр ОПІВ (об'єктів прав інтелектуальної власності)» для Державної митної служби України.

Відповідно до п. 6 ст. 398 МКУ – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, забезпечує оприлюднення інформації щодо об'єктів права інтелектуальної власності, зареєстрованих у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону, на своєму офіційному сайті [4].

Згідно відкритих даних, розміщених на сайті Державної митної служби України у розділі «Реєстри» – реєстр ОПІВ востаннє був оновлений 17 серпня 2020 року, з оприлюдненими ОПІВ, які були зареєстровані в червні 2020 р. [5]. Відомості щодо реєстрації ОПІВ від липня 2020 р. – відсутні.

Відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації» публічна інформація у формі відкритих даних – це публічна інформація у форматі, що дозволяє її автоматизоване оброблення електронними засобами, вільний та безоплатний доступ до неї, а також її подальше використання [6].

Розпорядником інформації з набору даних переліку ОПІВ в митному реєстрі до 04 грудня 2019 року була Державна фіскальна служба України. Періодичність оновлення набору даних проводилась щотижня [7]. Така оперативність гарантувала своєчасне оприлюднення інформації щодо об'єктів права інтелектуальної власності, забезпечувала інформування суб'єктів ЗЕД та правовласників про ОПІВ, включених до митного реєстру.

Таким чином, на сьогоднішній день без діючого ППК «Митний реєстр» завершення реєстрації ОПІВ не представляється можливим як і оприлюднення інформації про реєстрацію та/або виключення ОПІВ у митному реєстрі, яка з липня 2020 року не оновлювалася. Призупинення оновлення даних в митному реєстрі перешкоджає реалізації реформування митного законодавства у сфері захисту прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Процюк О., Валєєва Д. Захист прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/EA013303>
2. План імплементації Регламенту (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за ПІВ та Імплементаційного Регламенту Комісії (ЄС) № 1352/2013, яким встановлюються форми документів, передбачені Регламентом (ЄС) № 608/2013 ЄП та Ради про митний контроль за дотриманням ПІВ [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://sfs.gov.ua/data/material/000/139/197201/Reg_608_2013_Reg_1352_2013.pdf

3. Удосконалення митного реєстру об'єктів ПІВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://apitu.files.wordpress.com/2019/12/06_12_19_d0bcd0b8d182d0bdd0b8d0b9-d180d0b5d194d181d182d180-648.pdf

4. Митний кодекс України. ЗУ від 13.03.2012 № 4495-VI // Відомості ВРУ від 09.11.2012 – 2012 р., / № 44-45; № 46-47; № 48 / стор. 1858, ст. 552.

5. Державна митна служба України. Статистика та реєстри [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://customs.gov.ua/statistika-ta-reiestri>

6. ЗУ Про доступ до публічної інформації від 13.01.2011р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 32, ст. 314.

7. Відкриті дані. Перелік ОПІВ, включених до митного реєстру [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/datasets.php?d=DFS20160211113745>

Годлевська Д.О.

студент;

Леонова Н.В.

кандидат філологічних наук,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Важко уявити сучасний світ без активного використання інтелектуальної діяльності людства. Під терміном інтелектуальної власності Конституція України об'єднує права на результати різних видів мистецтва, при цьому гарантуючи охорону прав на результати літературного, наукового, технічного, художнього, та інших видів мистецтва. Результати інтелектуальної діяльності, в тому числі і засоби індивідуалізації юридичних осіб, набувають все більше значення в економічному обороті, саме тому розвиток суспільства потребує грамотного та ефективного регулювання прав на такі об'єкти.

Проблема боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності та академічної доброчесності є важливою та несе комплексний характер оскільки саме від її рішення залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу та культурної спадщини держави.

Протягом останнього десятиріччя найбільш вираженою є проблема захисту авторських прав в мережі Інтернет. Це зумовлено простотою пошуку, розміщення, використання та поширення інформації. Через відсутність обов'язкової авторизації користуватися електронними ресурсами має право необмежене коло осіб. Інформація та об'єкти права інтелектуальної власності, що знаходяться у відкритому доступі, використовуються зазвичай без згоди та поза межами обізнаності автора, тим самим порушуючи авторські права і права автора на винагороду за інтелектуальний труд. Отже, при однозначній привабливості саме мережа Інтернет є місцем, де майже неможливо зупинити та проконтролювати порушення авторських прав.

Ю.С. Атаманова визначає, що досягнення певної формальної та змістовної єдності веб-сайтом здійснюється за допомогою трьох основних складових, а саме: (1) програмним та апаратним засобам; (2) адресі у мережі Інтернет або доменному імені; (3) інформаційному наповненню, яке охоплює текстову, графічну, аудіовізуальну інформацію. Кожна з цих складових також розглядається як окремий об'єкт інтелектуальної власності, та власниками прав на цю інформацію можуть бути різні люди. У той же час сам веб-сайт пропонується визнавати складним об'єктом, який становить собою поєднання різних об'єктів інтелектуальної власності, кожний з яких може мати самостійну правову охорону [1, с. 8].

І.М. Рассолов, розглядає сайт як базу даних, що являє собою комплекс гіпертекстових документів, стверджує що копіювання, розповсюдження та інше використання матеріалів з сайту є порушенням майнових прав автора сайту. У випадку перевидання частини сайту, що є самостійним твором, що охороняється авторським правом, та подальшого використання копії є порушенням прав як сайту, так і власника статті [2, с. 152].

Отже, метою цієї статті є аналіз розроблених світовою практикою заходів для захисту авторських прав та шляхи їх впровадження серед українських користувачів.

На сьогоднішній день до найбільш поширених механізмів захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті належать: самозахист прав та захист прав у судовому та адміністративно-правовому порядку. Але на практиці отримання захисту прав інтелектуальної власності, порушених у мережі Інтернет, з'являються така проблема, як відсутність належного законодавчого регулювання відносин. Також доступність інтернету з

будь-якого місця тягне за собою складність визначення порушника, що дійсно вчинив порушення та неможливість знаходження належних доказів для доведення вини. Слід відзначити, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання та захисту авторських прав у мережі Інтернет, факт чого стає підставою для поширення норм ст. 50 Закону України (далі – ЗУ) «Про авторське право і суміжні права» щодо встановлення тих дій, які визнаються порушенням авторського права та суміжних прав [3].

М.В. Гура вважає необхідним посилити охорону авторських прав в Інтернеті, перш за все, за допомогою визначення правового режиму Інтернет-сайтів у Цивільному кодексі України. Також, на його думку, потребують перегляду та вдосконалення особливості правового захисту та способи стягнення матеріальної компенсації за порушення академічної доброчесності.

Цікавим також є підхід до прав інтелектуальної власності. Нинішній стан правової культури в суспільстві чітко окреслює межі антиплагіату. З однієї сторони забороняється розміщення матеріалу на сайтах без згоди автора або без зазначення його імені, але з іншої сторони, у більшості випадків відповідальність за плагіат несе не людина, що порушила права, а саме веб-сайт чи власник цього сайту. У п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009 р., зазначено, що саме власник сайту буде відповідачем за плагіат, коли автор інформації що була поширена невідомий або інформація є анонімною, а доступ до сайту, в свою чергу, є вільним.

Достеменно позицію зайняли й російські суди, яка відбилася у Постанові Пленуму Верховного Суду РФ від 19.06.2006 р. № 15 «Про певні питання, що виникли в судах при розгляді цивільних справ, пов'язаних із застосуванням законодавства про авторські і суміжні права». Пункт 25 цієї Постанови відносить до осіб, що потенційно можуть порушувати авторські або суміжні права у телекомунікаційних мережах, в тому числі в Інтернеті, й власників сайту, на якому нелегально розміщені твори або було порушення суміжних прав [2, с. 152–153]. Отже, встановлення винних дій щодо власника веб-сайту дозволяє стверджувати, що основна вимога до нього полягає у видаленні інформації, що порушує авторські права. І лише у випадку його освіченості у вчиненні такого порушення та не прийнятті жодних заходів

для припинення такого порушення, можна ставити питання про відшкодування в сторону автора [4].

Другий рівень механізму захисту авторських прав, порушених у мережі Інтернет, стосується відповідальності провайдера. Слід зазначити, що у міжнародній практиці сформувалися два основних підходи до відповідальності цих суб'єктів: горизонтальний та альтернативний. За «горизонтальним підходом» ISP-провайдери несуть відповідальність тільки в тому випадку, якщо є технічна можливість запобігти передачі матеріалу, що порушує права власності третіх осіб, а також провайдер сам усвідомлює про існування такого матеріалу. Відповідно до «альтернативного підходу» відбувається видалення веб-сайту, зміст якого порушує виключні права інтелектуальної власності третіх осіб, або блокування доступу до сайту. Такі підходи функціонують у системі Google, але більшість українських користувачів навіть не здогадуються про це.

Наприкінці минулого року Державною службою інтелектуальної власності України (далі – Служба) було доопрацьовано та подано на громадське обговорення проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» (далі – проект Закону). Головною ідеєю було надання права сервісній службі здійснювати блокування сайту на підставі звернення особи, яка вважає, що даний сайт або інформація розміщена на ньому порушує її авторські права. Багато зауважень з боку учасників інтернет-відносин викликала така пропозиція в Україні. Ідея щодо покращення захисту інтелектуальних прав в Україні не прижилась, а активні користувачі мережі Інтернет порахували цей метод упередженням та невідповідним чинному законодавству України [5].

Пропозиція посилення контролю на функціонування веб-сайтів та відповідальності за порушення авторських прав на викладених матеріалах у вітчизняній медіа-спільноті викликали активний супротив. Звичайно, запропонований у проекті Закону правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує допрацювання, але зовсім відмовившись від рішучих дій неможливо зупинити та належним чином покарати порушення авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи / Ю.С. Атаманова // Право та інновації. – 2014. – № 3. – С. 7–14.
2. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы / И.М. Рассолов. – 2-е изд. – Норма, 2009. – 210 с.
3. Про авторське право і суміжні права / Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
4. Кондрашов М. Защита интеллектуальной собственности при использовании файлообменных сетей / М. Кондрашов // Хоз-во и право. – 2010. – № 9. – С. 49–56.
5. Лист № 191 від 30.12.2013 р. Держпідприємництва України щодо проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.inau.org.ua/20.1573.0.0.1.0.phtml>

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Литвиненко Д.О.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Державно-приватне партнерство є відносно новою категорією в законодавстві України, яка характеризується взаємодією державного та приватного сектору. ДПП хоча і має закріплення на нормативно-правовому рівні, але містить певні прогалини, що призводить до появи проблеми розуміння цього інституту, а як наслідок повільне впровадження такого співробітництва в нашій державі.

Не вирішеним залишається питання тотожності понять «державно-приватне партнерство» та «публічно-приватне партнерство». Своїм походженням назва цієї співпраці зобов'язана англійського терміну «public-private partnership». Так, зарубіжні країни прихильні більш до закріплення даної концепції у якості публічно-приватного партнерства, бо партнером у такому випадку не є виключно держава. На відміну від такого розуміння, законодавство України надає перевагу застосуванню категорії саме «державно-приватного партнерства», через те, що зазначений термін акцентує визначну роль держави у процесі реалізації співробітництва [1, с. 89].

Також на сьогодні, сутність ДПП визначається дослідниками у своїх наукових працях по-різному, бо вони відштовхуються насамперед від того, що формулювання поняття здійснюється як у широкому, так і у вузькому значенні. У широкому розумінні ДПП – це взаємовідносини держави та бізнесу, що склалися для здійснення розвитку у певних сферах. Вузьке розуміння, в свою чергу, полягає в наявності конкретних договорів, спрямованих на реалізацію проектів суспільного значення. На основі викладеного, ДПП визначають як: форму співробітництва; альянс між владою та бізнесом; соціальний інститут; фінансову угоду [2, с. 10–11].

Закон України «Про державно-приватне партнерство» надав визначення ДПП як співробітництва між Україною, АРК,

територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування, Національною академією наук України, національних галузевих академій наук (державних партнерів) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, установ, організацій (приватних партнерів), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому законодавством та закріпив основні принципи реалізації [3]. Таке розуміння ДПП в цілому відповідає ustalеним загальним вимогам та узгоджується з принципами представленими Європейською Комісією.

Ознаки ДПП, закріплені у законодавстві дають можливість виокремити його у якості самостійного інституту та допомагають відмежувати від інших форм взаємодії держави та бізнесу.

ДПП безумовно має безліч переваг, до яких відносять: заощадження Державного та місцевих бюджетів України; розвиток інвестиційної діяльності; поєднання державних та приватних інтересів з метою спільної реалізації проєктів для досягнення виконання суспільних завдань; довгострокове партнерство як певна гарантія для сторін (може бути й 50 років); розподіл ризиків між партнерами [4, с. 119]. Однак, на відміну від практики зарубіжних країн, за Законом України «Про державно-приватне партнерство» право власності на об'єкти державної та комунальної власності не передаються приватному партнеру, а підлягають поверненню після спливу дії договору. Тобто фактично відбувається лише надання приватному партнеру частину державних функцій або функцій органів місцевої влади в залежності від види об'єкта права власності, що свідчить про певні обмеження для приватної сторони [5, с. 31].

Єдиної форми реалізації державно-приватного партнерства у світовій практиці не обрано. Так, законодавство України також не містить вичерпного переліку договорів, які можуть укладатися в рамках такого співробітництва, але майже весь досвід побудовано на основі концесійного договору. Також закон дозволяє розширити перелік сфер, у яких може застосовуватись ДПП. Відсутність чітко регламентованих меж у впровадженні ДПП призводить до наявності розгалуженого регулювання окресленого інституту з боку держави та незбалансованості проєктів щодо рівномірного розвитку кожної сфери. Як наслідок, очевидним є те, що сфери охорони здоров'я та культури не відносяться до «популярних» та не вважаються привабливими для потенційних вкладників [6, с. 145–146].

Підсумовуючи викладене, можна сказати, що державно-приватне партнерство повинно стати ефективним механізмом розвитку суспільно-значущих сфер. Для здійснення такого співробітництва держава разом із приватним сектором визначає напрями та мету ДПП, розробляє проекти співпраці та забезпечує їх ефективну реалізацію. Проаналізувавши ДПП в Україні вбачається, що наявна необхідність його доопрацювання на законодавчому та доктринальному рівні, через відсутність сталою практики та багатого досвіду, який має дещо розрізнений характер із зарубіжними країнами. На мою думку, Україна має всі необхідні засоби для поширення застосування ДПП, але для цього потрібно провести вдосконалення законодавства про ДПП, доповнити його положеннями з міжнародного досвіду; здійснити ліквідацію прогалін; впровадити гарантії для сторін угоди щодо зобов'язань її виконання; підвести ДПП на доступний та зрозумілий рівень для потенційного інвестора.

Список використаних джерел:

1. Петрова І.П. Поняття державно-приватного партнерства: оцінка зарубіжних і вітчизняних визначень / І.П. Петрова // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 3(27). – С. 88–99.
2. Павлюк К.В., Павлюк С.М. Сутність і роль державно-приватного партнерства в соціально-економічному розвитку держави // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – № 17. – С. 10–19.
3. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2404-VI. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
4. Нехайчук Д.В. Використання інструментів державно-приватного партнерства задля фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку держави // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 8. – С. 118–123.
5. Апаров А.М. Державно-приватне партнерство як особлива правова форма співпраці держави з приватним бізнесом / А.М. Апаров, А.В. Яценко // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2015. – № 4. – С. 27–35.
6. Дубок І.П. Сутність та особливості державно-приватного партнерства / І.П. Дубок // Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України. – 2014. – Вип. 2. – С. 139–149.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Аніна О.О.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВПЛИВ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ НА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Міжнародні соціальні стандарти є комплексом норм, які закріплені в різних міжнародно-правових актах. Вони визначають гідні умови життєдіяльності людей, забезпечують розвиток особи та соціальну захищеність. Окрім цього, міжнародні документи мають великий вплив на національне законодавство у сфері соціального забезпечення. Імплементация міжнародних-правових стандартів в національному законодавстві є засобом розвитку національного законодавства у напрямку втілення верховенства права, рівності та соціальної справедливості.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС, підписана 21 березня 2014 року, вимагає від держави формування соціально-економічної політики, метою якої повинно бути досягнення європейських стандартів рівня життя і доступність, фінансова стабільність та якість системи соціального захисту громадян. Економічні реформи в Україні, які відбуваються протягом останніх років, свідчать про досягнення зовсім протилежного суперечливого результату – глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні заходи соціальної політики не мають відчутного ефекту та істотно не впливають на масштаби бідності [1, с. 104]. Необхідність впровадження європейських інструментів соціального забезпечення спричинена також проведенням Операції об'єднаних сил на сході України, які мають наслідком внутрішнє переміщення осіб. Тому одним із правових інструментів європейської інтеграції є адаптація національного законодавства України зі стандартами ЄС з метою покращення ситуації із соціальним захистом осіб в Україні.

У юридичній літературі зазначено проблематику частково розглянуто в працях таких учених-юристів, як: В.М. Андрійв, Н.Б. Болотіна, С.В. Венедіктов, С.В. Вишневецька, Т.З. Герасимів, С.І. Запара, М.І. Іншин, В.Л. Костюк, Л.Ю. Малюга, В.П. Мельник, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипко, Т.М. Ругляк, С.М. Синчук, О.В. Тищенко, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, М.М. Шумило, О.М. Ярошенко та ін. Слід зауважити, що незважаючи на значний доробок науковців, вищезазначена тематика потребує подальшого дослідження та розвитку, з огляду на її важливу роль в Україні.

Перш за все, варто зауважити, що сьогодні немає єдиного підходу до визначення терміну міжнародних соціальних стандартів. На думку С.І. Запари, яку ми підтримуємо, міжнародний соціальний стандарт – це впорядкована система універсальних міжнародних норм та принципів, розроблених на основі взаємних угод між державами щодо питань, пов'язаних із створенням економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку [2, с. 447]. Тобто міжнародні соціальні стандарти, які створенні на основі міжнародних угод для соціального розвитку держав, а саме створення гідних умов життєдіяльності людей, забезпечення розвитку особи та соціальну захищеність.

Окрім цього, Н.Б. Болотіна наголошує на тому, що міжнародні правові стандарти, відображають: 1) міжнародне правове регулювання відносин у сфері соціального захисту; 2) стандарти ООН у сфері соціального захисту; 3) конвенції МОП у сфері соціального захисту; 4) європейські міжнародні стандарти в галузі соціального захисту [3, с. 100–105]. На думку М.М. Шумила, міжнародні стандарти у сфері соціального захисту варто розуміти як соціальний мінімум, що встановлений міжнародними нормативно-правовими актами та є обов'язковим для країн-підписантів, наявність якого дає рівну можливість непрацездатним особам реалізовувати свої права та свободи в повному обсязі [4, с. 243–244].

На основі вищезазначених позицій, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти соціального забезпечення обов'язково мають наступні ознаки:

- 1) закріплені в міждержавних угодах;
- 2) текстуально уніфіковані й функціонально універсальні;
- 3) у разі їхнього недотримання або порушення передбачається застосування санкцій політико-юридичного чи політичного характеру;

4) основною метою стандартів є створення економічного, політичного, соціального, культурного і правового середовища, яке б дозволило людям досягати соціального розвитку;

5) стандарти включають систему норм, положень, стандартів з питань соціального забезпечення.

Джерелами міжнародних правових стандартів, є, по-перше, міжнародні нормативно-правові акти Організації Об'єднаних Націй і Міжнародної організації праці, по-друге, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. За географічною сферою міжнародні норми, які визначають міжнародні правові стандарти поділяються на кілька груп. Перша група складається з універсальних, які займають найвищий рівень цінності таких стандартів, вони повинні виконуватися у більшості країн світу. Друга група включає в себе регіональні, які чинні тільки в межах конкретного регіону (наприклад, країни Африки, Європи, Латинської Америки). Остання група складається з двосторонніх, які є обов'язковими тільки для країн-підписантів.

Соціальних стандарти, зокрема, захищаються та закріплюються наступними документами: 1) Загальна декларація прав людини 1948 р.; 2) Міжнародний пакт про соціальні, економічні та культурні права 1966 р.; 3) Європейська соціальна хартія 1996 р.; 4) Основоположні конвенції МОП та інші.

В національному законодавстві, стаття 9 Конституції України закріплює положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Із положень Закону України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 випливає, що Україна визнає пріоритет міжнародного права, тобто, якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому законом порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору. Україна ще досить повільно підходить до питань щодо ратифікації міжнародних нормативних актів, які стосуються соціального захисту громадян, що негативно впливає на проблему наближення національного права до європейського права та імплементацію європейських міжнародних стандартів у галузі соціального забезпечення в юридичну практику України.

Неможливо не погодитись із С. Бичковим, який зазначає, що специфічні особливості розвитку нашої держави не дають змоги автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти з соціального захисту населення в законодавство України, адже вони розраховані на розвинені та стабільні ринкові відносини. Таким чином, трансформація соціального захисту населення України з урахуванням набутого світового досвіду потребує особливого підходу при зміні принципів її побудови, виходячи з ринкових реалій розвитку держави [5, с. 194]. Можна підсумувати, що на даний час рівень економічного розвитку нашої країни позбавляє можливості автоматично перенести загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення у законодавство України.

Крім цього, в юридичній літературі виокремлюють і такі проблеми, які постають на шляху адаптації законодавства України до міжнародних стандартів, зокрема, відсутність належного способу оприлюднення міжнародно-правових актів, ратифікованих Україною. Так, Т.М. Ругляк вважає, що через це знижується ефективність їх оприлюднення як громадянам, так і науковій спільноті, що спричиняє виникнення розбіжностей та неточностей у перекладах документів, як правило, здійснених лінгвістами, які не завжди вірно трактують юридичні терміни [6, с. 125]. Як зазначає Ірина Новосельська, великою проблемою є часткове виконання чинного міжнародного законодавства в національній правовій системі [7, с. 2]. Не можемо не погодитися з цією думкою, оскільки часто Україна не має фінансовою спроможності для забезпечення окремих положень міжнародно-правових актів.

Також, проблемою є відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також, відсутність відповідальності за недотримання, що значно впливає на ефективність впровадження міжнародних актів у життя. Існує позасудовий (звіти про виконання міжнародних зобов'язань) та судовий способи перевірки дотримання даних актів державами (наприклад, через Європейський суд з прав людини). На сьогоднішній день, за кількістю звернень громадян до даного суду, Україна займає четверте місце. Тому, можемо зробити висновок, що, в Україні багато положень, які були ратифіковані та закріплені в національному законодавстві мають здебільшого декларативний характер.

Не можемо не зазначити, ще одну проблему, яка полягає в тому, що на сьогоднішній день Україна не ратифікувала ряд нормативно правових

актів, які, на нашу думку, є важливими та відносяться до міжнародно-правових стандартів, а саме положення ст. 12 та ст. 13 Європейської соціальної хартії (право на соціальне забезпечення та на соціальну і медичну допомогу) незважаючи на закріплення таких прав у ст. 46 та ст. 49 Конституції України, відсутність ратифікації цих положень є перешкодою для України на шляху євроінтеграції.

Підсумовуючи, хотіли б зазначити, що міжнародно-правові стандарти – це сукупність існуючих норм і принципів у галузі прав людини, яка розроблена за участю держав у процесі міжнародного співіснування і міститься у відповідних міжнародно-правових документах. Основним джерелом міжнародно-правових стандартів є нормативно-правові акти ООН і МОП, регіональних об'єднань Європи, Америки, Африки, а також двосторонні договори, які містять відповідні норми. Україна на законодавчому рівні закріпила, що міжнародно-правові акти стають частиною національного законодавства тільки після ратифікації або коли була надана згода на обов'язковість Верховною Радою України. Наша держава підписала більшість нормативно-правових актів, які є джерелом міжнародного-правових стандартів соціального захисту, але разом з тим, є ряд не ратифікованих положень, які є дуже важливими для євроінтеграції України. Також, можна виділити ряд інших проблем, такі як фінансова неспроможність України для втілення деяких положень міжнародних зобов'язань, що автоматично позбавляє можливості запровадити та підтримувати загальновизнані міжнародні акти у сфері соціального захисту населення в Україні. Проблемою є і відсутність механізму перевірки дотримання міжнародно-правових актів державами, які їх підписали, а також відсутність відповідальності за недотримання.

На нашу думку, для подолання цих проблем, як зауважив В.Л. Костюк [8, с. 71], потрібно розробити та запровадити Національну стратегію соціальних реформ та розвиток законодавства про соціальне забезпечення, Національну концепцію імплементації європейських соціальних стандартів; Європейські та наукові соціально-правові експертизи проєктів нормативно-правових актів про соціальне забезпечення. Важливо також впроваджувати постійний моніторинг дотримання законодавства про соціальне забезпечення та посилення ефективності та доступності механізмів реалізації, гарантування, правової охорони права на соціальний захист (соціальне забезпечення) та інших суміжних прав.

Список використаних джерел:

1. Малуго Л.Ю. Адаптація національного законодавства у соціальній сфері до європейських стандартів як складова модернізації системи соціального захисту України. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 3. С. 32–36.
2. Запара С.І. До питання про сутність соціального міжнародного стандарту. Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення : тези доп. та наук. повідом. учасн. III Міжнарод. наук.-практ. конфер. / за ред. В.В. Жернакова. Харків : Кросроуд, 2011. 540 с.
3. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальний захист в Україні. Київ : Знання, 2010. 107 с.
4. Шумило М.М. Міжнародні стандарти в сфері соціального захисту. *Університетські наукові записки*. 2012. № 3. С. 243–249.
5. Бичков С. Аналіз становлення та розвитку системи соціального захисту в різних країнах світу та можливість адаптації набутого досвіду до умов України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 3. С. 194.
6. Ругляк Т.М. Міжнародні акти як джерела права соціального захисту України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. № 37. С. 120–125.
7. Новосельська І. Основне значення міжнародних соціальних стандартів у законодавстві України. *Підприємство, господарство і право*. 2017. С. 95–97.
8. Костюк В.Л. Європейські соціальні стандарти в контексті сучасної моделі джерела права соціального забезпечення: Наукові-теоретичні аспекти. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2018. Том 1. 2018. С. 68–73.

Басараб М.Ю.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ КАРАНТИНУ: ОПЛАТА, ВІДПУСТКИ, РЕЖИМИ РОБОТИ

З огляду на останні події у світі та у зв'язку з запровадженням Кабінетом Міністрів України карантинном, наразі однією з найактуальніших проблем стало питання правового регулювання трудових відносин. Проте незважаючи на нові обмежувальні заходи, необхідно пам'ятати, що відповідні правила не скасовують головні положення чинного КЗпП України, а лише врегульовують окремі положення спеціальними законами. Тим не менш теперішня ситуація викликає чимало питань щодо оплати праці, відпустки та загального режиму роботи.

Щодо особливого режиму роботи, у прикінцевих положеннях Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» зазначається, що на період встановлення карантину або обмежувальних заходів, пов'язаних із поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19) роботодавець може доручити працівникові, у т. ч. державному службовцю, службовцю органу місцевого самоврядування, виконувати протягом певного періоду роботу, визначену трудовим договором, вдома. Окрім того, встановлено, що власником підприємства, установи, організації або уповноваженим органом може змінюватися режим роботи органів, закладів, підприємств, установ, організацій, зокрема щодо прийому та обслуговування фізичних та юридичних осіб [1]. Тобто в цій ситуації, можна говорити про гнучкий режим робочого часу та неповний робочий час. Гнучкий режим робочого часу позначає таку форму організації праці, при якій працівники можуть самостійно регулювати час початку, закінчення та тривалості робочого часу впродовж робочого дня. Оскільки за таких умов загальна сума годин роботи однаково має дорівнювати

40-годинному робочому тижню, то застосування гнучкого режиму робочого часу не тягне змін в нормуванні та оплаті праці працівників та інші трудові права працівників.

Другим варіантом є неповний робочий час. По-перше, він може встановлюватися шляхом зменшення тривалості щоденної роботи, по-друге, кількості днів роботи протягом тижня, або ж одночасно шляхом зменшення і кількості годин роботи протягом дня, і кількості робочих днів протягом тижня [2]. Оплата праці в таких випадках повинна обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку. Проте варто зазначити, що робота на таких умовах не обмежує будь-яких трудових прав працівників (у т.ч. скорочення тривалості щорічної основної відпустки).

Ще одним особливим варіантом є можливість виконання трудових обов'язків дистанційно. У такому випадку, працівник виконує свої обов'язки за місцем проживання або в іншому місці на його вибір. Як і під час застосування гнучкого режиму, оплата праці здійснюється у повному обсязі та у визначений час, якщо інше не передбачено у письмовій домовленості між працівником та роботодавцем. І знову ж таки, такий варіант не повинен обмежувати будь-які трудові права працівників [3].

Оплата праці – одна з найважливіших категорій у системі умов праці. Заробітна плата працівника незалежно від виду підприємства визначається його особистим трудовим вкладом, залежить від кінцевих результатів роботи підприємства, регулюється податками і максимальними розмірами не обмежується [4]. Відповідно в умовах карантину оплата праці буде прямо залежати від режиму роботи. Як вже зазначалося вище, при встановленні гнучкого робочого часу або при переведенні працівників на умови дистанційної чи віддаленої роботи, оплата праці буде здійснюватися у повному обсязі. Натомість при встановленні неповного робочого часу, заробітна плата буде обраховуватися пропорційно відпрацьованому часу або залежно від виробітку.

Важливий момент полягає і у порядку надання відпустки. За бажанням та можливістю працівника йому може бути надано відпустку – як оплачувану, так і неоплачувану. У Законі України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» було доповнено статтю 26 Закону України «Про відпустки» частиною третьою

у якій вказано, що у разі встановлення Кабінетом Міністрів України карантину термін перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається у загальний термін [1].

Варто також додати, що ряд норм закону № 540-IX врегульовують також питання втрати роботи або частини заробітної плати. У ньому теж передбачено допомогу по частковому безробіттю у зв'язку із зупиненням (скороченням) виробництва продукції без припинення трудових відносин у разі, якщо роботодавцем вживаються заходи щодо профілактики та запобігання поширенню епідемії на виконання відповідного рішення місцевої державної адміністрації. Окрім того, допомога по частковому безробіттю надається застрахованим особам у разі втрати ними частини заробітної плати внаслідок вимушеного скорочення передбаченої законодавством тривалості робочого часу у зв'язку із зупиненням (скороченням) діяльності через проведення заходів щодо запобігання виникненню та поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), передбачених карантинном, встановленим Кабінетом Міністрів України, за зверненням роботодавця для її виплати працівникам [1].

Враховуючи вище наведене, можна сказати, що світова пандемія внесла чимало корективів у трудову діяльність. Проте усі зміни правового регулювання трудових відносин були необхідними і хоча й приймалися у досить короткий час передбачили майже усі аспекти охорони основних категорій у системі умов праці.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17.03.2020. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-20#Text> (дата звернення: 14.11.2020).

2. Щодо надання роз'яснень стосовно деяких норм чинного законодавства в частині захисту прав працівників. Лист, Витяг, Питання-відповідь від 29.03.2007. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v713_203-07#Text (дата звернення: 14.11.2020).

3. Особливі режими роботи працівників під час карантину. URL: <http://pravokator.club/statti/osoblyvi-rezhymy-roboty-pratsivnykiv-pid-chas-karantynu/>

4. Оплата праці на підприємстві. URL: <https://library.if.ua/book/20/1629.html>

Боднар Ю.Я.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРАВОВИЙ ПОРЯДОК ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ В УКРАЇНІ

Право на працю є одним з фундаментальних прав людини. Завдяки цьому праву людина втілює свою потребу у здобуванні джерел для існування, здатна реалізовувати свій творчий потенціал, хист тощо. Це право встановлене у різноманітними міжнародно-правовими актами й визнане багатьма державами по цілому світу.

У Конституції України у статті 21 зазначено, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються такими ж правами та свободами, а також несуть такі ж обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [1]. Незважаючи на це, все ж іноземці є обмеженими у певній категорії прав у нашій державі – політичних. Вони не можуть брати участь у виборах і тим паче обіймати посади на державній службі.

Проте, залучати до роботи іноземних громадян можна лише на підставі дозволу на працевлаштування [2]. Крім того, частиною 6 статтею 42 Закону України «Про зайнятість населення» передбачений виключний перелік категорій іноземців, які можуть працювати без дозволу на працевлаштування. Наприклад, до таких категорій відносяться: іноземці, які постійно проживають в Україні на підставі посвідки на постійне проживання, працівники іноземних представництв, зареєстрованих в установленому порядку, біженці, які отримали дозвіл на імміграцію, іноземців, які прибули в Україну для провадження викладацької та/або наукової діяльності у закладах вищої освіти на їх запрошення, працівники іноземних ЗМІ, акредитованих для роботи в Україні, та інші [2].

Дозвіл на працевлаштування видається територіальним органом центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері зайнятості населення та трудової міграції – Державним центром зайнятості або за його дорученням обласними і прирівняними до них

центрами зайнятості. Для оформлення такого дозволу роботодавцем переважно подається документи, що являють собою: заяву роботодавця, копій сторінок паспортного документа іноземця, кольорової фотокартки іноземця та копії проекту трудового договору (контракту) з іноземцем (ст. 42²) [2]. Як правило, такий дозвіл видається на строк до 1 року, проте при достатньому обґрунтуванні цей термін може бути продовжений. Тривалість безперервного перебування іноземця в Україні не може перевищувати 4 років. Повторне отримання дозволу допускається, але не раніше ніж після 6-місячної перерви.

До того ж, варто зазначити, що дозвіл на працю іноземця є підставою для отримання ним посвідки на тимчасове проживання в Україні, яка дозволяє іноземцю перебувати та проживати в Україні протягом усього строку дозволу [3]. Таку посвідку іноземець може отримати у територіальних органах Державної міграційної служби України.

Кодексом законів про працю України передбачено, зокрема, що трудові відносини іноземних громадян, які працюють на підприємствах, в установах, організаціях України, регулюються законодавством держави, в якій здійснене працевлаштування (наймання) працівника, та міжнародними договорами України (ст. 8) [4].

Вступ у певні відносини між роботодавцем і працівником розпочинається із укладенням та підписання ними трудового договору чи трудової угоди. Проте, слід також розглянути певні особливості цих договорів не лише із сторони укладення, де одним з контрагентів виступає особа-іноземець, але і загалом.

Розпочати слід саме із трудового договору. За ним працівник зобов'язується виконувати роботу згідно кваліфікації і підпорядковуватись правилам внутрішнього розпорядку і отримувати за це заробітну плату. Відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців» визначено, що іноземці мають рівні з громадянами України права та обов'язки в трудових відносинах, якщо інше не передбачено законодавством України та міжнародними договорами України. Тобто навіть соціальні гарантії будуть забезпечуватися, а це: оплата періоду непрацездатності, допомоги по безробіттю, відпустки, тощо. Важливо, що договір повинен бути укладеним на строк дії дозволу на працевлаштування.

Беручи до уваги трудову угоду – цивільно-правовий договір, то слід зазначити, що чинним законодавством України не передбачено отримання дозволу на працевлаштування в Україні іноземцями, які

оформили свої правовідносини з роботодавцями на підставі цивільно-правових договорів.

Відповідно до частини 1 статті 626 цивільного законодавства, угода являє собою домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [5]. Тому, якщо для підприємства чи роботодавця надзвичайно важливим є саме результат виконаної роботи, то можна запросити іноземця за цивільно-правовою угодою. За такою угодою доволі часто залучають до праці людей в ІТ-сфері.

Щодо питання удосконалення національного законодавства із працевлаштуванням іноземних громадян, варто зазначити на необхідності розробити зміни до Закону України «Про зайнятість населення» та Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» щодо порядку єдиної процедури для працевлаштування та проживання. Адже іноземець, для того щоб врегулювати своє правове становище повинен звертатися аж у три державні установи: до регіонального центра зайнятості, консульської установи, Державної міграційної служби [6, с. 4]. Також, доволі цікавим є питання надання іноземним студентам-випускникам право перебувати в країні для пошуку роботи. Наприклад, у держав-членів Європейського Союзу можливість зайнятості та термін перебування після завершення навчання не перевищує 9 місяців. Проте в Україні випускники повинні залишити територію держави у семиденний строк [6, с. 4].

Підсумовуючи усе викладене вище, потрібно зазначити, що особи, які є громадянами інших держав завдяки гарантіям міжнародних декларацій, конвенцій та безпосередньо національним законодавством мають право працювати в Україні. Перш за все їм важливо подбати про дозвіл на працевлаштування та перебування в державі. Після цього їхні права у сфері зайнятості є таким ж, що й у громадян України. Проте, у цій сфері національне законодавство потрібно удосконалити та модернізувати аби збільшити привабливість нашої держави для трудових мігрантів з-за кордону.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>

2. Закон України «Про зайнятість населення» : Закон від 05.07.2012. База даних «Законодавство України» / ВР України № 5067-17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text>

3. Гілевич Л. Працівники-іноземці: які справи з їхніми правами. *Юридична газета*. 2019. Вип. № 35(689). База даних. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/pracivnikiinozemci-yaki-spravi-z-yihnimi-pravami.html>

4. Кодекс законів про працю України : Закон від 10.12.1971. База даних «Законодавство України» / ВР України № 322-08. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

5. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003. База даних «Законодавство України» / ВР України № 435-15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

6. Малиновська О. А. Щодо удосконалення порядку працевлаштування іноземців в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень*. С. 1–6 (від 14.04.2020).

Заболотня Ю.В.

студентка,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЦІЛЬОВОГО ВИКОРИСТАННЯ КОШТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ СІМЕЙ З ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

Соціальний захист є сукупністю державних заходів і видатків бюджету, пов'язаних з наданням фінансової допомоги окремим верствам населення, які через незалежні від них причини не мають достатніх для самозабезпечення доходів. Таким чином, можна говорити про те, що рівень надання соціального забезпечення в державі показує в якому стані знаходиться суспільство в цілому, його успішність, ефективність економіки та етап розбудови соціальної правової держави.

Соціальна політика держави щодо підтримки сімей розподіляється на універсальні (гарантовані) соціальні виплати, на які мають право всі громадяни України, іноземці, особи без громадянства, які постійно проживають на території України, а також особи, визнані в Україні

біженцями або особи, які потребують додаткового захисту і адресні допомоги малозабезпеченим сім'ям, що надаються з урахуванням сукупного доходу сім'ї, майнового стану та відповідного статусу.

Сім'ї, в яких народжуються діти, потребують додаткової підтримки від держави, оскільки несуть додаткові витрати на створення належних умов утримання та виховання дитини, а також з огляду на те, що один з батьків втрачає можливість отримання доходу в зв'язку з необхідністю догляду за дитиною. Сьогодні в Україні понад 1,1 мільйонам сімей надається державна допомога при народженні (усиновленні) дитини. Крім того, з 1 січня 2019 введена нова програма допомоги батькам по догляду за дитиною до трьох років «Муніципальна няня», що передбачає право кожної сім'ї на отримання часткової компенсації витрат на оплату послуг няні, яка доглядає за дитиною до 3 років, у розмірі прожиткового мінімуму на дітей віком до шести років.

Так, відповідно до статті 1 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» громадяни України, в сім'ях яких виховуються та проживають неповнолітні діти, мають право на державну допомогу у випадках та на умовах, передбачених цим Законом та іншими законами України. Зокрема, стаття 4 цього Закону передбачає, що покриття витрат на виплату державної допомоги сім'ям з дітьми здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України [1].

Загалом державою щорічно витрачається значні суми коштів на реалізацію соціальної політики. Однак, видатки державного бюджету на соціальний захист, в тому числі і сімей з дітьми, в Україні в 2019 р. склали близько 5 % від ВВП. Науковці підкреслюють, що в нинішній час, незважаючи на постійне збільшення прожиткового мінімуму на дитину та допомоги при її народженні в Україні цей показник є в декілька разів нижчий порівняно з країнами ЄС. Як приклад, в Німеччині грошова державна підтримка батькам встановлюється за першу і другу дитину по 184 євро в місяць, за третю 190 євро. За кожну дитину, починаючи з четвертої, – по 215 євро. Загалом, найвищі витрати на соціальний захист зафіксовано в Данії (33,4 %), Франції (33,1 %) [2, с. 92].

Л.П. Шумна зауважує, що надання соціальної підтримки здійснюється на таких засадах: адресність надання, доступність отримання, гуманність при визначенні критеріїв допомоги, надання соціальної допомоги на підставі встановлених законом соціальних стандартів, безповоротність соціальної підтримки, але одним із

найважливіших принципів з поміж інших є цільове використання коштів, передбачених для подання соціальної підтримки [3; 9].

Відомо, що існує необхідність контролю за дотриманням використання соціальних коштів. На жаль, серед науковців, як і в суспільстві загалом, відсутнє чітке розуміння значущості впливу повної реалізації даного принципу на народжуваність дітей в Україні і взагалі на забезпечення належного розвитку українських дітей, дотримання їх прав і свобод. Цікавою є позиція Голови підкомітету з питань молодіжної політики, сім'ї та дитинства Комітету Верховної Ради України з питань сім'ї, молодіжної політики, спорту та туризму К. Лук'янової, яка виступаючи на парламентських слуханнях, наголосила: «Асоціальні сім'ї народжують дітей переважно заради одержання значних коштів, а потім витрачають їх на задоволення власних потреб, не виконуючи своїх батьківських обов'язків. Це часто призводить до трагічних наслідків. ...Навіть якщо державні органи встигають позбавити таких горе-батьків батьківських прав, держава знову змушена вирішувати питання забезпечення таких дітей, витрачаючи на це чималі державні кошти» [4].

Стаття 4 Закону України «Про охорону дитинства» передбачає встановлення відповідальності юридичних і фізичних осіб (посадових осіб і громадян) за порушення прав і законних інтересів дитини, заподіяння їй шкоди. Проблема нецільового використання соціальних коштів на дітей є яскравим прикладом такого правопорушення [5].

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 30 жовтня 2014 р. № 623 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціональних обов'язків державного соціального інспектора» контроль за цільовим використанням державної допомоги при народженні дитини, допомоги на дітей одиноким матерям та створенням належних умов для повноцінного утримання та виховання дітей, здійснюється центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді шляхом проведення вибіркового обстеження окремих сімей. Список осіб яким призначена допомога направляється суб'єктом соціальної роботи (управління праці та соціального захисту населення) до Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді [6].

Під час відвідування сімей з дітьми, які отримують державну соціальну допомогу при народженні дитини, працівниками відділу соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді складається акт перевірки цільового використання державної допомоги при народженні дитини, де

вказуються умови, які створені для виховання та розвитку дитини, перевіряється наявність у дитини харчування та одягу відповідно до віку та сезону, наявність засобів гігієни, візка та ліжечка тощо.

У більшості сімей батьки належним чином піклуються та створюються умови для проживання та виховання дітей. Проте є випадки, коли батьки ведуть асоціальний спосіб життя (вживання алкоголю, антисанітарні умови проживання, недостатня увага до потреб дитини). У таких сім'ях проводиться відповідна соціальна робота фахівцями центру. В ході здійснення обстеження спеціалісти Центру надають соціальні послуги, а також консультації, проводять бесіди з батьками по попередженню дитячого травматизму, оздоровленню та вихованню дітей.

Отже, питання підтримки належного рівня життя сімей з дітьми, виховання дітей, досягнення порозуміння між батьками і дітьми, відповідальності батьків за неналежне виконання батьківських обов'язків завжди є важливими й актуальними. Необхідно розробити якісно новий правовий механізму реалізації принципу контролю за цільовим використанням коштів на соціальну підтримку в Україні, що дасть змогу подолати системну проблему суспільного рівня щодо порушення прав дітей.

Список використаних джерел:

1. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закону України від 21.11.1992 року № 2811-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 30. Ст. 46.
2. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. № 1. С. 89–96.
3. Шумна Л.П. Соціальна підтримка як організаційно-правова форма соціального забезпечення : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.05 / Л.П. Шумна ; наук. конс. О.М. Ярошенко ; Чернігів. держ. технолог. ун-т. Харків, 2014. 39 с.
4. Стенограма парламентських слухань на тему: «Законодавче забезпечення та реальний стан дотримання прав дитини в Україні». URL: http://static.rada.gov.ua/zakon/skl6/11session/par_sl/slS2212110.htm
5. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року № 2402-ІІІ. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 52. Ст. 30.
6. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо функціональних обов'язків державного соціального інспектора: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2014 р. № 623 // ВВР. 2014. № 57.

Небожук А.Р.

студентка 2 курсу ОР «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ У 2015–2020 РОКАХ В УКРАЇНІ

В усіх країнах світу та в Україні існує таке соціальне явище, як сирітство, що потребує особливої уваги з боку держави. Щороку близько 8 тисяч дітей залишаються без батьківського піклування, зокрема через складні життєві обставини, безвідповідальне ставлення батьків до виконання своїх обов'язків, вживання батьками алкоголю, наркотичних засобів, а також через їх жорстоке поводження з дитиною. Соціально-правовий захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні є однією з важливих складових соціальної політики держави. Соціальним захистом позначають увесь комплекс заходів, спрямованих на створення безпечного соціального середовища людини.

Крім того, у зв'язку з адаптацією законодавства України до європейських стандартів та необхідністю досягнення критеріїв та вимог, що висуваються до кандидатів для вступу до Європейського Союзу, потребує реалізації завдання створення найкращих умов для життєдіяльності людей і досягнення соціальної справедливості, розвиток системи соціального забезпечення, стандартизація системи соціальних пільг та допомог. Саме в системі соціального захисту відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90].

Створення прийнятних умов для соціально незахищених категорій дітей є одним з найважливіших завдань сьогодення. Воно полягає в інтеграції осиротілих дітей в соціум через пріоритетність в соціальній політиці саме сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Органи державної влади й місцевого самоврядування покликані вирішувати це питання, оскільки як

діяльність держави соціальний захист відноситься до одного із напрямів соціальної політики.

Дослідженню особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, присвячені праці вітчизняних фахівців: А.В. Євдокимова, О.О. Кармазіна, Н.М. Комарова, Л.Ф. Кривачук, Л.Ю. Малюга, Л.М. Мельничук, О.М. Ноздріна, І.В. Пеша, О.С. Погрібна, Т.І. Шевченко та ін. Підтримуючи суттєвий внесок цих та інших вчених, справедливим буде наголосити, що питання особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування потребує наукового аналізу з врахуванням останніх змін у соціальній політиці держави.

До сучасних інституційних форм вирішення проблеми дітей-сирітства та дітей, що позбавлені батьківського піклування відносять: усиновлення (удочеріння); встановлення опіки та піклування; передача дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу [2, с. 71]. На законодавчому рівні розпочато реформування державної системи опіки, яке спрямоване на деінституалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, сформовано правовий та фінансовий механізми розвитку альтернативних форм сімейного виховання дітей, які залишилися без батьківського піклування, створено єдину базу даних дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, усунуто дискримінацію у фінансуванні утримання таких дітей залежно від форми влаштування та ін. [3]. Вжиті заходи дозволили зменшити безпритульність дітей, активізувати їх усиновлення громадянами України, забезпечити пріоритетність національного усиновлення над міждержавним. Унаслідок розвитку сімейних форм виховання значно зменшилася кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у заклади для таких дітей [4].

За даними Міністерства соціальної політики станом на 31.03.2018 року в Україні функціонує 1039 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховується 6 929 дітей та 3 646 прийомних сімей, в яких виховується 6 863 дитини. У прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу виховується 13 792 дитини. У сім'ях опікунів, піклувальників виховується 51 204 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування. Загалом сімейними формами виховання (опіка, піклування, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) охоплено 64 996 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. За 2018 рік

спостерігається збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на 40 осіб або 0,8% [5].

За статистичними даними служб у справах дітей області загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського, що перебувають на первинному обліку відповідних служб, складає 4749, з яких біологічних сиріт – 1558, або 33 %. Відсоткова чисельність дітей що набули статус «діти – сироти», при наявності в них батьків, складає наступну картину: 80% дітей, батьки яких нехтували батьківськими обов'язками, вели асоціальний спосіб життя у зв'язку з цим їх позбавили батьківських прав; 5% дітей, батьки яких покинули у пологових будинках, медичних закладах; 3% дітей, батьки яких визнанні судом безвісно відсутніми, померлими; 1% дітей, батьки яких визнанні судом недієздатними, або таких, що з певних причин не можуть забезпечити належного утримання та догляду за дитиною (тяжко хворіють); 6% дітей, батьки яких знаходяться у місцях позбавлення волі; 4% дітей, які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав. Відповідно до аналізу – 45 (-2) дітей постраждали від фізичного насильства, 3(+1) – від сексуального, 22(-2) – від психологічного. Загалом протягом 2018 року розглянуто 123 повідомлення про скоєння насильства в сім'ї над дитиною та 2 – поза сімейним оточенням. Одна дитина була вилучена із сім'ї у зв'язку із скоєнням фізичного насильства.

Здійснюючи захист дітей, яких було виявлено як постраждалих від жорстокого поводження протягом 2018 року, службами у справах дітей спільно з іншими суб'єктами, причетними до соціального захисту дітей, були вжиті наступні заходи соціально-правового характеру: 11 дітей отримали психологічну допомогу; 3 медичну допомогу; 56 комплексну допомогу; 55 осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 осіб притягнуто до кримінальної відповідальності. В судовому порядку захищені інтереси 7 дітей; 3 батьків позбавлені батьківських прав. Служби у справах дітей в своїй роботі за для вирішення вищенаведеної проблематики у звітному періоді, прийняли до вжиття заходи, щодо захисту дітей, які зазнавали насильницькі дії в сім'ї та поза її межами – 3 отримали психологічну допомогу; 27 отримали комплексну допомогу; 4 дітей було вилучено з сімейного оточення. За скоєння насильства над дитиною: 17 дорослих осіб притягнуто до адміністративної відповідальності; 2 дорослих осіб притягнуто до кримінальної відповідальності; 7 дітей направлено на обстеження до закладів охорони здоров'я, в судовому порядку захищені інтереси 1 дитини [6].

Окрім цього, усе частіше можна почути такий термін, як «соціальні сироти». Недостатній державний захист та підтримка особливих сімей, знижує потенційну можливість усунення певних ризиків у родині зі складними життєвими обставинами, а саме жорстке поводження з дітьми, алкоголізм та наркотична залежність батьків, залишають у сприйнятті дитиною навколишнього середовища негативний вплив, що підштовхує та дає приклад сприйняття життя й поводження у суспільстві таким самим чином. Відповідно до ситуації, що супроводжується соціальними, економічними, психологічними причинами, більшість дітей при наявності у них родини залишаються «соціальними сиротами», до яких можна віднести безпритульних і бездоглядних дітей, тих що перебувають на вулиці [7].

Відмічаючи важливість інтеграції осиротілих дітей в соціум через сімейні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, на нашу думку, необхідно одночасно активізувати процеси розвитку системи соціального захисту, спрямовані на усунення причин виникнення соціальних сиріт. Запобігання соціального сирітства через виявлення та поступове усунення причин його виникнення є першочерговим завданням для органів державного управління. Комплекс таких заходів відноситься до першого рівня ієрархії управління у сфері захисту соціально незахищених дітей. Другий рівень ієрархії передбачає заходи, спрямовані на повернення дітей до біологічних батьків. Третій, четвертий та п'ятий рівні – відповідно проведення заходів щодо усиновлення (удочеріння), встановлення опіки та піклування і передачі дітей до прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Крім того, указ Президента України від 22 жовтня 2012 р. № 609 «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» [8] прийнятий з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року визначає мету, основні завдання, спрямовані на створення умов для забезпечення належного соціального захисту дітей та сімей, що мають дітей і опинилися в складних життєвих обставинах, утвердження

в суспільстві сімейних цінностей, виховання відповідального батьківства, зменшення кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в інтернатних закладах, дітей, які перебувають поза сімейним оточенням. У відповідності до змісту завдань, що стосуються соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представляється доцільним розвивати систему соціального захисту таких дітей, виходячи з ієрархії управління у цій сфері, де завдання щодо управління згруповані за принципом пріоритетності їх виконання.

Таким чином, дослідження особливостей державної політики соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2015–2020 роках дає змогу зробити висновок, що державна політика України даної категорії осіб орієнтується на міжнародні вимоги та стандарти соціального захисту та спрямована на розвиток і підтримку національного усиновлення та інших форм сімейного виховання таких дітей. Оскільки діти складають найбільш перспективну для розвитку країни частину населення, необхідно забезпечити їх безпеку та розвиток в рідній країні. Реалізація всебічного превентивного контролю питань захисту дітей в усіх сферах діяльності сприятиме посиленню захищеності дітей, що допоможе зменшити ризики неефективного функціонування механізму соціального захисту дітей в Україні.

Список використаних джерел:

1. Малюга Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.

2. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування : 2-ге видання / [Н.М. Комарова, Л.М. Мельничук, І.В. Пеша та ін.]. Київ : Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2004. 128 с.

3. Ноздріна О.М. Система державних органів соціального захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2006. № 33. С. 262–271.

4. Погрібна О.С., Шевченко Т.І., Євдокимова А.В. Державне управління у сфері соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Сумській області. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2015. № 4.

5. Мета деінституалізації – реалізація права кожної дитини на сім'ю. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/15560.html>

6. Захист дітей, які потребують особливого захисту суспільства. Статистичний збірник її Державна служба статистики України. Київ, 2018. С. 77. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/07/zb_zdpus_2017.pdf

7. Кривачук Л.Ф. Державна політика в сфері охорони дитинства в Україні: формування та реалізація. Львів : ЛДФА, 2012. 480 с.

8. Указ Президента України «Про Національну стратегію профілактики соціального сирітства на період до 2020 року» № 609/2012 від 22 жовтня 2012 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/609/2012>

Самара В.С.

студент 2 року навчання ОП «Магістр»,

Інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ

Система соціального захисту молоді виступає одним з інститутів реалізації соціально-економічної політики, мета якої полягає у забезпеченні соціальної стабільності і розвитку суспільства. Для досягнення цієї мети необхідним є наявність дієвого механізму захисту молоді від соціальних ризиків та інших небезпек. В умовах реформування системи соціального захисту населення України, адаптації законодавства відповідно до європейських стандартів, демографічної кризи надзвичайно важливе місце посідає проблема соціального захисту сімей та багатодітних родин.

Саме в системі соціального захисту відображається сутність соціальної політики держави, реалізується право на охорону здоров'я, соціальне забезпечення, соціальну та медичну допомогу, користування послугами соціальних служб та інше [1, с. 90]. А це потребує врахування зарубіжного досвіду розвинених країн та основних соціальних стандартів під час вдосконалення та прийняття нового законодавства у сфері соціального захисту молоді.

В сучасних умовах українська молодь є однією з найуразливіших в економічному та найбезправніших у соціально-правовому відношенні категорією осіб. Вона живе в умовах підвищеної соціальної напруги і

психологічного дискомфорту. Внаслідок цього в молодіжному середовищі поширюються наркоманія, токсикоманія, алкоголізм, проституція та інші деструктивні явища. Різноманіття проблем молоді сприяє до її відчуження від суспільних норм, та розповсюдження деструктивних впливів серед мас. Втрачаючи віру у свої сили та намагаюь відвернутись від проблем молодь часто вступає до нетрадиційних релігійних організацій, які впливають як психологічно та фізично.

О. Березін, М. Безпарточний та Л. Нікілева визначили особливості французької системи соціального захисту населення, до яких віднесли розгалужену систему професійно-галузевих схем соціального страхування, розвинену систему родинних виплат, яка стала результатом тривалої еволюції, значну роль додаткових систем соціального захисту, особливо у сфері пенсійного й медичного страхування [4, с. 50].

Слід зазначити, що соціальна сфера в окремих країнах має певні особливості надання соціальних послуг не лише з позицій врахування їх кількісних та якісних характеристик, а й з врахуванням ступеня державного регулювання. Під час аналізу системи і особливостей надання соціальних послуг, зокрема і здійснення соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах, привертає увагу, насамперед, досвід розвинених країн, як Франція та Великобританія, оскільки ці країни не лише входять до тридцяти країн із найвищим рівнем соціального розвитку, а є також європейськими, що важливо враховувати з огляду на посилення євроінтеграційних тенденцій сучасної України [2, с. 521].

У Франції соціальні послуги для молоді надаються за такими напрямками: сфера охорони здоров'я (охорона здоров'я матері й дитини, служби допомоги в хатній роботі, установи для людей з обмеженими можливостями), освіта (соціальне забезпечення в школах: сестри-доглядальниці й няні, соціальні працівники й психологи, соціальні послуги при університетах), правосуддя (служби соціальних послуг та установи для правопорушників, ув'язнених і їх сімей), молодь і спорт (центри дозвілля, літні табори відпочинку тощо), містобудування й муніципалітети, сільськогосподарські кооперативи, а також трудова й професійна підготовка [5, с. 204].

На національному рівні на сьогодні у Франції створені: Федерація загальних студентських асоціацій, яка включає 1400 асоціацій, об'єднаних у рамках близько тридцяти студентських федерацій та тридцяти однопрофільних асоціацій; Організація сприяння та захисту

студентів; Національна Спілка студентів Франції; Національна міжуніверситетська Спілка – молодіжна організація. Особливою формою студентського самоврядування у Франції є синдикати. Студентські синдикати організуються на університетських та регіональних рівнях, які об'єднуються у національні. На сьогодні у Франції існують такі студентські синдикати: Федерація Студентських Синдикатів, Синдикат солідарних, унітарних та демократичних студентів, Федерація Дітей Республіки, Національна Конфедерація Праці, Конфедерація студентів.

Для порівняння, у Великій Британії молодіжну політику класифікують як громадівську модель. У цій країні створені і діють молодіжні служби, які планують свою діяльність, виходячи із потреб молоді кожної конкретної громади. Ці потреби визначаються шляхом проведення індивідуальних бесід з молоддю, місцевих локальних досліджень. За підсумками цих бесід та досліджень формується матриця потреб молоді місцевої громади, на основі якої розробляються програми для молоді. У своїй роботі молодіжні служби Великої Британії керуються такими базовими принципами роботи з молоддю, як турбота про емоційний стан молодих людей; забезпечення участі молоді у прийнятті рішень; повага до цінностей та субкультури молодих людей. У службах працюють фахівці, які мають кваліфікацію молодіжного працівника в громаді з отриманням освіти в університеті. Кожна молодіжна служба має банк даних про організації та установи, які працюють з молоддю в громаді та послуги, що надаються в цих організаціях. Діяльність молодіжних служб у Великій Британії оцінюється за такими загальнонаціональними критеріями [4]:

- кількість молодих людей місцевої громади, які скористалися послугами служби;
- відсоток молодих людей, які брали активну участь у різних програмах;
- відсоток молодих людей, які досягли позитивних змін;
- міра задоволеності клієнтів наданими послугами;
- кількість випадків переадресації клієнтів.

У Великій Британії також значний розвиток отримало студентське самоврядування. Студентські Ради тут виражають студентські думки щодо університету, відповідають за надання різноманітних послуг студентам. Зазначені ради керують деякими комерційними установами, що знаходяться на території університету (магазини, нічні клуби, друкують студентські газети), надають консультації щодо успішного

навчання в університеті; керують спортивними клубами тощо. Голова студентської ради обирається членами студентської ради і отримує заробітну плату.

Студентські ради вищих навчальних закладів Великої Британії мають потужне фінансування. Вони отримують матеріальну підтримку від університетів, державних установ, спонсорів, а також мають прибутки від комерційної діяльності. Однією з найбільших студентських організацій у Великій Британії є Національна Спілка Студентів Об'єднаного Королівства, яка представляє інтереси більше ніж 5 мільйонів студентів. Ця спілка щорічно проводить навчання близько 300 студентських керівників. Студентські керівники контролюють стан справ у студентських спілках, а також визначають їх політику. Кожний студент має змогу брати участь у процесі прийняття рішення щодо перспективних планів роботи спілок на загальних зборах [3, с. 75].

В наш час більшість західних вчених визнають, що ідеологія держави загального добробуту певним чином застаріла і сьогодні не відповідає реаліям життям. У докладі Міністерства соціального захисту населення Великої Британії було підкреслено, що система забезпечення, яка виходила з потреб минулих поколінь, не відповідає сучасним умовам.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що різке загострення соціальних проблем молоді у різних країнах світу та Україні, таких як забезпечення доступної освіти, забезпечення зайнятості, погіршення стану фізичного і психічного здоров'я, забезпечення житлом та інші потребують від держави прояву турботи про молодь, їх професійне виховання та розширення можливостей для ефективної самореалізації. В даному контексті вважаємо запозичення досвіду зарубіжних країн.

Список використаних джерел:

1. Малуґа Л.Ю. Теоретико-правові питання соціального захисту багатодітних сімей в Україні в контексті євроінтеграційного спрямування. *Eurasian Academic Research Journal*. 2017. Т. 1. С. 89–95.

2. Кайтанський О.С. Становлення та розвиток законодавства про соціальний захист молоді України. *Актуальні проблеми регулювання відносин у сфері праці і соціального забезпечення* : тези доп. та наук. повідомлень III Міжнар. наук.-практич. конф., 7-8 жовтня 2011 року / за ред. к.ю.н., доц. В.В. Жернакова. Харків : Крос Роут, 2011. С. 518–521.

3. Бедная В.Б. Вплив світових тенденцій на розвиток соціальної інфраструктури в країнах Європейського Союзу. *Гуманітарний вісник*

Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць. Випуск 27. Запоріжжя : ЗДА, 2006. С. 73–87.

4. Березін О.В., Безпарточний М.Г., Нікілева Л.О. Механізми формування та методологія розвитку закладів і підприємств соціального обслуговування. Полтава : Інтер Графіка, 2013. 210 с.

5. Анселен Ж. Франція: соціальні послуги. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2013. № 1-2. С. 204–219.

Свищо В.С.

студентка;

Остапенко Л.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР В ЕЛЕКТРОННІЙ ФОРМІ. ТЕНДЕНЦІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У сучасних умовах розвитку Україна прагне до європейської інтеграції у зв'язку з перспективами, які відкриває перед нами європейський ринок. Кожна країна ЄС дбайливо ставиться до реалізації соціальної політики на своїй території, створює належні та прогресивні умови для розвитку суспільства шляхом впровадження нових механізмів гарантування та реалізації прав людини в соціально-економічній сфері. У нашій державі також активно проводиться реформування соціального сектору. У зв'язку з розробкою проекту Трудового кодексу України вбачається необхідність оновлення трудового законодавства та його адаптування до теперішнього рівня розвитку трудових правовідносин [1, с. 84].

Ознакою сучасного світу є його стрімкий розвиток: кожен день з'являються нові технології, вдосконалюються механізми та процеси, посилюються глобалізаційні процеси, що зумовлюють завдяки новим технологіям швидкий обмін інформацією. Очевидно, що трудові права відтепер є одним із головних та визначальних чинників подальшого розвитку міжнародного співробітництва. І якщо раніше трудові права були лише декларативними можливостями людини, то тепер від рівня

їхнього визнання та забезпечення залежить і становище країни на міжнародній арені, розвиток та встановлення з нею політичних, економічних зв'язків.

Одним із основоположних інститутів трудового права є інститут трудового договору, адже саме він слугує підставою виникнення трудових правовідносин між працівником і роботодавцем. Проте форми укладення такого договору залишаються незмінними, що суперечить повноцінному реформуванню та вдосконаленню зазначеного інституту [2, с. 43–44].

Так, наприклад, у ч. 1 ст. 24 КЗпП передбачено, що «трудоий договір укладається, як правило, в письмовій формі», і додатково визначається перелік пунктів щодо обов'язковості дотримання суто письмової форми сторонами договору [3].

Трудоий договір є угодою між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [4].

Проте з розвитком технологій, впровадженням нових систем комунікації за допомогою всесвітньої мережі «Інтернет», виникла можливість укладення трудового договору в електронному вигляді та необхідність закріплення такої можливості на законодавчому рівні.

У ч. 1 ст. 5 Закону України (від 22.05.2003 р. № 36, ст. 275) «Про електронні документи та електронний документообіг» надається чітке визначення електронного документа: ним визначається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних, включаючи обов'язкові реквізити документа [5].

За законодавством України, видається можливим укладення трудового договору шляхом оформлення його у формі електронного документа, який за дотримання необхідних умов, урахуваючи загальні уявлення про зміст договору, буде вважатися дійсним. Тобто структура трудового договору буде цілком збережена, основною відмінністю стане тільки спосіб закріплення прав та обов'язків сторін та істотних умов, без яких такий договір буде вважатися неукладеним.

Однак, чинним законодавством передбачено укладання трудового договору в письмовій та усній формах, та перевага все ж надається саме письмовій.

Також у ч. 4 ст. 5 зазначеного Закону указано, що візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. Тобто суб'єкти трудових правовідносин можуть укласти трудовий договір в електронній формі, а потім для зручності вже укладений документ роздрукувати на папері [6, с. 136].

Сучасний досвід європейських країн, зокрема Данії, Німеччини та Великобританії, демонструє високу ефективність використання на практиці електронного документообігу у різних сферах трудової діяльності працівників. Якщо раніше вся документальна база містилась виключно в паперовому вигляді, то наразі як альтернатива існує електронний варіант документів [7, с. 145–146].

Такий підхід дозволяє, як засвідчує практика, спростити саму процедуру укладення трудових договорів, оскільки працівники можуть розпочинати виконання своїх трудових обов'язків, не витрачаючи час на особисту присутність під час їх укладення з роботодавцем. Безперечно перевага електронного документообігу полягає також у тому, що він поступово буде зменшувати обсяг паперових документів і проблем, пов'язаних із їх використанням, таких, наприклад, як втрата документа, складність внесення змін тощо. На додачу, комп'ютеризація, що стане необхідним наслідком такої перебудови, дозволить зменшити витрати на додаткові штатні одиниці, до кола обов'язків яких входить робота з паперовими носіями [1, с. 85].

Враховуючи вищенаведене, слід підсумувати, що в контексті реформування трудового законодавства, на нашу думку, доцільно було б врахувати світову технологізацію та запровадити законодавчі підстави для використання електронних форм трудових договорів, що буде сприяти подальшому розвитку соціально-трудових відносин.

Список використаних джерел:

1. Швець Н., Черняченко Д. Електронна форма трудового договору в контексті реформування законодавства про працю. *Підприємництво, господарство і право*. № 1. 2019. С. 84–89.

2. Прогонюк Л. Ю. Сучасні тенденції розвитку трудових прав в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. 2019. С. 42–46.

3. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 24.
4. Кодекс законів про працю України. *Відомості Верховної ради України*. Ст. 21.
5. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003. *Відомості Верховної Ради України*. Ст. 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> (дата звернення: 09.11.2020).
6. Поклонська О.Ю. Форма трудового договору в контексті національного законодавства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 134–137.
7. Бурчак А.Ю. Електронна форма трудового договору. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 52. С. 144–148.

Чадасва А.С.

*студент магістратури,
Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая*

КОЛІЗІЇ У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Незважаючи на стрімке реформування сфери соціального захисту в Україні, необхідність у принципових змінах системи залишається незадовільною. Вона викликана невідповідністю національного законодавства міжнародним нормам захисту прав людини. Соціально-економічні зміни, що відбуваються в країні загострюються або породжують різні соціальні проблеми, такі як торгівля людьми, безпритульність, поширення епідемій тощо. Збільшується соціальний ризик для найуразливіших верств населення, таких як діти, інваліди, люди похилого віку, молодь, багатодітні сім'ї тощо. Це зумовлює актуальність проведеного дослідження.

Суттєвими ознаками діючого законодавства у сфері соціального захисту та забезпечення є наявність великої кількості нормативно-правових актів та недостатність системності їх через непослідовність, що характеризує сучасне законодавство як недосконало якісне. У відповідних законодавчих актах щодо соціальної підтримки населення можна побачити принципово відмінні підходи та концепції, серед яких основною є радянська модель, що характеризується наданням соціальних

виплат, які замінюють належний рівень заробітної плати та матеріального забезпечення. Європейська ж модель соціального захисту характеризується домінуванням соціальних послуг на підтримку особливо вразливих категорій населення. Після прийняття Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року, який став відправною межею переходу до європейської моделі законодавства, неодноразово було помічено присутність повернення до радянських методів соціального захисту [1]. Нерідко умови отримання соціальних виплат виходять за межі конституційних стандартів, оскільки перелік категорій громадян на рівні законів значно ширший. Варто зазначити, що у законодавчій базі соціального захисту налічується понад 150 нормативно-правових акта. У результаті цього соціальна функція держави стає дуже розмитою, адресність соціальної підтримки-втрачається. Засади підтримки та захисту державою базуються не лише на національному законодавстві, а й на міжнародно-правових зобов'язаннях, згода на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

На сьогодні система соціального захисту має дуже складну структуру, елементами якої є пенсійне забезпечення, державна соціальна допомога, соціальне страхування, тощо. Тому складність об'єкта правового регулювання та різноманітність соціальних проблем породжують певні ускладнення в коригуванні правових норм. Внаслідок цього виникають розбіжності та суперечності в різних законах з одного і того ж питання, що ускладнює можливість їх безпосереднього застосування, та утворюють колізію правового регулювання соціального захисту населення.

Неодноразові намагання змінити законодавство у сфері соціального захисту населення не привели до системності та присутності єдиного підходу у реформуванні, тому адаптація до ринкової економіки так і не відбулась. Озброєний конфлікт на сході України та поширення коронавірусної хвороби поглибили економіко-політичну кризу, призвели до погіршення рівня забезпеченості конституційних прав та свобод людей.

Україна є учасником ряду основоположних міжнародних договорів у сфері соціальних прав людини. Серйозними проблемами залишаються реалізація норм міжнародного права у національному законодавстві та застосування положень ратифікованих міжнародно-правових актів як норм прямої дії. Повний перехід України до європейської моделі розвитку системи соціального захисту та соціального забезпечення можливий тільки після виконання всіх міжнародних договорів з захисту прав людини.

Варто зауважити, що поняття колізії активно вивчається та досліджується, тому що усунення недоліків у законодавстві є важливим завданням, що стоїть перед суб'єктами правотворчості.

У законодавстві сфери соціального захисту через значну кількість недоліків у нормативно-правовій базі виникла нестабільність, так як постійно відбувається велика кількість змін і доповнень.

Завдяки науковим працям О.В. Петришин [2], Соловйов О.В. [3], Сташків Б.І. [4], [5], Н.Б. Болотіна [6], Чанишева Г.І. [6], І. Рудкевича, Голубенко Т.О. [7], Л.Ю. Малюги [8], Боярчук Т.В. [9], Потехін О. [10], Гончаров А. [11], Баштанник В. [12], А. Денисевич [13] досліджено низку особливостей законодавства та роботи державних органів у сфері соціального захисту населення, кодифікації правової діяльності, колізії у правовій діяльності, використання міжнародного досвіду для формування соціальних стандартів.

Україна з моменту проголошення незалежності намагається перейняти досвід розвинутих країн Європи у майже всіх сферах суспільного життя. З 2014 року наша країна остаточно обрала шлях європейського розвитку з ціллю вступу до Європейського Союзу. Соціальний захист у ЄС вже давно довів свою якість та працездатність. Оскільки Україна позиціонувала себе як соціальна країна, пріоритетом якої є потреби людей, то і система соціального захисту населення повинна бути максимально схожою з законодавством розвинутих країн.

Дослідження питання устрою соціального законодавства Франції і Німеччини та шляхів удосконалення законодавства України на основі цього досвіду є актуальним, тому що соціальне забезпечення громадян даних країн здійснюється на високому рівні.

Модель забезпечення діяльності соціальних послуг у Німеччині базується на принципах субсидіарності та децентралізованої відповідальності. Французькій моделі забезпечення діяльності соціальних послуг характерна модель, яка заснована на принципі солідарності та передбачає взаємну відповідальність. У законодавстві Угорщини відповідно до Закону Угорщини «Про соціальне управління та соціальні послуги» соціальні послуги поділені на дві групи: базового та спеціалізованого соціального забезпечення.

Переглянувши досвід соціального забезпечення у Франції та Федеративній Республіці Німеччина, системи захисту соціальних потреб людей яких вважають найстарішими у світі, можна зробити висновок, що для нашої країни перспективним напрямком удосконалення

соціальної сфери був би перехід до кодифікації законодавства у даній сфері та залучення недержавних організацій для появи конкуренції та появи інноваційних методів здійснення соціального захисту населення.

Враховуючи велику кількість нормативно-правових актів, регулюючих сферу соціального захисту, та кількість колізій, можна припустити, що прийняття юридично та логічно цілісного Соціального кодексу є неминучим.

Результатом кодифікації має бути поява повного зведеного кодифікованого акту для якісного регулювання соціальної сфери з заповненням прогалин, який розрахований на тривалий термін застосування [14].

В Україні успішно регулюють правову діяльність понад десяток кодексів. Кодифікація є прийомом законодавчої техніки не тільки для окремих країн, а й для регіональних суб'єктів. Наприклад, ЄС, серед іншого, має й Соціальний кодекс. У Росії відсутній федеральний Соціальний кодекс, але у декількох областях використовуються регіональні Соціальні кодекси (Ярославська, Білгородська, Омська та ін.).

Щодо ступеня гармонізації національного законодавства та міжнародного права зазначимо наступне. Україною ратифіковано 68 конвенцій МОП. Практика свідчить про наявні труднощі в застосуванні конвенцій, що ратифікуються без належного аналізу національного законодавства і попередньої підготовки відповідних нормативно-правових актів. Тому дуже важливо провести порівняльний аналіз міжнародних та національних нормативно-правових актів та переформувати систему соціального законодавства, урахувавши усі розбіжності та суперечності.

Загальну кількість актів соціального забезпечення можна поділити на дві групи: соціальне забезпечення та соціальне страхування, тому доцільно було б розділити Соціальний кодекс на дві частини, які будуть виконувати полярно різні функції.

Отже, проаналізувавши нормативно-правову систему соціального захисту населення за допомогою загальнонаукового діалектичного, порівняльного, системного методів, а також групування та класифікації, можна зробити висновок, що переформатування та систематизація законодавства з метою удосконалення користування нормативно-правовою базою та виключення появи колізійних моментів необхідні.

Список використаних джерел:

1. 19 черв. 2003 р. – Верховна Рада України; Закон від 19.06.2003 № 966-IV (Редакція станом на 01.01.2020).
2. Міжнародні стандарти прав людини // Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / О.В. Петришин (відп. ред.) та ін. 2017. Т. 3: Загальна теорія права. С. 294. ISBN 978-966-937-233-8
3. Соловійов О.В. Міжнародні договори та міжнародно-судова практика їх застосування як джерела національного права. *Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та місцевого самоврядування Національної академії правових наук України* / редкол.: П.М. Рабінович (голов. ред.) та ін. Серія І. Дослідження та реферати. Вип. 26. Київ : АОК, 2012. 164 с.
4. Сташків Б.І. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення. *Держава і право*. 2003. Вип. 23. С. 337–344.
5. Сташків Б.І. Міжнародно-правові акти як джерела права соціального забезпечення. *Держава і право*. 2003. Вип. 23. С. 337–344.
6. Болотіна Н.Б., Чанишева Г.І. Трудове право України. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 564 с.
7. Голубенко Т.О. Правові засади соціального захисту людей похилого віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Сер. 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка* : зб. наук. пр. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2011. Вип. 13. С. 23–34.
8. Малюга Л.Ю. Європейські соціальні стандарти: сучасний стан та шляхи імплементації у соціальне законодавство України. *The Journal of Eastern European Law. Журнал східноєвропейського права*. С. 70–76.
9. Боярчук Т.В. Особливості соціального захисту населення європейських країн. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2005. № 2. С. 170–174. (Серія «Економічні науки»).
10. Потехін О., Врадій О. Україна – ЄС: соціальний вимір. *Європейська Україна : зб. статей*. Київ : Еліт-прес, 2007. С. 10–14.
11. Гончаров А. Порівняльно-правовий аналіз підходів до побудови системи соціального захисту на прикладі країн ЄС та СНД. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2012. № 2. С. 18–23.
12. Баштанник В. Регламентация захисту прав людини у системі права ЄС: організаційно-правовий аспект. *Право України*. 2006. № 9. С. 56.
13. Денисевич А. Адаптація трудового законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Форум права*. 2014. С. 104–107.
14. Федерація профспілок України. Концептуальні положення Соціального кодексу України. URL: <http://document.ua/pro-proekt-konceptualnih-polozhen-socialnogo-kodeksu-ukrayin-doc95898.html>

Шукалович Б.В.

студент,

Львівський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УЧАСНИКІВ АТО

Право на працю – одне з фундаментальних прав людини, встановлене міжнародно-правовими актами і визнане усіма державами світу. Це право належить до групи соціально-економічних прав. Воно забезпечує можливість доступу та забезпечення джерел для задоволення потреб себе і своєї сім'ї, самореалізації та самовираження.

Відповідно до ст. 43 Конституції України встановлено: кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. Використання примусової праці забороняється. Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом. Використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їхнього здоров'я роботах забороняється. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом [1].

Згідно статті 1 КЗпП – Завдання Кодексу законів про працю України. Кодекс законів про працю України регулює трудові відносини всіх працівників, сприяючи зростанню продуктивності праці, поліпшенню якості роботи, підвищенню ефективності суспільного виробництва і піднесенню на цій основі матеріального і культурного рівня життя трудящих, зміцненню трудової дисципліни і поступовому перетворенню праці на благо суспільства в першу життєву потребу кожної працездатної людини. Законодавство про працю встановлює високий рівень умов праці, всемірну охорону трудових прав працівників [2].

У зв'язку з напруженою ситуацією на сході, що склалася у квітні 2014 року. 14 квітня 2014 року Секретар РНБО і виконувач обов'язків президента України Олександр Турчинов підписав указ про введення в

дію рішення РНБО «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України», таким чином розпочалася велика мобілізація працездатного, здорового населення до лав Антитерористичної операції.

Згідно ст. 3 Закону України «Про зайнятість населення» – кожен має право на вільно обрану зайнятість. З початком АТО у законодавстві України відбулася низка змін, а саме зміни були внесені до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» та Закону України «Про занятість населення».

Зміни розширюють перелік категорій громадян, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, і включають в нього учасників бойових дій, зазначених у пунктах 19 і 20 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Зокрема, осіб, які захищали незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України і брали безпосередню участь в АТО, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах АТО в період її проведення. Зміни стосуються тільки осіб, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, які перебувають на обліку як безробітні [4].

Відповідно до п. 8 Ст. 14, категорії громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню учасники бойових дій, зазначені у пунктах 19-21 частини першої статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [3].

На сьогоднішній день існує і функціонує дуже багато проектів, центрів практичної допомоги, консультацій про працевлаштування учасників антитерористичної операції. Це все створено та покликано допомогти захисникам державності на сході України, всім тим, хто хоче свою патріотичну позицію відстоювати і в мирному житті.

Соціальний захист учасників АТО охоплює питання, що пов'язані з трудовою діяльністю. Законодавством встановлені гарантії збереження робочого місця і заробітку найманим працівникам. Відповідно до **ст. 119 КЗпП** України, за працівниками, призваними на строкову військову службу, військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, але не більше 18 місяців, зберігаються місце роботи, посада і середній заробіток на підприємстві, в установі, організації, а також у фізичних осіб – приватних підприємств, у яких вони працювали на час призову [2].

Норма про збереження місця роботи і компенсацію заробітної плати діє згідно з п. 2 Прикінцевих положень Закону № 1275 [5].

Через неповернення державою понесених роботодавцями витрат по виплаті заробітної плати, останні часто звільняють працівників, які були мобілізовані, ще до закінчення 18-місячного строку. Як правило, звільнення проводиться за п. 3 ст. 36 КЗпП України (призов або вступ працівника на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу), але звільненому працівнику не нараховують компенсацію за невикористану відпустку, не проводять із ним кінцевого розрахунку і не виплачують вихідної допомоги у розмірі 2-х місячної мінімальної заробітної плати, як це передбачено ст. 44 КЗпП України. Крім того, в порушення Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників [6], без письмової заяви працівника на його адресу надсилають трудову книжку. В такому випадку звільнений працівник має право звернутися до суду з вимогою поновити його на роботі, стягнути середньомісячний заробіток за час вимушеного прогулу та моральної шкоди. Посилаючись на положення ч. 6 ст. 95 КЗпП України, норми Закону України «Про індексацію грошових доходів населення» від 06.02.2003 року [7], та Порядку проведення індексації грошових доходів населення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1078 [8], незаконно звільнений працівник має право вимагати індексації заробітної плати та компенсації втрати частини заробітної плати у зв'язку з порушенням строків її виплати. Час перебування працівника на службі на момент звільнення є поважною причиною для поновлення строків звернення до суду із позовною заявою.

Звернувшись до ст. 172 Кримінального кодексу України «Грубе порушення законодавства про працю» передбачена кримінальна відповідальність роботодавця за порушення законодавства про працю, до якого і відноситься звільнення та відмова у виплаті заробітної плати вищевказаним категоріям громадян [9].

Таким чином, якщо аналізувати вищесказане і зробити висновок, щодо правового регулювання працевлаштування учасників АТО, то на мою думку доцільно було б прийняти Закон, який би регулював дане питання. А також до Закону № 1275 необхідно внести зміни згідно із якою за порушення чинного законодавства про працю України та незаконне звільнення з роботи і відмову у виплаті заробітної плати громадянам, призваним на військову службу у зв'язку з мобілізацією, роботодавці мають сплатити до державного бюджету України штраф. Саме накладення на роботодавців матеріальних санкцій призведе до

дотримання ними норм чинного законодавства України при мобілізації працівників на службу.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 березня 2019 р. : офіц. текст. Київ : Алерта, 2019. 80 с.
2. Кодекс законів про працю України: чинне законодавство із змінами та допов. на 07 вересня 2020 року: офіц. текст. Київ : Алерта, 2020. 104 с.
3. Закон України «Про зайнятість населення». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>
4. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення оборонно-мобілізаційних питань під час проведення мобілізації» від 20.05.2014 № 1275-VII, опублікований в газеті «Голос України» від 07.06.2014 № 109.
6. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників. Саки : Трудові правовідносини в санаторно-курортних закладах, 2006. 196 с.
7. Закон України «Про індексацію грошових доходів населення» від 06.02.2003 року. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 42. Ст. 551.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2003 р. № 1078 «Про затвердження порядку проведення індексації грошових доходів населення». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1078-2003-p>
9. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 15 вересня 2020 року: офіц. текст. Київ : Алерта, 2020. 224 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Брода А.Ю.

викладач,

Вінницький технічний коледж

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

Сучасний світ характеризується інтеграційними процесами, які торкаються усіх сфер суспільного життя. Глобалізація як об'єктивна реальність сучасного світу сприяє налагодженню тісних економічних стосунків між різними країнами, відкриває кордони для торгівлі й інвестицій, унеможливує функціонування економік різних країн у відриві від світових господарських процесів.

Незважаючи на регулярно здійснювані кроки з реформування ринку фінансових послуг на законодавчому рівні, залишається велика кількість проблем, що потребують негайного вирішення. Серед них – втрата довіри споживачів фінансових послуг та викликане цим падіння головних індикаторів розвитку небанківського сектору ринку фінансових послуг. Існуючий механізм регулювання ринку фінансових послуг нездатний забезпечити стабільність розвитку фінансової системи України. Без достатнього рівня розвитку ринку фінансових послуг неможливе ефективне функціонування економіки країни в цілому, оскільки відсутній адекватний перерозподіл фінансових ресурсів. Це викликає необхідність створення дієвого механізму регулювання ринку фінансових послуг, який би забезпечив ефективне його функціонування. Цей механізм повинен включати як елементи державного регулювання, так і саморегулювання ринку фінансових послуг.

Окремі питання з даної теми розглядалися такими вченими як: Слободян О.А., Ящищак О.Р., Сеннікова Ю.В., Кравцова І.В., Некрасова О.Л., Кривенко Л.В., Ісаєва О.В. та ін. Також існують окремі наукові дослідження присвячені деяким аспектам державного регулювання господарської діяльності та відповідним її сферам. Так, питання державного регулювання ринку фінансових послуг знаходять

своє відображення у працях Вінник О.М., Задихайло Д.В., Кравець І.М., Поєдинок В.В., Санахметової Н., Тимошина В.В., Щербини В.С.

Незважаючи на численні напрацювання у сфері дослідження особливостей функціонування фінансових компаній, на наше переконання, важливими аспектами вивчення розвитку цих установ є поглиблення теоретичних напрацювань у цій сфері із застосуванням системного аналізу до діяльності органів державного регулювання та ідентифікації їх переваг і недоліків у межах ринку фінансових послуг країни.

Мета статті – дослідити проблемні питання здійснення правового регулювання на ринку фінансових послуг та визначити способи їх подолання.

Ринок фінансових послуг – невід’ємна складова фінансової системи держави, адже саме фінанси суб’єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів.

Державне регулювання ринків фінансових послуг полягає у здійсненні державою комплексу заходів, спрямованих на регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг для захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам

Державне регулювання ринків фінансових послуг полягає у здійсненні державою комплексу заходів, спрямованих на регулювання та нагляд за ринками фінансових послуг для захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам.

Державний нагляд за наданням фінансових послуг полягає у цілісному й безперервному відстеженні здійснення фінансовими установами їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами, постійному моніторингу за відповідністю вимог, встановлених органами регулювання.

За характером повноважень, органи державної влади, які здійснюють регулювання і нагляд за діяльністю фінансових установ поділяються на дві групи:

1) загальні, до яких належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Державна фіскальна служба України, Антимонопольний комітет України, Державна регуляторна служба України, Державна служба фінансового моніторингу України, Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерство фінансів України та інші;

2) спеціальні: Національний Банк України, Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Проаналізувавши норми діючого законодавства ми бачимо, що повноваження щодо здійснення державного регулювання на ринку фінансових послуг базуються на контрольній функції, що і є основною проблемою.

Вважаємо, що регулятори фінансових ринків повинні не тільки їх контролювати, але й розвивати.

Крім того, система державного регулювання ринку фінансових послуг, що існує в Україні, має такі недоліки: відсутність єдиного узгодженого підходу до процесу регулювання ринку; труднощі здійснення консолідованого нагляду за наданням фінансових послуг; значний обсяг видатків Державного бюджету на утримання спеціальних органів виконавчої влади, що займаються регулюванням ринку; недостатній рівень захисту прав споживачів фінансових послуг. Крім того, актуальним питанням законотворчого процесу є консолідація функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг, яким пропонується закріпити перерозподіл функцій Нацкомфінпослуг, яка являє собою спеціальний суб'єкт державного регулювання у сфері ринків фінансових послуг, між Національним банком України та Національною комісією цінних паперів та фондових ринків. З точки зору теорії права, такі дії є не досить виваженими, оскільки відбудеться поєднання у правовому статусі одного суб'єкта повноважень, які є різними за природою та змістом. Тому виникає необхідність визначення значення, місця і природи повноважень щодо здійснення державного регулювання ринків фінансових послуг.

Важливим моментом є забезпечення справедливості, ефективності та прозорості ринків. Регулятори повинні виявляти, стримувати і карати маніпулювання на ринках та іншу недобросовісну торгівлю. Регулювання повинно бути націлене на те, щоб інвесторам було надано доступ до інфраструктури ринку цінних паперів та інформації про ринок і ціну. На ефективному ринку поширення відповідної інформації є своєчасним і дуже поширеним і відбивається в процесі формування ціни. Регулювання повинно сприяти підвищенню ефективності ринку. Прозорість може бути визначена як ступінь, в якій інформація про торгівлю (як інформація до торгівлі і після торгівлі) публікується в режимі реального часу. Інформація до торгівлі – це інформація, яка стосується розміщення фірмових

пропозицій і є засобом, що дозволяє інвесторам знати, з певним ступенем упевненості, чи можуть і за якими цінами вони можуть інвестувати в цінні папери. Інформація після торгівлі пов'язана з цінами й обсягом усіх окремих угод, фактично укладених. Регулювання повинне забезпечувати найвищий рівень прозорості.

Отже, в результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що подальший розвиток регулювання українського ринку фінансових послуг, що буде спроможний задовольнити потреби суспільства у високоякісних фінансових послугах, доцільно здійснювати у координації із сучасними процесами реформування економіки країни в цілому, спираючись на успішний зарубіжний досвід. Для цього необхідно: по-перше, створити дієвий наглядовий механізм за дотриманням прав споживачів фінансових послуг; по-друге, доцільно впровадити прозорі правила функціонування ринку та відновити економічну конкуренцію. З метою удосконалення правового регулювання ринку фінансових послуг вважаємо за доцільне на законодавчому рівні закріпити головні принципи, за якими функціонує ринок фінансових послуг в Україні, включаючи забезпечення відкритості усіх форм звітності фінансових установ. А саме, такими змінами можна доповнити та удосконалити в значній мірі ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», оскільки створення нового закону призведе до виникнення правових колізій та інших суперечностей у даній сфері.

Список використаних джерел:

1. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 12.03.2020).
2. Закон України про Національний банк України 1999 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 29, 238.
3. Указ про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку 2011 (Президент України). Офіційний вісник Президент України, 31, 1193.
4. Закон України про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні 1996 (Верховна Рада України). Відомості Верховної Ради України, 51, 292.
5. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2020).
6. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <http://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2020).

Зарубіна А.О.

студентка;

Кіреєва О.А.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИПТОВАЛЮТА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Історія світової фінансової системи, вивчення її криз показує, що в свої критичні часи вона не відповідає вимогам сучасності. Перша світова війна призвела до часткової відмови від золотого стандарту на користь англійського фунта та американського долара, і останній до 1931 року став єдиною валютою, що звертається в золото для виконання операцій між центральними банками. Під час Другої світової війни, а конкретніше за рік до її закінчення, в 1944 році Бреттон-Вудська система частково змінила фінансову систему, засновану на золотому стандарті. А з приходом в офіційну дію Ямайської валютної системи золотий стандарт був скасований офіційно. Сьогодні ми знаходимося на порозі чергового поновлення світової фінансової системи. Сформований порядок речей вимагає перегляду і перебудови функціонування та регулювання світових фінансів. Тема криптовалюта в економічному контексті на даний момент є мало розробленою. Система «біткоіни» з'явилася в 2009 році, а відомої для широкої аудиторії стала лише в 2012 році. Більшість опублікованих матеріалів на економічну тематику в основному є короткими витягами з основного протоколу системи «біткоіни» і носять описовий характер.

На думку Євгенія Галушка, автора статті «Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку», система грошового обігу продемонструвала крайню нестабільність в період світової фінансової кризи 2008–2009 років. Саме в цей час довіра до американського долара послабшала і в суспільстві з'явилися ідеї щодо створення нових валют, зокрема регіональних. Тоді формується пірінгова платіжна система «Bitcoin», розроблена Сатоші Накамото, та вперше застосовується термін «криптовалюта». Під електронними грошима маються на увазі гроші чи фінансові зобов'язання, обмін та взаєморозрахунки з якими проводяться за допомогою інформаційних технологій.

В Україні згідно з п. 15.1, ст. 15 ЗУ «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», електронні гроші визначені як одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується у готівковій або безготівковій формі.

Станом на сьогодні, в Україні не існує однозначної думки щодо правового становища криптовалюти, однак, уряд України більш схильний до легалізації електронних грошей. На сьогодні вже є розроблений законопроект, відповідно якого узаконення криптовалюти відбувається у два етапи. Перший – був впроваджено 2018–2019 рр. У цей період було заплановано затвердити правовий статус криптовалют та суб'єктів господарювання, що надають послуги з обміну. Також планувалося вивчення тенденцій та аналізування проблем ринку криптовалюти. На другому етапі, який передбачається до реалізації у 2020–2021 рр. запропоновано визначити зберігачів віртуальних валют. Зберігачами будуть особи, які для захисту приватної інформації від імені своїх клієнтів, надаватимуть послуги. Проблемою є і те, що у криптовалюти станом на сьогодні залишається незрозумілий статус: чи то ресурс, чи то майно, чи просто гроші, так як єдиного статусу на законодавчому рівні немає.

У проекті Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» від 14.09.2018 р. пропонують ввести до Податкового кодексу ключові терміни, які пов'язані з ринком електронних грошей: віртуальні активи, токен, токен актив, криптовалюта, емітент віртуального активу, майнінг, операції з віртуальними активами. Зокрема «віртуальними активами» вважаються криптовалюти та токен-активи. Натомість криптовалюта – це віртуальний актив у формі токена, що функціонує як засіб обміну або збереження вартості. Важливе в законопроекті є те, що закон пропонує оподаткування лише операцій з обміну віртуальних активів на валютні цінності, тобто звичайні гроші. Згідно з законопроектом не підлягають оподаткуванню дії, пов'язані з обміном віртуального активу одного виду на інший. Також для підприємств буде встановлена пільгова ставка оподаткування прибутку від операцій з продажу віртуальних активів на рівні 5% до 2024 р., надалі 18%. Для фізичних осіб ставка залишатиметься незмінною – на рівні 5%.

Станом на березень 2017 р. вартість біткоїнів на українському ринку становить в межах 26995 грн. (на UTBS) – 27980 грн. (на Finance.ua) за біткоїн. За останній місяць спостерігалася наступна динаміка курсів

даної валюти: максимальний показник курсу становив 34000 грн., а мінімальний – 27555 грн. Це був історичний маусимум. З початку 2020 року біткоїн подорожчав більш ніж у два рази – з 7,3 тисяч до 15,6 тисяч доларів. З вересня до листопада він виріс на 55% і сьогодні коливається в межах 15,3-15,6 тис. доларів за одну віртуальну монету. Незважаючи на впевненість М. Ліхачова (радника АТ «Спенсер і Кауфманн») у тому, що такі передові технології, як електронна готівка, рано чи пізно придуть і в Україну, ставши звичним способом для взаєморозрахунків більшості громадян, ми вважаємо, що через слабкість сучасного українського фінансового ринку та наявність безлічі інших проблемних аспектів соціально-економічного середовища така масова поширеність віртуальних валют з'явиться ще не скоро, чого не можна сказати про світовий ринок. Звичайно, зараз в Україні використання криптовалют не досягло таких показників, як у США, країнах Західної Європи чи Південно-Східної Азії. Однак, незважаючи на те, що широка громадськість ще і досі мало знає про криптовалюту, в тому числі Біткойн, сьогодні Україна входить у топ-5 країн світу за кількістю користувачів різними Біткойн-гаманцями. Справа в тому, що Біткойн дуже популярні серед українських ІТ-фахівців, які дуже активно інвестують реальні гроші у віртуальну валюту. З Біткойн в Україні працюють не більше ніж 20 компаній. Оплачувати ці послуги криптовалютою стало можливим з жовтня 2015 року. У 2016 році найбільша кількість пошукових запитів зі словом Біткойн 24 надходило з Харкова, на другому місці – Дніпро, на третьому – Львів, на четвертому – Одеса. Київ замикає п'ятірку міст. Зацікавленість до криптовалюти пояснюється тим, що місцевому бізнесу важко здійснювати розрахунки із закордонними партнерами через дію санкцій. З грудня 2017 року Українська біржа запустила торгівлю ф'ючерсними контрактами на індекс Біткойн. Специфікація контрактів зареєстрована в НКЦПФР. Це фактично перший регульований ринок у світі, який запропонував ф'ючерсні контракти на Біткойн. У 2016 році юридична компанія Axon Partners стала першою українською компанією, що внесла Біткойн в свій статутний капітал, що свідчить про те що криптовалюта знаходить своє застосування в Україні.

Ринок криптовалюти в Україні знаходиться у правовому вакуумі. Наразі найбільш гострою проблемою для України є механізм імплементації поняття криптовалюти у національне законодавство через прийняття відповідних норм у сфері податкового, банківського, цивільного та господарського права. Все більше українських споживачів використовує

криптовалюту для online купівлі товарів та послуг або ж використовують її як інвестиції з високим рівнем капіталізації. Цілком очевидним є факт необхідності використання ліквідного потенціалу криптовалюти для розвитку національних економік. Більшість розвинутих країн адаптують своє законодавство для регулювання віртуальної валюти, що дозволить поетапно пристосувати інновації фінансового ринку – криптовалюту до сучасних реалій. Прийшов час набуття функціонального, прозорого, дешевого, загальнодоступного, об'єднуючого весь світ грошово-кредитного інструменту, то держава повинна докласти максимум зусиль для правового осмислення і технічного забезпечення діяльності цього інструменту фінансового ринку із здобуттям максимальної вигоди та користі.

Отже, беручи до уваги все вищезазначене, можна зробити висновок, що криптовалюта є привабливим об'єктом для інвестицій. Багато економічних процесів відбуваються за допомогою цифрових коштів, і їх відсоток з кожним часом суттєво зростає. Усі вкладення у криптовалюту часто супроводжуються як ризиком втрати, так і можливістю добре заробити. У світі, поки що, відсутня єдина думка щодо подальшої стратегії розвитку криптовалюти, її легалізації та законності використання. Тим не менш, більшість людей залишаються зацікавленими у купівлі та використанні криптовалюти. Доки попит на електронну валюту існує, країни надалі шукатимуть шляхи регулювання її обігу та використання. Єдиного правового статусу криптовалюти в Україні ще не визначено, це поняття потребує додаткового дослідження та чіткого нормативного врегулювання в українському законодавстві.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»: прийнятий Верховною Радою України 05.04.2001 № 2346-III; редакція від 06.11.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14> (дата звернення: 08.12.2020).

2. Лист Національного банку України «Щодо віднесення операцій з «віртуальною валютою/криптовалютою «Bitcoin» до операцій з [...] від 08.12.2014 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14> (дата звернення: 08.12.2020).

3. Проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо оподаткування операцій з віртуальними активами в Україні» № 9083 від 14.09.2018 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64597 (дата звернення: 08.12.2020).

4. Карчева Г.Т., Нікітчук С.М. Віртуальні інноваційні валюти як валюти майбутнього. *Фінансовий простір*. 2015. С. 24–30.

5. Сословський В.Г., Косовський І.О. Ринок криптовалют як система. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2016. Ст. 236-246.

6. Желюк Т., Бречко О. Використання криптовалюти на ринку платежів: нові можливості для національних економік. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2016. № 3. С. 50–60.

7. Галушка Є.О., Пакон О.Д. Сутність криптовалют та перспективи їх розвитку. *Молодий вчений*. 2017. № 4(44) квітень. С. 634–638.

8. Куцевол М.А. Поняття та економічна природа крипто валюти / М.А. Куцевол, О.А. Шевченко-Наумова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/16391/1/79-85.pdf> (дата звернення: 08.12.2020).

9. Поливка Н. Криптовалюти і «різнманітні біткоіни» / Н. Поливка // *Юридична Газета online*. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/informaciune-pravo-telekomunikaciyi/kripto-valyuti-i-riznomanitni-bitkoini.html> (дата звернення: 08.12.2020).

Іванець І.О.

студентка,

Науковий керівник: Курило В.І.

доктор юридичних наук, професор, чл.-кор. НААН України,

Заслужений юрист України,

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

СУБ'ЄКТИВНІ ПУБЛІЧНІ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ

Суб'єктивне право займає одне з центральних місць у правовому регулюванні суспільних відносин, адже ним володіє як фізична, так і юридична особа; це вид та міра дозволеної, можливої поведінки суб'єкта права, що встановлена певними юридичними нормами для задоволення своїх власних інтересів і забезпечувана державою.

У науковій правовій літературі викладені різні думки щодо цієї юридичної дефініції. Одні вчені вважають, що суб'єктивне право бере своє походження з римського права, інші називають початок дослідження поняття з епохи філософського гуманізму XVI століття [7, с. 164].

Адміністративне право наділяє суб'єктів адміністративною правосуб'єктністю, тобто здатністю бути потенційним носієм

відповідних прав та обов'язків і реалізовувати їх у широкому колі учасників суспільних відносин, що підтверджується надзвичайно великою кількістю таких відносин у різних сферах реалізації публічної влади. Не випадково перелік суб'єктів адміністративного права значно ширший, ніж у будь-якій іншій галузі права.

Поширеною є така класифікація суб'єктів адміністративного права: 1) фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства; 2) юридичні особи – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їх керівників, які очолюють органи управління цих підприємств, установ, організацій); 3) колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але тією чи іншою мірою наділені нормами адміністративного права певними правами й обов'язками: структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення (на кшталт загальних зборів громадян за місцем проживання) [6, с. 52].

Існує і інший підхід до класифікації суб'єктів адміністративного права, за яким пропонується виділяти таких суб'єктів: суб'єкти публічного адміністрування та приватні особи. До приватних осіб як суб'єктів адміністративного права відносять: 1) фізичних осіб (громадяни України, іноземці, особи без громадянства, фізичні особи-підприємці; 2) юридичних осіб приватної форми власності (підприємства, установи, господарські товариства); 3) громадські об'єднання; 4) професійні спілки; 5) політичні партії; 6) органи самоорганізації населення; 7) релігійні організації [1, с. 416].

Отже, суб'єктивні права – це індивідуально конкретна, вольова, владна міра свободи поведінки суб'єкта права, яка надається з метою задоволення його інтересів та забезпечена відповідними обов'язками інших суб'єктів та гарантіями держави [5, с. 67].

У юридичній літературі, науковці практично не досліджували у своїх роботах питання про суб'єктивні публічні права приватної особи, а досліджували їх у межах теорії правовідносин, правового статусу особи, прав людини, закріплених у межах адміністративного права.

Отже, проаналізувавши наукові джерела щодо суб'єктивних публічних прав приватних осіб, їх можна охарактеризувати як права, які надаються громадянам та гарантуються державою у сфері публічного адміністрування (управління), закріплені в адміністративно-правових нормах, що регулюють відносини приватних осіб із державою. Тому, до

галузі адміністративного права підставно віднести всі права і свободи людини, які використовуються у відносинах з державою, хоча деякі з них відносяться і до інших галузей права, зокрема, до конституційного, тобто носять подвійний (дуалістичний) характер.

Система суб'єктивних публічних прав приватних осіб містить: 1) право на свободу слова, зібрань, об'єднання, віросповідання; 2) права, пов'язані з участю громадян в управлінні державними справами; 3) право на отримання адміністративних послуг; 4) право на користування публічним майном; 5) права, пов'язані із можливістю захисту своїх прав і свобод [1, с. 127–128].

Як результат, на основі позицій вчених-правознавців можна визначити, які саме права громадян можна вважати суб'єктивними публічними правами приватних осіб.

Відповідно до ст. 3 Конституції України, права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Ці правові норми можна вважати конституційною основою регулювання публічних відносин між людиною та державою [2].

Професор В. К. Колпаков зазначає, що в адміністративно-правовій науці прийнято виділяти три групи прав громадян: а) соціально-економічні, які стосуються основ життя людей – право на працю, матеріальне забезпечення, право на освіту, на охорону здоров'я. Вони становлять основу правового становища громадян; б) політичні права і свободи – права на свободу думки, совісті, релігії, зібрань, мітингів, демонстрацій, об'єднання в політичні партії; право вносити пропозиції до державних органів і критикувати недоліки, оскаржувати в суді дії посадових осіб; право на судовий захист; в) особисті права і свободи – це права, які пов'язані з виконанням громадянами дій, спрямованих на задоволення особистих потреб.

У свою чергу професор Ю.П. Битяк вважає, що за своїм змістом права громадян поділяються на три групи: 1) участь у державному управлінні та соціально-політичну активність: право на державну службу, внесення пропозицій, одержання необхідної інформації та документів у встановленій формі, проведення зборів, мітингів, демонстрацій, створення громадських об'єднань чи входження в них тощо; 2) одержання допомоги від відповідних компетентних організацій: право на медичну, санітарно-епідеміологічну допомогу, безкоштовне користування благами (бібліотеками, парками тощо), користування транспортом, одержання платних та інших послуг; 3) права, що

захищаються: в адміністративному порядку (адміністративна скарга, адміністративно-юрисдикційне провадження), у судовому порядку (скарга, позов), особисто громадянином (необхідна оборона) [6, с. 53].

Аналіз зазначених та інших правових та, зокрема, адміністративно-правових джерел, показує, що вчені-правознавці практично не торкалися правових аспектів використання державної – української – мови у нашій державі. Останні політичні події в Україні свідчать про надзвичайну актуальність цього питання саме у контексті права українців використовувати свою мову, яка є державною, у своїй країні. Очевидно, що це право є суб'єктивним правом фізичної особи у публічній сфері. Тут цікавими є декілька наукових робіт професора В.І. Курила, який відстоює саме цю думку: «З цього приводу хотілося б зауважити, що завжди слід розмежовувати приватно-правову сферу та публічно-правову сферу використання мови. У цьому випадку йдеться про публічну складову феномену використання мови, а тому стає очевидним: якщо ми хочемо мати державу, яка має назву Україна, є правовою і цивілізованою, то публічна сфера застосування мови повинна відображати сутність самої держави, її самобутність, традиції, що не заперечує захист державою інших мов, їх вслякий розвиток. З огляду на зазначене, єдино правильним і законним є використання у публічній сфері в Україні виключно державної – української мови, що забезпечить збереження України як незалежної, цивілізованої та правової держави та української нації як державотворчої нації» [4, с. 167]; Багато в чому успіхи консолідації українського суспільства залежать від того, наскільки державна мова підтримується й поважається різними соціумами та кожним індивідом зокрема. Більше того, від ефективного впровадження й реалізації мовного законодавства, безперечно, залежатиме програма правового розвитку мови. Тож на сьогодні вельми актуальним є питання прийняття мовного закону, який би спрямував систему відповідних державних заходів на утвердження й запровадження дієвого механізму поширення української мови як державної в усіх сферах суспільного життя [3, с. 69].

На основі вище викладеного можна зробити висновок, що інститут суб'єктивних публічних прав приватних осіб є ще доволі мало дослідженим, не дивлячись на те, що вони відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні демократичної правової держави, оскільки завдяки їх наявності відбувається забезпечення дійсної незалежності приватних осіб від держави, тобто формуються стійкі основи сталої демократичної правової системи у державі на основі людиноцентристської теорії.

Список використаних джерел:

1. Галунько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Адміністративне право України. Повний курс : підручник Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. С. 446.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної ради України*. 1996. № 30. С. 141.
3. Курило В.І., Гиренко І.В., Кравчук М.Ю. Українська мова як соціокультурний та правовий феномен. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2019. Вип. 2. С. 65–69.
4. Курило В.І. Українська мова в українському суспільстві: погляд правознавця. *Вісник Запорізького національного університету: Збірник наукових статей. Юридичні науки*. Запоріжжя: ЗНУ. 2012. Вип. 1 (частина І). С. 163–167.
5. Мацелик Т.О. Суб'єктивне публічне право як юридичний феномен. *Юридичний вісник*. 2011. Вип. 3(20). С. 67–71.
6. Синявська О.Ю. Суб'єктивні публічні права приватних осіб. *Право і безпека*. 2010. Вип. 2(34). С. 52–55.
7. Чуб А.В. Теорія суб'єктивних публічних прав приватної особи в умовах сучасного розвитку науки адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. Вип. 6. С. 164–166.

Мельник В.В.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ КРИПТОВАЛЮТ ТА КРИПТОВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ В УКРАЇНІ

За останні декілька років особливу популярність, як поле для незаконної діяльності та як засіб «відмивання» коштів отримала криптовалюта, через свою відносну анонімність. Через це для держави постала гостра необхідність регулювання ринку криптовалют. Перед Україною постав вибір, приєднатися до розвинутих країн та застосувати рекомендації FATF (Міжнародна група з протидії відмиванню грошей), або заборонити криптовалюту на території України. Обравши перший варіант, з'явилася потреба в законодавчому визначенні та в подальшому регулюванні криптовалют та криптовалютних операцій для їх відстежування та регулювання.

В законодавстві України, криптовалюта отримала визначення, як віртуальний актив, а саме – сукупність даних в електронній формі, яка має вартість та існує в системі обігу віртуальних активів. Віртуальний актив може бути як самостійним об'єктом цивільного обороту, так і посвідчувати майнові або немайнові права, зокрема, права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Також через законодавче регулювання обігу криптовалют для учасників криптовалютних операції з'явився обов'язок на верифікацію. Так згідно з Законом України *«Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»* [1] забороняється проведення фінансової операції з віртуальними активами на суму, що дорівнює чи перевищує 30 тисяч гривень без належної перевірки. Для проходження такої незалежної перевірки потрібно здійснити верифікацію та ідентифікацію учасників такої фінансової операції з віртуальними активами. Криптовалютні біржі та обмінники криптовалют, при обміні або купівлі/продажу криптовалюти на суму, яка дорівнює або перевищує 30 тисяч гривень застосовують систему КУС (анг. Know your client або «знай свого клієнта») – ця система одною із найпопулярніших. Для проходження процедури верифікації за системою КУС потрібно, частіше за все, надати скан-копію або фото документа, що підтверджує особу. Згідно до статті 4 Закону України *«Про документи України, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України, дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну»* такими документами є :

- паспорт громадянина України;
- посвідчення громадянина України;
- дипломатичний паспорт України;
- службовий паспорт України;
- посвідчення особи моряка посвідчення члена екіпажу;
- посвідчення особи на повернення в Україну;
- тимчасове посвідчення громадянина України [2].

У разі ж ініціювання переказу віртуальних активів сума яких менша за 30 тисяч гривень та відсутності ознак пов'язаності такої фінансової операції з іншими фінансовими операціями, що в сумі перевищують 30 тисяч гривень від ініціатора потребується лише унікальний номер фінансової операції. В залежності від статусу ініціатора для здійснення операції може бути необхідним ще інформація про платника. Так, якщо

ініціатором є фізична особа, потрібно зазначити ще ППБ, у разі коли ініціатором є юридична особа потрібно зазначити повне найменування цієї юридичної особи [1].

Особливим є регулювання обігу криптовалюти, якщо є причини вважати, що такі операції з віртуальними активами здійснюються політично значущими особами, членами їх сім'ї та/або особами, які пов'язані з політично значущими особами і перевищують 400 тисяч гривень. У такому разі обов'язковим є подання спеціального рапорту за встановленою формою в Фінмоніторинг [1]. На мою думку, ця норма є ілюзією контролю, адже, нічого не сказано про операції з ознаками пов'язаності такої фінансової операції з іншими фінансовими операціями, що в сумі перевищують або становлять суму в 400 тисяч гривень. Також сумнівою є сума в 400 тисяч гривень, яка є відносно великою, наприклад в Кримінальному Кодексі України хабар у великому розмірі визначається сума, яка у двісті і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Станом на 2020 рік це сума у 210 200 гривень.

Також важливою проблемою є оподаткування криптовалютних операцій. По-перше, проблеми в відслідковуванні з'являються через неможливість відслідковування деяких операцій в результаті встановлення дуже великого порогу для обов'язкової верифікації та ідентифікації. По-друге, важкість розрахунку та невизначеність в тарифікації оподаткування створюють багато труднощів. По-третє, немає чітко прописаних випадків оплати податку, незрозумілим є також чи підлягають випадки обміну криптовалют оподаткуванню, як визначається ринкова вартість тієї чи іншої криптовалюти та загалом чи підлягає оподаткуванню дохід, якщо криптовалюта зростає в ціні. Перелік нерегульованих питань є незліченним, а через відсутність конкретного регулювання, криптовалюти дають можливість:

- «відмивати» кошти;
- нехтувати сплатою податку;
- використовувати анонімність для фінансування протиправної діяльності.

Загалом Україна робить тільки перші кроки у регулюванні криптовалют та криптовалютних операцій та намагається встигнути за розвитком технології, вчасно здійснюючи зміни у законодавстві. Також важливим аспектом у подальшому покращенні регулювання є наслідування та аналіз прикладів інших країн. Основним законодавчим актом, яким буде регулюватися обіг криптовалют в Україні має стати

Закон України «Про віртуальні активи», але зі змінами у законодавстві приходять і шляхи обходу закону. Відкритим залишається питання чи зможе закон урегулювати діяльність усіх аспектів у сфері криптовалют і операцій з криптовалютами та як скоро це відбудеться.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 16.08.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

2. Закон України «Про документи України, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України, дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну» від 16.10.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>

Савченко А.М.

студентка;

Чеботарьов М.М.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

БЮДЖЕТИ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТА ЇХ СПЕЦИФІКА У МЕЖАХ БЮДЖЕТНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ НА ПОСТУПОВУ РЕФОРМУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Місцеве самоврядування являє собою вид прямої демократії, при якому органи управління не відокремлені від громадянського суспільства. Організація місцевого самоврядування є одним з найбільш вірогідних показників демократичності політичного режиму.

З самого початку здобуття Україною незалежності гостро постало питання проведення реформи місцевого самоврядування. Однак, лише в результаті подій 2013–2014 рр. почав втілюватися в життя план створення територіальних громад. Реформа децентралізації таким чином відповідає відразу кільком цілям: зберігає Україну унітарною державою,

втілює в життя положення Європейської хартії місцевого самоврядування та дає можливість територіальним громадам використовувати ресурси місцевих підприємств, послаблюючи над ними контроль центру, надає можливість новоствореним територіальним громадам ефективніше використовувати кошти, збережені на місцях. В умовах фінансової кризи в Україні це знімає з центральної влади тягар відповідальності за регіони, а місцевим територіальним об'єднанням дозволяє отримати користь з підприємств на місцях.

Тому даючи визначення поняттю децентралізація, можна сказати, що це процес передачі повноважень і бюджетних надходжень від державних органів до органів місцевого самоврядування. А тому важливим є сформувати дієвий механізм, за допомогою якого й буде функціонувати система як безпосередньо передачі владних функцій на місця, так і забезпечення формування незалежних місцевих бюджетів.

Формування бюджетів об'єднаних територіальних громад щоразу актуалізується численними змінами до бюджетного законодавства, адміністративно-територіального устрою та співпраці на місцевих рівнях. Міністерством розвитку громад та територій України у національному проєкті «Децентралізація» вказується, що станом на 10 січня 2020 року їх створено 1029. У перспективі визначено формування 1441 ОТГ при 10075 територіальних громад, які будуть об'єднувати 519,6 тис. кв. км. або 90,3% території України (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя). Значні зміни потребують детального осмислення їх стадійності та виваженості. Занепокоєння викликають так звані дотаційні територіальні громади та їх пристосування до нових економічних реалій.

Місцевий бюджет – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень самоврядування. Відтак, актуалізуються особливості формування бюджетів новостворених ОТГ, їх пристосування до економічних реалій.

У статті 9 Європейської хартії місцевого самоврядування передбачено, що органи місцевого самоврядування в рамках національної економічної політики мають право на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. На підтвердження цього Кабінет Міністрів України в Розпорядженні «Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» називає проблемою, яка потребує розв'язання, створення належних

матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень. У Законі України «Про місцеве самоврядування» вказано, що місцеві бюджети, в тому числі бюджети об'єднаних територіальних громад, є самостійними, вони не включаються до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів. З боку держави на законоб Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування. У статті 63 Бюджетного кодексу України визначено, що місцевий бюджет містить надходження і витрати на виконання повноважень органів влади АРК, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування. Ці надходження становлять єдиний баланс відповідного бюджету. Особливості формування місцевих бюджетів визначені статтею 67 Бюджетного кодексу. У частині 2 вказується, що до доходів загального фонду місцевих бюджетів належать доходи, визначені статтями 64, 64-1 і 66 цього Кодексу, та трансферти місцевим бюджетам (крім субвенцій, визначених статтею 69-1 та частиною першою статті 71 цього Кодексу). У статті 11 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» визначено, що Радою АРК, обласними державними адміністраціями розробляється перспективний план формування територіальних громад згідно з методиками, затвердженими Кабінетом Міністрів України, Міністерством розвитку громад та територій України, Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру.

Усі норми Бюджетного Кодексу України, що регулюють відносини, які виникають на кожній стадії бюджетного процесу, є єдиними для усіх місцевих бюджетів, в тому числі бюджетів ОТГ з особливостями 67 статті та пункту 38 Прикінцевих та перехідних положень до нього.

Особливості бюджетів об'єднаних територіальних громад полягають в наступному:

– Дохідна частина ОТГ визначається статтями 64 (загальний фонд), 69¹ (спеціальний фонд) та 71 (бюджет розвитку) Бюджетного Кодексу. До таких бюджетів також зараховуватиметься 60% Податок на доходи фізичних осіб, який раніше зараховувався до районного бюджету. До бюджетів громад, що не об'єдналися, загальнодержавні податки не зараховуватимуться, бо на них не покладено виконання повноважень функцій держави, делегованих місцевому самоврядуванню.

– Статтями 71, 89 і 91 визначено, що ОТГ також здійснюють і інші видатки, крім видатків на здійснення самоврядних повноважень, зокрема видатки на освіту, культурну, соціальний захист та соціальне забезпечення. При цьому бюджети громад, що не об'єдналися, обмежуються лише фінансуванням видатків на здійснення самоврядних повноважень, оскільки вони позбавляються права здійснювати повноваження, які можуть бути передані державою на виконання органам місцевого самоврядування.

– Міжбюджетні відносини ОТГ встановлені статтями 97, 99, 100, 102, 103², 103⁴ і 108 Бюджетного Кодексу. Їх сутність полягає у тому, що законом про державний бюджет на плановий рік затверджуються обсяги міжбюджетних трансфертів. Відтак виокремлюється базова дотація, освітня субвенція, медична субвенція, інші субвенції та дотації, якщо є підстави для надання та отримання відповідних міжбюджетних трансфертів. З бюджетів ОТГ передається реверсна дотація державному бюджету. При чому бюджети громад, що не об'єдналися, не отримуватимуть міжбюджетних трансфертів із державного бюджету. Питання надання таких субвенцій урегульовано статтями 103² та 103⁴ Бюджетного Кодексу. Шляхи використання коштів зазначених субвенцій визначає Кабінет Міністрів України.

Для проведення розрахунку обсягів дотацій застосовують такі показники:

- чисельність населення;
- надходження податку на доходи фізичних осіб у частині, що зараховується до відповідного бюджету;
- індекс податкоспроможності бюджету.

– *Бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні податкоспроможності. Дана система вирівнювання передбачає, що місцевим бюджетам з рівнем фіскальної спроможності (середні надходження на 1 мешканця) нижче 0,9 середнього показника по Україні для підвищення рівня їх забезпеченості надається базова дотація (80 відсотків суми, необхідної для досягнення показника 0,9). При чому із бюджетів ОТГ, які мають рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, передається реверсна дотація. Бюджети громад, що не об'єдналися, не беруть участь у горизонтальному вирівнюванні, а тому базова дотація їм не надається.*

– *Місцеві запозичення здійснюються відповідно до статей 16 і 74 Кодексу. Ради ОТГ мають право здійснювати місцеві внутрішні*

запозичення та місцеві зовнішні запозичення в тому числі шляхом отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій. Місцеві ради сіл, селищ, що не об'єдналися, не можуть здійснювати будь-які запозичення. Водночас місцеві ради міст районного значення можуть здійснювати місцеві внутрішні та зовнішні запозичення шляхом отримання кредитів від міжнародних фінансових організацій.

– До набрання чинності законом про бюджет перерахування трансфертів з державного бюджету, а також реверсної дотації до державного бюджету здійснюється відповідно до обсягів, визначених у проекті закону про Державний бюджет України, схваленому КМУ та поданому до ВРУ. При чому у разі не прийняття закону про Державний бюджет України до 1 грудня, що передує плановому, при затвердженні бюджету враховуються обсяги міжбюджетних трансфертів, визначені у проекті закону про бюджет, схваленому Кабінетом Міністрів України та поданому до Верховної Ради України.

Отже, для формування збалансованого бюджету об'єднаної територіальної громади доцільно визначати пріоритетні напрямки від всеукраїнського рівня до рівня територіальної громади, проводити регулярний аналіз податкової бази та можливих шляхів її розширення або звуження, регулярно визначати реальні показники дохідної та видаткової частини. Реформа ще не завершена, але децентралізація вже демонструє значні економічні досягнення територіальних громад, їх фінансової спроможності. Своєчасне реформування законодавства та установ, які сліdkують за бюджетною системою є необхідними передумовами стабільного розвитку держави, відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020».

Список використаних джерел:

1. Про бюджет і не тільки. Спеціально для об'єднаних територіальних громад / Анатолій Ткачук, Ніна Наталенко. – К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 76 с.

2. Васильєва Н.В., Гринчук Н.М., Дерун Т.М., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [Н.В. Васильєва, Н.М. Гринчук, Т.М. Дерун, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К., 2017. – 119 с.

3. Особливості формування бюджетів об'єднаних територіальних громад – роз'яснення експерта. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/3958> (дата звернення: 05.12.2020).

4. Тетяна Овчаренко, Ангела Бочі, Василь Поворозник. Особливості формування та виконання бюджету об'єднаних територіальних громад. Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), 2017. 136 с. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_ormuvannya_vikon_budjet_final.pdf (дата звернення: 05.12.2020).

5. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

6. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>

7. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. (дата звернення: 04.12.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 05.12.2020).

Соха С.С.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ СУДОВОГО ЗБОРУ НА СУДОВЕ АДМІНІСТРУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Актуальність обраної теми дослідження доводиться потребою збільшити увагу організаційним аспектам проведення правосуддя. Кожний має право на суд, яке включає у себе доступність правосуддя. Фактором впливу на доступність правосуддя є сплата судового збору за розгляд справи. Саме тому, в межах цієї роботи ми висвітлимо це питання впливу судового збору на організацію правосуддя.

Перш за все, слід визначити сутність судового збору. Судовий збір – плата передбачена спеціальним законом, яка справляється у визначеному законом обсягу для подання до суду позовної заяви чи іншого процесуального документу. Судовий збір справляється в адміністративному, господарському та цивільному процесі. Судовий збір сплачується позивачем і повертається позивачу у випадку прийняття рішення на його користь. Часто наявність судового збору сприймають як обмежувачий фактор, який зменшує кількість потенційних заявників.

Але, на думку автора, судовий збір справляє позитивний вплив на організацію правосуддя. По-перше, сплата судового збору є організуючим фактором, що підвищує процесуальну дисципліну заявника. Сплата судового збору відсіює малозначні справи й зменшує обсяг потенційних проваджень. Це дозволяє розвантажити суди та створювати більш ефективний розклад судових засідань.

Також судовий збір позитивно впливає на матеріальний аспект судового адміністрування. Сплачений судовий збір витрачається винятково для забезпечення функцій судового адміністрування. Право на доступ до суду включає у себе доступ до належного судового приміщення. На кошти судового збору законодавством передбачено проведення реконструкції та ремонту судового приміщення та його пристосування для осіб з інвалідністю.

Дійсно, наявні твердження стосовно неприпустимості встановлення судового збору, з огляду на його великий розмір. Але ставки судового збору здебільшого не є великими. Більш того, законодавство передбачає можливість зменшення розміру судового збору, звільнення сторони від його сплати чи розстрочення сплати судового збору.

Визначити вплив судового збору на організацію судового адміністрування та відправлення правосуддя можливо, дослідивши регулювання цих правовідносин до прийняття Закону України «Про судовий збір». До вступу в силу Закону України «Про судовий збір» існувала незрозуміла система оплати судових витрат. Кожна особа, що зверталась до суду, повинна була сплатити два платежі: державне мито та збір на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи) направлені фактично на одні й ті ж цілі. По-друге, незважаючи на необхідність сплатити, два платежі фінансування судової гілки залишались вкрай низьким. Вже стала звичною ситуація, коли в судах не вистачало паперу, поштових конвертів, марок чи інших канцелярських товарів. Тому можна сміливо стверджувати, що законодавство про судові витрати потребувало істотних змін, виходячи з цього, залишалось лише визначитись зі шляхами реформування.

Але є окремі категорії справ, де наявність судового збору ускладнює доступ до правосуддя. Мова йде про оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення. У цих спорах штрафи накладені на правопорушників є меншими за обсяги ставок судового збору. І це приводить до втрати мотивації звернення до суду з боку правопорушників. Верховний Суд неодноразово зазначав, що наявність такої ситуації необхідна для розвантаження судів і стимулювання

заявників утримуватись від подання малозначних заяв і скарг. Але це питання дійсно потребує вирішення. Проблемним залишається й питання виходу суду за межі вповноважень при встановленні надмірної ставки удовоого збору всупереч законодавству.

Негативним моментом є те, що шляхом підвищення ставок судового збору обмежується доступ до правосуддя, оскільки вважати нові ставки судового збору для фізичних та юридичних осіб соціально виваженими та економічно обґрунтованими навряд чи можливо. А позитивний момент полягає у тому, що це може викликати розвантаження судової гілки та, як наслідок, підвищити якість правосуддя в силу можливості більш детально приділити увагу меншому обсягу судових проваджень. Тобто кількість позовів має зменшуватися, а сторони судового спору будуть пробувати вирішувати все шляхом перемов самостійно або із залученням медіаторів.

Якщо раніше треба було сплатити два платежі: державне мито та збір на інформаційно-технічне забезпечення судового процесу, то тепер судові витрати обмежуються сплатою судового збору, який можливо розрахувати та сплатити онлайн. Така властивість судового збору є фактором спрощення доступу до правосуддя.

Варто відмітити, що підняття ставок судового збору має стимулювати учасників для виконання норм законодавства, договору та звичаїв ділового обороту. Усвідомлення ризиків і значного обсягу процесуальних витрат змусить суб'єктів правомірно діяти без утворення конфліктів. Ця властивість судового збору виходить за межі судового адміністрування прямо впливаючи на рівень законності у державі. Крім того, позитивним моментом для судової гілки влади є те, що дрібні справи майже перестануть бути предметом судового розгляду. Закон України «Про судовий збір» розповсюджує свою дію на відповідні норми права у адміністративному, господарському та цивільному судочинстві – це здійснена на законодавчому рівні уніфікація правил розрахунку й сплати судового збору. В цьому питанні держава створила єдину спільну для всіх процесі процедуру й це можливо розцінювати, як фактор полегшення доступу до правосуддя.

Тож, підводячи підсумки, слід зазначити, що судовий збір здебільшого позитивно впливає на стан доступу до правосуддя та здійснення судового адміністрування.

Чубата Д.О.

студент,

Науковий керівник: Котенко А.М.

доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

У такий непростий для кожного час таке благо, як здоров'я вимагає необхідності його охорони. Відповідно до ст. 12 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я»: охорона здоров'я являється найпріоритетнішим напрямком державної діяльності [1]. Забезпечення населення якісними соціальними послугами повністю залежить від матеріально-технічної бази закладів охорони здоров'я, що створюється за рахунок обґрунтованих інвестицій в цю сферу.

Уже майже рік як світ, і в тому числі Україна, живуть в умовах «нової реальності». Пандемія, зумовлена появою вірусу COVID-19, кардинально зупинила наявний темп розвитку світової та вітчизняної економіки, змінила стан державних фінансів, а також вплинула на соціально-культурне життя кожного із нас.

Ст. 8 ЗУ «Основи законодавства України про охорону здоров'я» закріплює те, що кожен громадянин має право на отримання безоплатної медичної допомоги у всіх державних та комунальних закладах з охорони здоров'я. Ст. 18 цього ж Закону передбачає що фінансове забезпечення такої медичної допомоги здійснюється за рахунок коштів, що виділяються з Державного бюджету України, місцевих бюджетів, дотацій юридичних та фізичних осіб, а також в інший спосіб, незаборонений законом [1].

У 2002 році задля підвищення ефективності використання фінансів розпочалося запровадження програмно-цільового методу планування бюджетних процесів у нашій державі. Такий метод включає в себе створення і виконання відповідних програм розпорядниками бюджетних коштів. Його основним елементом є паспорт бюджетної програми, який містить мету програми, обсяг фінансування, правові підстави для такого фінансування, а також відповідальних осіб.

В умовах, коли світ захоплений руйнівною рецесією, виникнення якої було спровоковано пандемією COVID-19, у рамках здійснення

трансформації фінансування сфери охорони здоров'я, було створено центральний орган виконавчої влади – Національну службу здоров'я України [6]. До його ключових повноважень відноситься реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій щодо забезпечення населення ефективним та якісним медичним обслуговуванням відповідно до Програми медичних гарантій. Тобто, основним завдання цього органу виконавчої влади є нарахування коштів закладам охорони здоров'я за надані ними медичні послуги.

Згідно з цим, Державним бюджетом України на 2020 р. майже 72 млрд грн. покладено на реалізацію Програми медичних гарантій. Така Програма ґрунтується на здійсненні ефективного фінансування системи охорони здоров'я за принципом «гроші йдуть за пацієнтом». Основний зміст цього принципу полягає в укладенні договору між закладом, який надає медичну допомогу та Національною службою здоров'я України на надання медичних послуг населенню і отримання за такі послуги коштів [3]. До закладів, які надають медичну допомогу відносяться міжрегіональні департаменти Національної служби здоров'я України, державні, комунальні, приватні заклади охорони здоров'я згідно із Законом України «Про публічні закупівлі» через систему «ПроЗорро» [5].

За даними Міністерства охорони здоров'я України, в рамках впровадження Програми медичних гарантій державним бюджетом передбачено 19,1 млрд грн. на надання первинної медичної допомоги, 44,4 млрд грн. на спеціалізовану амбулаторну і госпітальну допомогу, 4,6 млрд грн. на екстрену медичну допомогу (що у порівнянні з 2019 роком становить на 22% більше). Щодо урядової програми «Доступні ліки» державним бюджетом передбачається виділення суми у 2,1 млрд грн. (що аж на 75% більше ніж у попередньому році) [2].

Однак, жорстокість карантинних заходів, що зумовлені швидким поширенням епідемії, потягнуло за собою істотне зменшення податкового навантаження з боку держави [4]. Оскільки переважно за рахунок податків відбувалося наповнення місцевих бюджетів, різке їх скорочення призвело до істотного зменшення дотацій на розв'язання проблем у різних сферах соціального життя. Так, наприклад, сфера охорони здоров'я у Глухівському районі була повністю не готова протистояти COVID-19. Комунальне некомерційне підприємство «Глухівська міська лікарня» лише за допомогою пожертвувань спонсорів і меценатів змогла працювати з хворими на коронавірус.

Таким чином, на сьогодні важливо оцінити результативність виконання Програми медичних гарантій, порівнявши заплановані показники з отриманими на даний момент, а також показниками минулих років і взагалі реалізація такої Програми в різних регіонах нашої країни. Більше того, нагальної уваги потребує вирішення питання щодо видаткової частини місцевих бюджетів України, що вимагає збільшення інвестиційної складової місцевих бюджетів, не зменшуючи кількість видатків на інші сфери соціального життя, а також практичне спрямування держаних коштів на дієве розв'язання проблем у сфері охорони здоров'я.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19.11.1992 № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» від 14.11.2019 № 294-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-20>
3. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19.10.2017 № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)» від 30.03.2020 № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20>
5. Закон України «Про публічні закупівлі» від 25.12.2015 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національної служби здоров'я України» від 27 грудня 2017 № 1101. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1101-2017-%D0%BF>

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Ведернікова А.О.

ад'юнкт,

*Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка*

ДЕТЕРМІНАНТИ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

В Україні булінг (цькування) у кримінальному законодавстві не згадується. Проте Кодекс України про адміністративні правопорушення визначає булінг (цькування), як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [1].

В Україні з позицій кримінології явище булінгу майже не досліджене, хоча цькування у закладах освіти є криміногенним фактором, а молодь, яка зазнала на собі знущання однолітків, має підвищений ризик причетності до протиправної поведінки та злочинів. Як зазначають Уитні ДеКемп та Брайан Ньюбі, жертви булінгу у майбутньому тяжіють до вуличних злочинів, мають схильність до вчинення вандалізму, обману, бійок і бродяжництва, також вони мають значну ймовірність бути виключеними з навчального закладу, а дівчата-жертви більш схильні до ризикованої сексуальної поведінки [2, с. 310–311]. Це зумовлює необхідність кримінологічних досліджень булінгу задля вироблення ефективних заходів протидії. Так як тільки після встановлення всіх явищ і процесів, які формують сукупність чинників, що зумовлюють цькування у закладах освіти, можливе розроблення заходів запобігання цьому явищу.

Більшість науковців, що досліджують булінг, за джерелом формування умовно розділяють його детермінанти на загально-соціальні

та особистісні (антропологічні). Як зазначає Смуk О.Т., причиною спалаху насилля (мобінгу, булінгу) в суспільстві в останні роки є цілий ряд соціальних факторів. Зокрема, особливості суспільства в якому проявляється насилля: характер соціально-економічного устрою країни, рівень безробіття, бідність, наявність локальних військових дій, рівень злочинності, слабкість законів, відсутність цілісної і дієвої системи захисту дітей. Як бачимо, більшість з цих чинників наявні у нашій країні, і створюють «тепличі» умови для булінгу [3, с. 261].

Виділяють такі основні особистісні причини булінгу: помилкове уявлення про те, що агресивна поведінка допустима; бажання завоювати авторитет в очах друзів та однолітків (боротьба за лідерство); бажання привернути увагу впливових дорослих; нудьга; компенсація за невдачі в навчанні чи громадському житті; вікова різниця школярів; тиск батьків; жорстоке поводження батьків та відсутність їхньої уваги до дитини; соціальний статус та матеріальні статки батьків; зіткнення різних субкультур, цінностей, поглядів і невміння толерантно ставитись до них; відсутність предметного дозвілля. Отже, причини булінгу можуть бути зовнішні, які пов'язані із закономірностями існування колективу та суспільства та внутрішні, що зумовлені індивідуальними особливостями школярів [4, с. 49].

Внутрішніми причинами виступає наявність у булерів, як правило, декількох з наступних характеристик: сильна потреба домінувати та підкоряти інших; несхильність до співчуття щодо інших; зухвалість та агресивність щодо дорослих, у тому числі до батьків і вчителів; схильність до порушення правил та антисоціальної поведінки [5, с. 7]. Не менш серйозними причинами є зловживання алкоголем, наркотиками, нав'язливе бажання ризику, обмежене почуття самозбереження, вплив комп'ютерних ігор, в яких пропагується насильство, різке звуження простору соціальної взаємодії дітей, яка на сьогодні у більшості випадків здійснюється у віртуальному світі [6, с. 221].

Серед багатьох існуючих класифікацій детермінант протиправної поведінки Лубенець І.Г. виділяє за змістом: соціально-економічні, соціально-психологічні та організаційно-управлінські. Так, серед основних соціально-економічних причин вона виділяє: диференціацію рівня матеріального забезпечення сімей; недоліки сімейного виховання; наявність у найближчому оточенні девіантних однолітків; пропаганду насильства через засоби масової інформації та Інтернет. Соціально-економічними умовами є: суттєві недоліки в організації роботи закладів

загальної середньої освіти, забезпеченні шкільної дисципліни. Соціально-психологічними причинами булінгу є: шкільна дезадаптація; поширення хибного міркування про допустимість агресивної поведінки. Соціально-психологічними умовами вчена вважає: неусвідомлення суспільством реальної проблеми булінгу; вікові особливості неповнолітніх (несформованість системи цінностей, дитячий інфантилізм, максималізм, заперечення авторитетів, ігнорування правил і заборон «дорослого суспільства», неперемінливість у виборі засобів досягнення власних цілей [7, с. 139]. Також авторка виділяє цілий ряд організаційно-управлінських явищ, які сприяють булінгу, але з урахуванням останніх реформ у цій царині більшість з них є неактуальними (крім відсутності належної тісної взаємодії між батьками і вчителями у вихованні дітей).

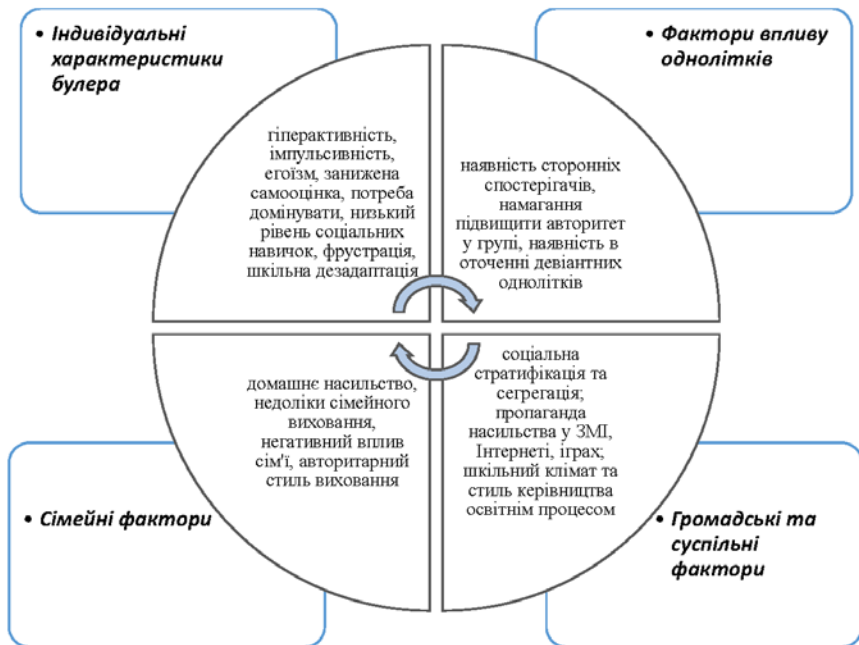

Схема 1. Основні детермінанти булінгу

Джерело: розроблено автором

На нашу думку, задля зручності подальшого дослідження профілактичних заходів запобігання, детермінанти булінгу необхідно розділити за такими факторами: індивідуальні характеристики булера, фактори впливу однолітків, громадські та суспільні фактори, сімейні фактори. До індивідуальних характеристик булера належать: гіперактивність, імпульсивність, егоїзм, занижена самооцінка, потреба домінувати, низький рівень соціальних навичок, фрустрація, шкільна дезадаптація. До сімейних факторів можна віднести: домашнє насильство, недоліки сімейного виховання, негативний вплив сім'ї, авторитарний стиль виховання. До факторів впливу однолітків належать: наявність сторонніх спостерігачів, намагання підвищити авторитет у групі, наявність в оточенні девіантних однолітків. А громадські та суспільні фактори – це соціальна стратифікація та сегрегація; пропаганда насильства у ЗМІ, Інтернеті, іграх; шкільний клімат та стиль керівництва освітнім процесом тощо.

Причини і умови булінгу складають єдину систему факторів, що сприяють здійсненню правопорушення, цей поділ має відносний характер та у конкретному випадку певні явища можуть виступати в якості умов скоєння правопорушення, а у іншому випадку слугувати причинами.

Отже, вплив детермінант булінгу на учасників освітнього процесу полягає у збільшенні ймовірності вчинення значною частиною здобувачів освіти цькування. На здійснення булінгу впливають внутрішні і зовнішні фактори, які утворюють систему причин і умов вчинення правопорушення, певний детермінуючий комплекс. Визначення основних детермінант булінгу у закладах освіти дозволяє визначити форми та методи ефективного попередження цього негативного явища. Тому цькування у закладах освіти потребує подальшого комплексного кримінологічного дослідження з метою вироблення ефективних заходів запобігання.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. Відомості Верховної Ради УРСР. 1984. додаток до № 51. ст. 1123. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 15.11.2020).
2. Ядова М.А. Буллинг в подростковой среде: причины и последствия (Сводный реферат) ст.: DeCamp W., Newby B. From bullied to deviant: The victim – offender overlap among bullying victims // Youth violence a. juvenile justice. – Thousand Oaks (CA), 2015. Vol. 13, № 1. P. 3–17. *Социологический ежегодник*. 2016. С. 308–316.

3. Смуk О.Т. Мобінг як наслідок злоякісної агресії. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2018. Вип. 2(43). С. 260–264.
4. Український інститут дослідження екстремізму. Стоп шкільний терор. Особливості цькувань у дитячому віці. *Профілактика та протистояння булінгу*. 2017. 84 с. URL: <https://uire.org.ua>
5. Olweus, Dan. Bullying in schools: facts and intervention. *Kriminalistik*. 2010. № 64(6). URL: https://www.researchgate.net/publication/228654357_Bullying_in_schools_facts_and_intervention
6. Лубенець І.Г. Насильство серед учнів загальноосвітніх навчальних закладів (булінг та його причини). *Наука і правоохорона*. 2016. № 1. С. 218–223. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2016_1_34
7. Лубенець І.Г. Насильство (булінг) у шкільному середовищі: кримінологічна характеристика та заходи запобігання : монографія. Київ : ДНДІ МВС України. Харків : Мачулін, 2018. 278 с.

Горслий Ю.А.

студент міжнародно-правового факультету,

*Науковий керівник: **Володіна О.О.***

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КОРУПЦІЯ»

Світова спільнота, наприкінці ХХ століття, визнала, що корупція є глобальною проблемою кожної країни, а протягом останніх років вона стала однією із безпосередніх загроз національній безпеці нашої держави, її демократичному розвитку та одночасно однією з ключових проблем, яка переважно має політичний характер і про яку завжди більше говорили, аніж її вирішували. Зазначу, вся попередня діяльність української влади у сфері протидії корупції була, здебільшого, імітацією. Парламентська асамблея Ради Європи в своїй Резолюції № 2145 оцінила корупцію в Україні як «широко розповсюджену». У даний час корупція становить одну з найбільших загроз для українського суспільства, держави, «підриває» довіру до органів державної влади, руйнує реформи щодо демократизації.

Вирішення проблеми протидії корупційним правопорушенням, насамперед, залежить від того, наскільки правильно зрозуміла її сутність. З'ясування змісту і сутності корупції є надзвичайно важливими, тому що неправильне сприйняття сутності корупції може призвести до вироблення хибних стратегій і тактик, помилкового визначення сил і засобів, рівня нормативно-правового та іншого забезпечення протидії корупційним правопорушенням.

Тому, перш за все, важливо розуміти зміст поняття «корупція». З юридичної точки зору, корупція – це підкуп-продажність державних службовців, зловживання владою або посадовим становищем, здійснене в певних особистих інтересах або інтересах третіх осіб [1].

Національне законодавство визначає це поняття як використання особою, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [2].

Сутність корупції полягає в тому, що вона порушує нормальний (правильний, справедливий) порядок речей у суспільстві, псує суспільні відносини, в результаті чого настає корозія влади.

Позицію щодо цього поділяє М.І. Мельник, який наголошує, що корупцію можна розглядати як різновид соціальної корозії, яка роз'їдає і руйнує органи державної влади, державу і суспільство в цілому. В її основі лежать такі вікові традиції взаємодії в суспільстві, як «послуга за послугою», «do ut des» («даю, щоб ти дав») [3, с. 34].

Якщо тлумачити зміст і сутність корупції з точки зору соціального призначення державної служби, то наголосимо, що корупція порушує загальні принципи такої служби, визначені національним законодавством, так і міжнародно-правовими актами. Тобто сформувалась ідея, що таке явище, як корупція, переважно, має свій прояв у сфері державної влади. Прихильниками такої ідеї є багато науковців, серед яких О.В. Терещук, М.П. Яблоков, Л.В. Багрій-Шахматов.

О.В. Терещук тлумачить явище корупції у двох варіантах, а саме: як протизаконне діяння посадових осіб, спрямоване на особисте збагачення, та як стійкий зв'язок представників владно-управлінських структур зі

злочинним середовищем і сприяння йому у протиправній діяльності шляхом використання наданих їм державою повноважень [4, с. 14]. М.П. Яблоков зазначає, що корупція – це систематичний підкуп посадових осіб законодавчої, виконавчої та судової влади, громадських та політичних діячів, який спричиняє прийняття ними рішень, що порушують закон або «неписані» суспільні норми [5, с. 342]. На думку Л.В. Багрія-Шахматова, корупція – це явище, яке вразило апарат державної влади і управління, пов'язане з його розладом, коли представники апарату незаконно використовують своє службове становище в корисливих цілях, для особистого збагачення всупереч інтересам служби [6, с. 23].

Розглядаючи корупцію в економічному аспекті, І. Мазур вказує, що корупція у широкому розумінні – це складне соціально-економічне явище, що виникає у процесі реалізації тінювих економічних відносин між посадовими особами та іншими суб'єктами з метою задоволення особистих інтересів через комерціалізацію суспільних благ і цінностей. Корупція ж у вузькому розумінні – це комерціалізація посадовими особами своїх функціональних обов'язків [7, с. 36].

Також необхідно звернутися до міжнародної практики, щодо цього питання. Сучасні міжнародні нормативно-правові документи трактують корупцію по-різному. Так, у Резолюції «Практичні заходи боротьби з корупцією», поширеній на VIII Конгресі ООН із запобігання злочинності (Гавана, 1990 р.), корупція визначається як «порушення етичного, дисциплінарного, адміністративного, кримінального характеру, що проявилися у протизаконному використанні свого службового становища суб'єктом корупційної діяльності». Міждисциплінарна група з корупції Ради Європи надає таке визначення: «Корупція – це хабарництво та будь-яка інша винагорода особі, якій доручено виконання певних обов'язків у державному або приватному секторі, що веде до порушень зобов'язань, покладених на неї за статусом державної посадової особи, приватного співробітника, незалежного агента, або іншого роду відносин з метою отримати будь-які незаконні вигоди для себе та інших» [7, с. 37].

Формулювання авторів щодо сутності поняття «корупція» є різними, тому що вони оцінюють це суспільне явище за різними критеріями. Але спільним є те, що за макроекономічного підходу його оцінюють з точки зору державних інтересів, розглядаючи корупцію як суспільну небезпеку. Однак, якщо розглядати корупцію з позицій особистості й сім'ї вона приносить додатковий прибуток, що і є спонукальним

мотивом у вчиненні цього діяння. Тобто, на мою думку, посадова особа, вчиняючи корупційні правопорушення, керується ідеєю про те, що вона не вчиняє якихось кровопролитних вбивств або інших тяжких злочинів, а навпаки допомагає іншій особі в певній справі та підвищує матеріальне становище своєї родини, тим самим порушує права інших громадян та загальні принципи державної служби.

Враховуючи вищезазначене, можна сказати, що у даній час відсутнє чітке науково-правове поняття «корупції». За даними опитування Київського міжнародного інституту соціології, зараз наявні великі розбіжності в трактуванні цього явища населенням: 56,7% визначають корупцію як хабарництво, продажність і підкуп посадових осіб, політичних діячів, 54% – як зловживання владою, зловживання посадовими повноваженнями для власного збагачення, 42,4% – як об'єднання влади і кримінальних структур, тобто, як мафію при владі [8].

Проаналізувавши погляди вчених, міжнародної спільноти на корупцію, зробимо висновок, що вона являє собою не конкретне суспільно-небезпечне діяння, а може проявлятися в різних формах – кримінальних, адміністративних, цивільно-правових, дисциплінарних.

Вітчизняний і закордонний досвід протидії корупції в цілому свідчить, що протистояти корупції дуже важко, небагато людей здатні на це, оскільки вона схиляє до злочинних дій навіть найчесніші уряди. Навіть у Данії, країні з найменш корумпованим урядом, існує корупція, хоч і в досить невеликих масштабах. Найпоширенішою, на мою думку, проблемою, з якою стикається сьогодні суспільство у запобіганні і протидії корупції, є проблема сприйняття суспільством корупції як правопорушення без жертв. Легенда про те, що корупція – це «консенсуальне правопорушення», яке нікому і нічому не шкодує є однією з найбільших помилок у суспільному житті. Корупція ставить під загрозу нормальну, стабільну роботу державного апарату, спотворює особистість людини, та руйнує авторитет державного службовця в очах громадян. Корупція має свої жертви це продажне, підступне сьогодні та потенційно зруйноване майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341 ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

3. Мельник М.І. Хабарництво: загальна характеристика, проблеми кваліфікації, удосконалення законодавства / М.І. Мельник. – К.: Парламентське вид-во, 2000. – 256 с.

4. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.В. Терещук; Одес. Нац. Юрид. акад. – Одеса, 2000. – 177 с.

5. Яблоков Н.П. Криміналістика: учебник для вузов и юрид. факультетов / Н.П. Яблоков. – М.: ЛексЭст, 2003. – 376 с.

6. Багрий-Шахматов Л.В. Уголовно-правовые и криминологические проблемы коррупции, теневой экономики и борьбы с ними / Л.В. Багрий-Шахматов. – Одесса: Ластар, 2001. – 530 с.

7. Мазур І. Корупція як інститут тіньової економіки / І. Мазур // Економіка і право. – 2005. – № 8. – С. 34–38.

8. Питання національної доброчесності. Аналітичний звіт. – К., 1998.

Кобзар К.В.

студент,

Науковий керівник: Саїнчин О.С.

доктор юридичних наук, професор,

Херсонський державний університет

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМ

Права та свободи людини та громадянина є основною та ключовою парадигмою всього сучасного світу, а їхнє забезпечення – завданням кожної правової держави. Неповнолітні є особливими учасниками суспільного життя в силу вікових особливостей, динамічного формування моделі психологічної поведінки, недостатності життєвого досвіду. Вони потребують особливо гуманного ставлення на шляху їхнього становлення як повнолітнього громадянина.

На даний час надзвичайно актуальною є проблематика злочинності серед неповнолітніх. Дане явище спричинене соціально-економічною кризою в Україні, масовим безробіттям, невирішеними культурно-виховними завданнями, які в своїй сукупності потужно впливають на формування підростаючого покоління. Існують випадки, коли дані

явища впливають на відчуження неповнолітніх від соціальних інститутів, таких як сім'я, школа та інститут. Також величезною проблемою є значне зростання кількості безпритульних дітей, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Як правило, то дані діти входять до «групи ризику», тобто є найбільш схильні до вчинення злочинів у майбутньому [4, с. 16].

Вагомий внесок у вирішення проблематики кримінальної відповідальності серед неповнолітніх зробили такі вчені, як Астеміров З.А., Гуковська Н.І., Гаверов Г.С., Скрябін М.О., Шевченко Я.М., Якубов А.Е. та багато інших.

Відразу необхідно зазначити, що сучасне кримінальне законодавство більшості країн світу враховує психічні особливості неповнолітнього, специфіку усвідомлення ним кримінально-правових заборон і, у зв'язку з цим, встановлює мінімальний вік кримінальної відповідальності.

Втім, подібний підхід був властивий не тільки сучасному законодавству. У перших пам'ятках російського права: «Руській правді», Псковської і Новгородської судних грамотах, Судебнику 1550 р. – вікові межі, з досягненням яких особа могла відповісти за своє діяння в кримінальному порядку, не були встановлені. Це сталося тільки в 1669 р., коли були прийняті доповнення до Соборного Уложення 1649 р. (Олексія Михайловича), де було зазначено, що «якщо юнак семи років вб'є, то він винен буде». З цього правового акту бере свій початок процес формування механізму кримінально-правового регулювання віку суб'єкта злочину. Раніше в Градських законах було правило: «Якщо юнак семи років вб'є, то не винен тобто смерті», що знайшло відображення в Новоуказніє статті Розшукового наказу 1666 (ст. 79).

Сьогодні нам трактує те, що спираючись на дані офіційної статистики, кількість зареєстрованих злочинів серед неповнолітніх зменшилася за останні 4 роки. Але темпи росту злочинності серед неповнолітніх майже втричі перевищує темп зростання загальної злочинності. Неповнолітні все частіше роблять суспільно небезпечні діяння у формі корисливо-насильницьких посягань. В переважній більшості, неповнолітні злочинці являють собою осіб зі схильністю до стійких упереджень антисоціальної поведінки [5, с. 15].

У чинному Кримінально кодексі України система покарань побудована методом «від найменш суворого до найтяжчого покарання» та включає 12 різних видів покарань, починаючи від штрафу і закінчуючи довічним позбавленням волі. При цьому, важливим

фактором є те, що до неповнолітніх у віці від 14 до 16 років можуть бути застосовані тільки два види покарання, серед яких штраф та позбавлення волі на певний строк. Існування окремої системи покарань для неповнолітніх є правильним рішенням, адже суспільство не має права висувати до неповнолітніх осіб ті самі вимоги, що і до дорослих. Окрім того, слід враховувати психологічні, соціальні та біологічні властивості неповнолітнього віку, що дають привід застосувати принципи гуманізму та справедливості, які можна тлумачити так, що до неповнолітніх правопорушників не можуть застосовуватися покарання такої ж тяжкості, як і до повнолітніх злочинців. Також важливо зауважити, що такі покарання, як громадські роботи, виправні роботи та арешт, не можуть бути застосовані щодо осіб, яким не виповнилися 16 років [2].

Класифікацію покарань для неповнолітніх можна класифікувати наступним чином:

- за юридичною значущістю – основні (арешт, виправні роботи, громадські роботи, позбавлення волі), додаткові (позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю), змішані (штраф);
- які пов’язані з ізоляцією від суспільства – позбавлення волі та арешт;
- за наявністю чи відсутністю обмежень майнового характеру – штраф, виправні роботи та громадські роботи;
- за терміном – безстрокові (штраф), строкові (всі інші).

Важливо наголосити, що санкції більшості статей Особливої частини ККУ щодо неповнолітніх є далекими від наукових ідей та обґрунтувань й потребують подальшого вдосконалення. Варто звернути увагу також на дискримінаційний характер норм першої редакції ККУ щодо неповнолітніх, що було просто неприпустимим явищем. Як приклад, можна навести кваліфікований вид крадіжки, передбачений частиною 2 статті 185 ККУ [2], де санкція передбачала позбавлення волі або обмеження волі на строк до 5 років і, отже, якщо даний злочин вчиняла неповнолітня особа, то до нього можна було застосувати лише позбавлення волі. З реформуванням кримінально-правової системи дану проблему вирішили таким чином, що до санкції даної статті було додано вид покарання у вигляді арешту на строк від 3 до 6 місяців, що нівелювало попередню колізію, коли права неповнолітнього злочинця були меншими, аніж у повнолітньої особи [1, с. 56].

Основною метою держави щодо неповнолітнього, який вчинив злочин – є не лише покарання винної особи, а полягає у превентивності антисоціальної поведінки в майбутньому. Гуманне ставлення до

неповнолітніх продиктовані стандартами міжнародного права, а правильна акумуляція зарубіжного досвіду є надзвичайно важливою для держави, що розвивається. При виборі міри покарання чи звільнення винного від відповідальності суд, враховує характер вчиненого діяння, ставлення особи до вчиненого, умов життя, рівень психічного розвитку тощо. Виправлення – це основне завдання, хоча його слід сприймати як трансформаційний етап кореляції поведінки особистості, коли внаслідок проведеної роботи винний втрачає найбільш серйозні антисуспільні риси, можна сказати, що особа не вчинить надалі нових злочинів, а також таке переформування особистості, коли неповнолітній, до якого застосовані примусові заходи виховного характеру, не тільки перестав бути небезпечним для суспільства, а ще й стає суспільно-корисним громадянином [3, с. 93].

Як свідчить судова практика, частим видом покарання для неповнолітніх за вчинення його вперше кримінально-караних діянь є звільнення від покарання та застосування примусових заходів виховного характеру у вигляді передачі неповнолітнього під нагляд одного з батьків або осіб, які їх замінюють. Застосування такого на перший погляд, гуманного покарання, на жаль, не є дієвим, оскільки неповнолітній, який вчинив злочин, як показує практика, не зміг отримати всіх необхідних елементів виховання і, як наслідок, вчинив злочин, такі неповнолітні продовжують звичний спосіб життя і знову зрештою опиняються на лаві підсудних. Досить частим на практиці є застосування ст. 104 КК, яка звільнює особу від реального відбування покарання та зобов'язує її протягом іспитового строку періодично з'являтися на реєстрацію до органів пробації та повідомляти її про зміну місця проживання та навчання. Дієвим даний вид відповідальності назвати також важко, оскільки, фактично особа не несе жодних негативних наслідків своєї протиправної поведінки [3, с. 179].

Отже, провівши аналіз чинних норм кримінального законодавства нашої держави, можемо дійти висновку, що з метою оптимізації та гуманізації кримінальних покарань щодо неповнолітніх потрібно подальше внесення змін до ККУ. Зокрема, потрібно розширити перелік покарань, які можуть застосовуватися до неповнолітніх; запровадити нові покарання, призначені спеціально для неповнолітніх; зменшення віку осіб, до яких можна застосувати громадські роботи з 16 до 14 років. Дані зміни найкращим чином вплинуть на гуманізацію та оптимальну дію системи кримінальних покарань щодо неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Денисова Т.А. Кримінальне покарання та функції його призначення і виконання за законодавством України : навчальний посібник. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2004. 152 с.
2. Кримінальний кодекс України, Відомості Верховної Ради України № 2341-III : кодекс від 05.04.2001. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 25.09.2020).
3. Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г. Кримінологія. Особлива частина: навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / за ред. І.М. Даньшина. Харків : Право, 2010. 232 с.
4. Скрипченко Н.Ю. Розвиток законодавства про застосування примусових заходів виховного впливу щодо неповнолітніх злочинців (дорадянського, радянського та пострадянського періоду). *Питання ювенальної юстиції*. 2008. № 1. С. 13–17.
5. Шнітенков А.В. Вчинення злочину вперше як умову звільнення від кримінальної відповідальності. Відомості Верховної Ради. 2009. № 4. С. 16–21.

Колодій Є.М.

студентка,

Науковий керівник: Шепітько М.В.

доктор юридичних наук, професор,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК ЯК НОВИЙ ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ В УКРАЇНІ

Починаючи з 2012 року КПКУ, законодавець поділив кримінальні правопорушення на такі види: безпосередньо злочин та кримінальний проступок. Останній передбачає менший ступінь тяжкості та спрощену процедуру притягнення до відповідальності. Згідно зі ст. 215 КПКУ досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому цим Кодексом [9]. Але до 2020 року цей поділ був лише формальністю, яка реально не була реалізована на практиці.

З 1 липня 2020 року набули чинності масштабні зміни до Кримінального кодексу України (далі – ККУ). Ці зміни, передусім

пов'язані із Законом України № 2617-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних злочинів», який був ухвалений у листопаді 2018 року, але у грудні 2019 р. до закону були внесені зміни і доповнення (Закон України № 321-IX). Унаслідок чого введення кримінального проступку – нового правового інституту було відтерміновано більш, ніж на півроку. Мета цього закону проста – розвантажити слідчих правоохоронних органів від «дрібних» справ, за допомогою передачі їх новому структурному підрозділу – дізнавачам, що спеціалізуються на проступках – правопорушеннях невеликої тяжкості. Відповідно, нова редакція ККУ у частині 1 статті 12 поділяє кримінальні правопорушення на кримінальні проступки та злочини, а у пункті 4¹ частини 1 статті 3 Кримінального процесуального кодексу України є визначення дізнавача, тобто – *це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків* [8].

У новій редакції ККУ кримінальний проступок визначається як передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [7]. Думки науковці щодо необхідності інституту кримінального проступку в Україні різняться. Так, Г.С. Крайник вважає недоцільним проведення реформувань з приводу введення інституту кримінальних проступків у ККУ [4, с. 736]. А ось О. Аулін притримується іншої позиції та вважає, що запровадження інституту кримінальних проступків в Україні є новим важливим етапом на шляху до створення громадянського суспільства, основними підґрунтями якого є соціальна справедливість і гуманістичні принципи, незважаючи на складнощі соціального та теоретико-правового характеру [5].

Існують і інші підходи поділу кримінальних правопорушень. Інститут кримінальних проступків є традиційним в англо-саксонській правовій системі і діє достатньо ефективно. У 18 розділі Кодексу США зазначено, що правопорушення поділяються на фелонії (*felony*) та

місдемініори (*misdemeanor*) [3]. Місдемініори включають широкий спектр злочинів, від зберігання наркотиків, керування транспортними засобами з відстроченим посвідченням, дрібних крадіжок до хуліганства. Деякі місдемініори спрямовані на поведінку, яка є шкідливою або винною в класичному кримінальному розумінні – наприклад, домашнє насильство або керування автомобілем під впливом алкогольних засобів – роблячи такі проступки дуже схожими на дрібні кримінальні злочини. Інститут кримінального проступку є старим механізмом управління: незначні форми стягнення давно застосовуються як квазі-правові інструменти для управління, маркування та вилучення робочої сили та грошей з неблагополучного населення [1]. Така класифікація кримінальних правопорушень дуже схожа на новий український поділ кримінальних правопорушень на проступки та злочини.

Отже, введення інституту кримінальних проступків – новий досвід для України, який, попри всі правозастосовчі та методологічні складнощі, є новим етапом розвитку українського законодавства, на шляху до побудови європейської системи кримінальної юстиції та розбудови «живого» громадянського суспільства на основі справедливості, гуманності та рівності. Досвід інших країн та систем права показав Україні на практиці ефективність дії цього інституту, його впровадження має принести хороший результат.

Список використаних джерел:

1. Alexandra Natapoff. Criminal Misdemeanor Theory and Practice / Oxford handbooks online. URL: <https://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199935352.001.0001/oxfordhb-9780199935352-e-9>
2. Larson, Aaron (7 June 2016). «What is a Felony». *ExpertLaw*. Retrieved 7 September 2017. URL: <https://www.expertlaw.com/library/criminal-law/what-felony>
3. 18 U.S. Code § 3559.Sentencing classification of offenses. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/3559>
4. Крайник Г.С. Щодо недоцільності введення інституту кримінальних проступків до Кримінального кодексу України / Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю НАПрН України та обговоренню п'ятитом. моногр. «Правова доктрина України», Харків, 20-21 листоп. 2013 р. / Нац. акад. прав.наук України. Харків, 2013. С. 735–737. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7243/1/Kraynik_735.pdf

5. Аулін О. Інститут кримінальних проступків в Україні. *Громадська думка про правотворення*. 2020. № 9(194). С. 26–28. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/dumka/2020/9.pdf>

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19/ed20181122#Text>

7. Кримінальний кодекс України (Документ 2341-III, чинний, поточна редакція – Визнання неконституційними окремих положень від 27.10.2020, підстава – v013p710-20). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

8. Кримінальний процесуальний кодекс України (Документ 4651-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 11.09.2020, підстава – 113-IX) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

9. Кримінальний процесуальний кодекс України Документ 4651-VI, попередня редакція – Прийняття від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/ed20120413#Text>

Сливка І.Ю.

*завідувач сектору трасологічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ПОНЯТТЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СІМ'Ї

Сім'я – це одна з найважливіших форм організації життя людей, яка має фундаментальне значення як для людини так і суспільства. Вона відіграє величезну роль у вихованні і становленні особистості, її соціалізації, є провідником тих цінностей і норм поведінки, які прийняті в суспільстві [1, с. 4].

Всебічний захист сім'ї, поліпшення умов розвитку дітей та підлітків виступає передумовою сприятливого соціально-економічного і демографічного майбутнього нашої держави та суспільства в цілому.

Кримінально-правова охорона сім'ї та неповнолітніх від суспільно небезпечних посягань є необхідною складовою частиною їх державного захисту, що являє собою одне з найважливіших завдань соціально орієнтованої держави. Забезпечення соціальної стабільності, зміцнення фізичного та психічного здоров'я нації, попередження соціальних конфліктів неможливе без зміцнення сімейних відносин.

Проблеми кримінальної відповідальності за злочини проти сім'ї досліджувалися у роботах Ф.Г. Бурчака, Л.В. Дорош, В.П. Ємельянова, О.М. Костенка, І.П. Лановенка, П.С. Матишевського, Л.П. Михайлової, В.К. Негоденка, Ю.Є. Пудовочкина, В.С. Савельєвої, М.І. Трофімова, С.С. Яценка та ін. Але переважна більшість робіт цих науковців ґрунтувалися або на кримінальному законодавстві радянського періоду чи кримінальному законодавстві Російської Федерації, або були присвячені аналізу окремих складів злочинів проти сім'ї та неповнолітніх.

У вітчизняній науці кримінального права комплексного системного кримінально-правового аналізу злочинів проти сім'ї зроблено не було.

У Кримінальному Кодексі України норми, в яких йдеться про злочини, що посягають на відносини у сфері сім'ї передбачені ст. 164–169, які в науці позначаються як «Злочини проти сім'ї» [2], закріплені в п'ятому розділі Особливої частини КК України [3, с. 77].

Зазначені статті мають яскраво виражену специфіку об'єкта кримінально-правової охорони, що відрізняє їх від інших норм, розміщених у Кримінальному Кодексі, зокрема, вони охороняють не стільки основні конституційні права та свободи, скільки суто сімейні правовідносини, а також права та інтереси неповнолітніх, у зв'язку з чим ціла низка авторів пропонує виділити їх в окремий розділ Особливої частини КК.

До злочинів проти сім'ї законодавець відносить:

Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей (ст. 164 КК). Суспільна небезпечність даного злочину полягає в тому, що він грубо порушує обов'язки, які покладаються на батьків Конституцією України та сімейним законодавством, і посягає на нормальний розвиток і здоров'я дітей [4, с. 135].

Ухилення від сплати коштів на утримання непрацездатних батьків (ст. 165 КК). Безпосереднім об'єктом злочину виступають суспільні відносини, що забезпечують захист майнових інтересів непрацездатних батьків.

Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування (ст. 166 КК). Безпосереднім об'єктом злочину є суспільні відносини, що забезпечують нормальний розвиток і виховання неповнолітніх, а також здоров'я, безпеку життя або здоров'я, особисту свободу, честь та гідність осіб, що підлягають опіці (піклуванню). Потерпілими від цього злочину можуть бути: а) діти; б) інші, крім дітей, особи, стосовно яких встановлені опіка чи піклування. Відповідно до ст. 243 Сімейного кодексу України [5] опіка і

підкування встановлюються над дітьми, які залишилися без батьківського підкування; опіка – над дитиною, що не досягла чотирнадцяти років, а підкування – над дитиною у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років [6, с. 140]. Зловживання опікунськими правами (ст. 167 КК). Безпосереднім об'єктом злочину є майнові права й інтереси особи, відносно якої встановлені опіка чи підкування.

Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) (ст. 168 КК). Передбачає протиправне розкриття такої таємниці і поширення відомостей, що її становлять, серед осіб, яким не було відомо про факт усиновлення (удочеріння). Таке поширення може полягати у повідомленні таємниці усиновлення (удочеріння) якійсь конкретній особі, наприклад самому усиновленому, або невизначеному колу осіб. Його змістом, зокрема, може бути інформація щодо самого факту усиновлення (удочеріння), кровних батьків, дійсного місця, дати народження, прізвище, ім'я та по-батькові (якщо вони змінені) усиновленого, часу прийняття рішення про усиновлення (удочеріння) та реєстрації цього факту [7, с. 79].

Незаконні дії щодо усиновлення (удочеріння) (ст. 169 КК). Безпосереднім об'єктом цього злочину є суспільні відносини, що забезпечують нормальний розвиток і виховання неповнолітніх дітей. Окрім того, в окремих випадках цей злочин може спричинити шкоду здоров'ю, життю та іншим правоохоронюваним інтересам усиновителів та усиновлених.

Незаконною є будь-яка посередницька діяльність щодо усиновлення (удочеріння) дитини, передачі її під опіку (підкування) чи на виховання в сім'ю громадян, яка є комерційною, тобто здійснюється з метою одержання прибутку. Незаконною слід вважати посередницьку діяльність, яка здійснюється незаконним способом (наприклад, шляхом підкупу чи залякування) або спрямована на досягнення незаконної мети (наприклад, має за мету спонукати батьків дати згоду на усиновлення дитини до її народження) [7, с. 80].

Отже, злочини проти сім'ї – це умисні суспільно небезпечні діяння (дії або бездіяльність), що посягають на інтереси і добробут сім'ї і здатні заподіяти шкоду моральному, психічному, фізичному розвитку потерпілого, його волі, здоров'ю. Суспільна небезпека цих злочинів полягає в підриві нормального морально-морального, психічного, фізичного розвитку неповнолітньої особи, а також родинно-сімейних засад, що склалися в суспільстві.

Список використаних джерел:

1. Інститут сім'ї в Україні: стан, проблеми та шляхи їх вирішення : рек. покажчик / Херсонський держ. ун-т; упоряд. Н.А. Арустамова, Р.І. Харчевнікова ; ред. О.О. Козлова. – Херсон: ХДУ, 2019. – 61 с.
2. Кримінальний кодекс : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131 (зі змінами та доповненнями).
3. Євтеєва Д. Сучасний стан дослідження злочинів у сфері сім'ї, опіки, піклування та нормального розвитку дітей у вітчизняній кримінально-правовій науці / Д. Євтеєва // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2017. – № 3. – С. 77–81. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2017_3_14
4. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
5. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 21-22, ст. 135 (зі змінами та доповненнями).
6. Кримінальне право України: особлива частина: підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. – [5-те вид., перероб. і допов.]. – Х.: Право, 2015. – 528 с.
7. Кримінальні проступки: науково-практичний коментар статей Кримінального кодексу України / М.І. Хавронюк. – Київ: ВД «Дакор», 2020. – 266 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Гданський Н.М.

викладач,

ЗВО «Львівський університет бізнесу та права»

ДИНАМІКА АВТОРИТЕТУ СУДОВОЇ ВЛАДИ

Авторитет правосуддя має динамічний характер – змінюється у часі і просторі під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Як справедливо зауважує А. В. Коструба, «правовідносини являють собою не застиглий елемент правової системи, а її динамічну частину, що розвивається у міру розвитку суспільних відносин, які підлягають правовому регулюванню, охоплюючи при цьому всі його варіанти, форми та соціальні прояви. Динаміка правовідносин складається з їх виникнення, зміни та припинення, які нерідко віддалені одне від одного у часі та просторі. Водночас, виникнення, зміну та припинення правових відносин слід розглядати саме як етапи єдиного процесу розвитку правовідносин, а не як певні ізольовані стадії» [1, с. 95].

Рівень авторитету судової влади у певний момент часу можливо встановити (оцінити) з певною достовірністю з застосуванням методів правової статистики. У зв'язку з особливостями та складною історією побудови взаємовідносин судової влади та українського суспільства, питання оцінки авторитету судової влади досі практично не піднімалось. За посередництвом іноземних організацій здійснювались спроби дослідження окремих складових авторитету, зокрема – довіри до судової влади. Однак, методика оцінки авторитету судової влади належним чином не розвинута, що не дозволяє проводити емпіричні дослідження за цим напрямком та сформулювати міцний фактологічний фундамент подальших реформ.

У контексті подальшого розвитку теоретико-методичних засад оцінювання авторитету судової влади як початкового етапу розробки стратегії його зміцнення слід зупинитись і на очевидному факті двосторонньої спрямованості динаміки зміни рівня авторитету. Як

впливає з законодавчих формулювань та теоретичних напрацювань, здійснених вітчизняними вченими у цьому напрямку, зміна рівня авторитету судової влади може відбуватись як у сторону зростання, так і у сторону зниження. Відповідні процеси позначаються специфічними опозитивними термінами.

У випадку зростання переважно застосовується термін «зміцнення». Скажімо, такий термін було використано у Зверненні ВСУ щодо вжиття заходів, спрямованих на зміцнення авторитету судової влади та відповідному рішенні РСУ, результативна частина якого містить наступне формулювання: «Підтримати відкрите звернення суддів Верховного Суду України щодо необхідності вжиття дієвих заходів, спрямованих на зміцнення авторитету судової влади» [2], або Ю. Гуртовою при обґрунтуванні важливості неперервного запровадження дій, спрямованих на зростання авторитету судової влади: «якщо цілеспрямована робота зі зміцнення іміджу судової влади не проводиться, то авторитет слабшає» [3, с. 110]. Досить широко термін «зміцнення» поширений у публічних виступах представників органів системи правосуддя та публікаціях у ЗМІ. Крім терміну «зміцнення» для відображення підвищення рівня авторитету судової влади застосовуються також терміни «підвищення» («Цей Закон [Про відновлення довіри до судової влади в Україні] визначає правові та організаційні засади проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції (далі – перевірка суддів) як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості» [4]); «посилення» («В умовах сучасної української дійсності, коли надбанням спільноти стають факти корупції серед представників різних гілок влади, у тому числі суддів, коли у громадян виникають серйозні сумніви щодо об'єктивності й безсторонності суддів, необхідно використовувати всі можливі заходи для посилення авторитету судової влади» [5]).

Якщо ж мовиться про зниження рівня авторитету, найчастіше використовується термін «підрив» у розумінні різкого падіння. Так, скажімо, ВРП охарактеризувала у своєму рішенні дії НАБУ щодо коментування справи Окружного адміністративного суду міста Києва: «Наголошуючи на тому, що ОАСК продовжує здійснювати правосуддя, а

поширення Національним антикорупційним бюро України інформації у такий спосіб підриває авторитет суду як інституції, впливає на незалежність судової влади та підриває авторитет судової влади в цілому, ВРП заявляє про неприпустимість таких заяв та публічних висловлювань» [6].

Надаючи оцінку діяльності ВРП щодо погодження законодавчих ініціатив, пов'язаних з судовою реформою, А. Овсієнко ужив термін «шкода»: «Загалом торік ми ухвалили 8 консультативних висновків, у яких або прямо вказали, що ці законопроекти можуть завдати шкоди авторитету правосуддя та є загрозою незалежності суддів, або висловили низку застережень» [7]. Також О. Кравець звернув увагу на те, що «онлайн-трансляція співбесід кваліфікаційного оцінювання діючих суддів, скоріш за все, шкодить авторитету правосуддя, ніж відновлює довіру до судової влади» [8].

Окреслені спостереження засвідчують наявність певної градації оцінок зміни авторитету судової влади. Зміни авторитету у просторі проявляються у неоднаковому ставленні до судової влади у різних областях України, що є небезпечним з огляду на принцип єдності судової системи. Слід звернути увагу і на можливі зміни авторитету у розрізі інстанційності та юрисдикції суду. Вища якість процесуального законодавства, відмінності у фінансовому забезпеченні можуть зумовити неоднорідний авторитет судів різної інстанції чи юрисдикції.

У підсумку слід відзначити, що по відношенню до авторитету судової влади встановлено лише часткові гарантії зміцнення та захисту від негативних впливів, що потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Коструба А.В. Цивільні правовідносини і правоприпиняючі юридичні факти в механізмі правового регулювання. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2010. Т. 23(62). № 2. С. 89–96.

2. Про звернення ВСУ щодо вжиття заходів, спрямованих на зміцнення авторитету судової влади: Рішення РСУ № 100 від 17.09.2015. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/site/download?doc=L3VwvG9hZHMvZG9jdW1lbnRzL3Jyc3UxMDAxNzA5MjAxNS5wZGY=> (дата звернення: 17.02.2020).

3. Гуртова Ю. Імідж судової влади в Україні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 2(41). С. 109–114.

4. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України № 1188-VII від 08.04.2014. Редакція від 05.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1188-18#Text> (дата звернення: 02.02.2019).

5. Ануфрієва О.В. Інститут самовідводу судді у кримінально-процесуальному праві України (психологічно-моральний аспект). Вісник ВРЮ. 2012. № 1(9). URL: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik09_05.pdf (дата звернення: 17.02.2020).

6. ВРП ухвалила рішення щодо забезпечення авторитету правосуддя у зв'язку з інформаційною кампанією, яка загрожує незалежності судової влади. URL: <https://hcj.gov.ua/news/vrp-uhvalyla-rishennya-shchodo-zabezpechennya-avtorytetu-pravosuddya-u-zvyazku-z-informatsiynou> (дата звернення: 25.10.2020)

7. Панченко О. Втручання в діяльність суддів є не єдиним чинником, що позначається на стані суддівської незалежності. URL: <https://court.gov.ua/press/interview/927390/> (дата звернення: 17.10.2020).

8. Кравець О. Вдосконалення процедури кваліфікаційного оцінювання суддів та посилення авторитету правосуддя. URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/147810-vdoskonalennya-protseduri-kvalifikatsiynogo-otsinyuvannya-suddiv-ta-posilennya-avtoritetu-pravosuddya> (дата звернення: 17.10.2020).

Сливка І.Ю.

завідувач сектору трасологічних досліджень;

Трельо І.М.

*завідувач сектору дактилоскопічних досліджень,
Закарпатський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр МВС*

ЕКСПЕРТИЗА ЦІЛОГО ЗА ЧАСТИНАМИ ОБРІЗІВ МИСЛИВСЬКИХ РУШНИЦЬ ЗА ВІДСУТНОСТІ СПІЛЬНОЇ ЛІНІЇ РОЗДІЛЕННЯ

Боротьба з незаконним обігом вогнепальної зброї та її вилучення з такого обігу є важливим завданням правоохоронних органів.

На трасологічну експертизу цілого за частинами можуть надаватися обрізані фрагменти стволів і обрізи мисливський рушниць, які є відносно поширеними в обігу завдяки можливості прихованого носіння та великій вражаючій силі на близькій відстані, при тому що виготовлення обрізів рушниць не вимагає застосування складного обладнання чи наявності специфічних навичок у особи. Переважно, для виготовлення обрізів рушниць застосовуються побутові пристрої, на кшталт кутової шліфувальної машини або пилки по металу. При цьому,

правопорушники не завжди позбуваються відділених частин стволів. При вилученні таких фрагментів існує можливість трасологічного дослідження таких об'єктів з метою встановити, чи складали вони раніше єдине ціле.

Як вказано у «Методиці встановлення цілого за частинами», залежно від типу цілого і ознак, що використовуються для ототожнення, розрізняють три види встановлення цілого за частинами:

- за наявності загальної лінії розділення;
- за відсутності загальної лінії розділення;
- встановлення належності деталі складеному цілому або комплекту [1, с. 11].

Як зазначалося вище, для виготовлення обрізів рушниць можуть застосовуватися кутові шліфувальні машини, пилки по металу, тощо. У випадку з пилкою по металу (т. зв. «ножівка») існують певні особливості які пов'язані з тим, що кожен із зубців пилки знімає стружку з dna пропилу, поступово поглиблюючи його. При цьому слід пам'ятати, що цей рельєф не є відображенням яких-небудь особливостей інструмента та не може бути використаний для його ідентифікації [2, с. 61], через зворотно-поступальний рух даного знаряддя, при якому нові траси постійно нашаровуються на старі (рис. 1, 2).

Як видно із зображень вище, хоча на площинах розділення і наявний мікрорельєф, використати його як окрему ознак для встановлення цілого за частинами неможливо, у зв'язку з вищеописаним механізмом утворення таких слідів.

Крім цього, при встановленні цілого за частинами важливо й інше – такий вид знарядь, як правило, створює «мінус-матеріал», тобто спільна лінія розділення у досліджуваних об'єктів буде відсутня.

Аналогічна ситуація з відрізними кругами кутової шліфувальної машинки – через високу швидкість обертання відрізного круга даний інструмент також створює «мінус-матеріал». Звичайно, для виготовлення обрізу рушниць можуть використовуватися які-небудь інші інструменти, однак, як свідчить практика, переважно використовуються саме вищеописані інструменти.

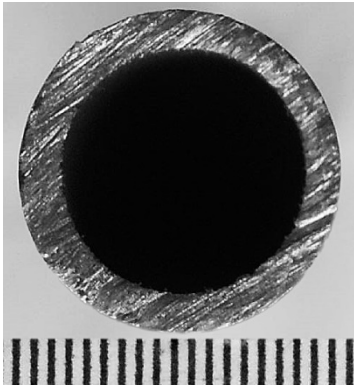

Рис. 1. Загальний вигляд площини розділення на об'єкті № 1

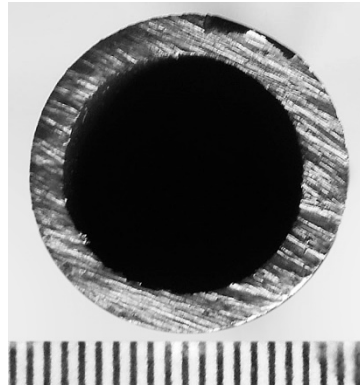

Рис. 2. Загальний вигляд площини розділення на об'єкті № 2

Таким чином, при наданні на дослідження обрізу рушниці та металевого фрагменту, який візуально схожий на ствол рушниці, спільна лінія розділення з її окремими мікроознаками (наприклад, взаємними виступами і заглибленнями) буде відсутня. Як доречно зазначають Синяков Ф.В. та Задерій І.А. [3, с. 511] слід звертати увагу на товщину стінок стволів, наявність маркувальних позначень, наявність або відсутність покриття, слідів корозії, тощо. Також детально вивчаються сліди відділення прикладу на задній торцевій поверхні ложі та на передній торцевій поверхні прикладу. Автор також наводять перелік ознак, які слід дослідити, а саме:

- 1) матеріал виготовлення та якість обробки металу;
- 2) конструкція стволів (здвоєні, з'єднані між собою міжствольною та прицільною планками);
- 3) загальна довжина зіставних елементів стволів порівняно з довжинами стволів мисливських гладкоствольних рушниць відповідної моделі;
- 4) колір, ступінь корозії металу стволів;
- 5) загальні розміри поперечних зрізів стволів;
- 6) діаметр каналів стволів;
- 7) ширина міжствольних і прицільних планок;
- 8) конструкція міжствольних і прицільних планок;
- 9) характер зовнішніх поверхонь прицільних планок;
- 10) окремі ознаки порівнюваних об'єктів:

11) особливості (форма, розміри, локалізація, ступінь вираженості слідів на металі стволів, що виникли у процесі їх експлуатації та корозійних пошкоджень;

12) кут розпилу стволів у вертикальній площині;

13) товщина стінок стволів в різних частинах;

14) кут з'єднання міжствольної планки зі стволами;

15) місце облому на торцевій поверхні стволів;

16) місце з'єднання внутрішніх частин нижньої та верхньої між планки.

Однак, вважаємо за доцільне зазначити, що хоча співпадіння двох об'єктів за загальними ознаками важливе, слід зосередити увагу на окремих ознаках, виключно на співпадінні яких можна стверджувати, що об'єкти склали раніше єдине ціле. Для цього наведемо приклад з експертної практики: на експертизу було надано обріз гладкоствольної мисливської рушниці «ІЖ-5» 20 калібру та обрізану металеву трубку, візуально схожу на частину ствол від рушниці. В процесі роздільного та порівняльного дослідження об'єктів встановлено, що об'єкти відповідають один одному за загальними ознаками (матеріал виготовлення, колір, форма, зовнішній та внутрішній діаметр, товщина стінок і т.д.), але спільна лінія розділення між ними відсутня.

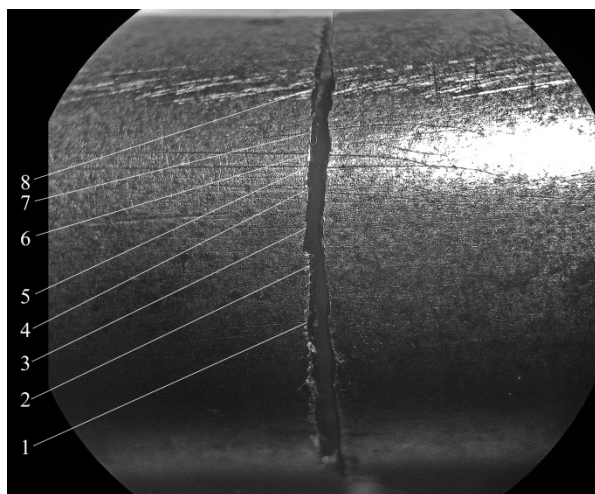

Рис. 3. Місце суміщення двох наданих об'єктів

При цьому також встановлено, що на поверхні ствола обрізу рушниць та на металевій трубці (яка візуально схожа на частину ствола рушниць) наявні прямолінійні та вигнуті подряпини. З метою встановлення, чи складала раніше єдине ціле дані об'єкти, було проведено порівняльне дослідження методом суміщення за даними подряпинами, в процесі якого встановлено збіг декількох подряпин (трас) за формою, розміром, взаєморозташуванням та направленням, на підставі чого було зроблено висновок про те, що надані два об'єкти складала раніше єдине ціле (рис. 3).

Список використаних джерел:

1. Методика встановлення цілого за частинами. Експертна спеціальність 4.2 «Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів і залишених ними слідів, ідентифікації цілого за частинами» / [укл. Коструб А.М., Грищенко О.В., Щирба Д.Є., Чашницька Т.Г.]. – К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2015. – 37 с. : іл.
2. Учебник / Кантор И.В. (отв. редактор), Ярмак В.А., Жигалов Н.Ю., Смольяков П.П. (отв. секретарь). – М.: ИМЦ ГУК МВД России, 2002. – 376 с.
3. Актуальні питання судової експертології, криміналістики та кримінального процесу: мат. міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 05.11.2019 р.) / за заг. ред. О.Г. Рувіна, Н.В. Нестор; уклад. О.І. Жеребко, А.О. Полтавський, О.В. Юдіна. – К.: КНДІСЕ Мінюста України, 2019. – 672 с.

Сокуренко В.А.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТООБІГОМ В СУДІ

Судова система виступає важливим елементом будь-якої держави. Тому питання ефективного і належного її функціонування потрібно аналізувати не лише з боку нормативно-правового регулювання, а й через дослідження управлінських процесів, що наповнюють судову систему, хоча вони і мають позапроцесуальний характер, однак це не зменшує їх важливості.

Явище «управління» характерно для будь-якої системи, оскільки воно забезпечує належне її існування та функціонування. В етимологічному

розумінні «управляти» – це спрямовувати діяльність, рух, визначати напрями певного явища. Тлумачення терміну «управління» з юридичним наповненням наділяє його наступним змістом. Так, деякі автори визначають управління як комплекс необхідних заходів впливу на групу, суспільство або окремі ланки з метою їх впорядкування, збереження якісної специфіки, удосконалення та розвитку [1, с. 11].

Особливою групою управлінських функцій, спрямованих на упорядкування судової системи, є внутрішні управлінські функції, до яких, зокрема, і відносяться функції з управління документообігом в судах.

Поняття «документообігу» можна знайти у Наказі Державної судової адміністрації України 20.08.2019 № 814 «Про затвердження Інструкції з діловодства в місцевих та апеляційних судах України», відповідно до якого діловодство у суді – це рух документів з моменту їх створення або одержання до завершення виконання або відправлення [2]. Тож, управління документообігом – це комплекс нормативно визначених дій суб'єктів щодо руху документів у суді з моменту створення або отримання до завершення виконання чи відправлення.

Управління документообігом виступає системоутворюючою діяльністю суду. Виходячи з того, що основною функцією судової влади є здійснення правосуддя, призначення судів полягає у здійсненні правового захисту людини, суспільства, держави, яке не можливе без звернень цих суб'єктів до суду, що в подальшому перетворюються на судові справи, тобто, таким чином, ініціюється рух документообігу в суді. Тому від ефективності та результативності здійснення управління документообігом залежить як життєздатність окремих судів, так і судової системи в цілому.

З теорії менеджменту відомо, що елементами управління будь-якої системи є об'єкт, суб'єкт та вплив, що здійснюється суб'єктом на об'єкт. Тож, в системі управління документообігом в суді об'єктом будуть виступати документи (зокрема, судові справи, матеріали тощо); суб'єктом – уповноважені особи, у тому числі, керівник апарату суду, який здійснює цілеспрямований владний вплив на об'єкт, а також спостерігає та проводить моніторинг за рухом документів.

Необхідно звернути увагу на рішення Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СКЕП) про «Керівні принципи судового тайм-менеджменту» 2-а редакція, затверджені у 2014 році та «Керівні принципи зі статистики правосуддя», прийняті у 2008 році, де звертається увага на принципи управління часом розгляду справ із розподілом за такими

суб'єктами як: законодавці і політики; органи, відповідальні за відправлення правосуддя; судові адміністратори та судді. Як бачимо, в країнах Європейського союзу питання управління рухом справ за часовим критерієм сформовані для основних зацікавлених груп (стейкхолдерів), які мають відповідні повноваження і повинні позитивно впливати на швидкість розгляду справ і відповідно швидкість відновлення судом порушених прав, свобод і інтересів фізичних чи юридичних осіб. Крім цього, відповідно до рішення Ради Суддів України від 2 квітня 2015 року № 28 цим органом було затверджено «Систему оцінювання роботи суду: стандарти, критерії, показники та методи» та «Базові показники роботи суду». У цих документах мають місце частина основних показників, що рекомендуються до застосування ЄКЕП як таких що повинні впливати на ефективність роботи суду [3, с. 97]. Ці міжнародні документи акцентують увагу на моменті результативності та ефективності здійснення управління документообігом у суді, яким чином суб'єкт впливу повинен організувати процес управління задля досягнення максимального результату.

З цього можна виокремити завдання, які стоять перед судовим адміністратором, щодо управління документообігом. По-перше, це передбачення можливого навантаження на суд за допомогою аналізу попередніх звітних періодів. По-друге, визначення найбільш оптимального варіанту розподілу майбутнього навантаження на суд. По-третє, можливий перерозподіл між суб'єктами внаслідок флуктуацій. По-четверте, оцінка і звіти стосовно певного періоду щодо управління документообігом.

Чинниками ефективності використання ресурсів до оптимального управління документообігом є наступні:

1) на сьогодні кожна судова справа є кількісною одиницею та арифметично є рівною будь-якій іншій справі. Але це не є ефективним використанням ресурсів, бо судовим справам характерна своя диференціація за рівнем складності. Наприклад, видача судового наказу та розгляд справи щодо поділу майна – ці дві справи потребують виконання різного комплексу заходів, а отже і різного обсягу ресурсів. Тож, у випадку використання цього аспекту при розподілі судових справ, можна отримати ефективний інструмент розподілу навантаження, що дасть можливість застосовувати економічні інструменти для оптимізації організаційних процесів суду;

2) безсумнівно, на ефективність впливають і інформаційні технології;

3) комунікація в середині окремого суду, а також між різними підрозділами;

4) доступ до інформаційних ресурсів, держателями яких виступають інші суб'єкти, без суттєвих обмежень.

Отже, управління документообігом в суді є складовою організаційного забезпечення діяльності судів і виступає основою діяльності та забезпечення належного здійснення судами головної їх функції – правосуддя. Враховуючи наведені завдання та чинники здійснення управління документообігом в суді, можемо виокремити тезу стосовно необхідності вдосконалення та поліпшення наявної системи документообігу в судах, що є темою для подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення. Х.: Основа. 1996. 398 с.

2. Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : Наказ Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 року № 814. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19#Text> (дата звернення: 09.12.2020).

3. Навчальна програма дистанційного курсу (в режимі он-лайн) «Судове адміністрування». Київ, 2016. 300 с.

Хрякова Н.О.

студентка 1 курсу магістратури,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕФЕКТИВНІСТЬ СУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Ефективність та якість судочинства, діяльності судової системи – є невід'ємною складовою якості та ефективності державної діяльності вцілому, оскільки судова влада є однією із трьох гілок влади. Зростання ефективності судової діяльності прямо пропорційне зростанню довіри громадян до судочинства, віри у панування верховенства права у державі.

Загальнонаукова інтерпретація ефективності полягає у тому, що вона розглядається як явище, що відбиває співвідношення між ціллю її заснування та результатом функціонування. Під ефективністю судової системи слід визначити здатність судової влади здійснити судове

провадження розумні строки за дотримання принципів справедливості та законності судочинства, а також, забезпечуючи права особистості, та повне та швидке виконання прийнятих судом рішень.

Ефективність судової діяльності є різноплановим явищем, яке включає як зовнішні аспекти її підвищення (наприклад, державне фінансування, чітка законодавча база діяльності суду), так і внутрішні (зокрема дієве адміністрування у суді, наявність достатнього матеріально-технічного забезпечення діяльності суддів). Існують різноманітні критерії для визначення ефективності судової діяльності, зокрема можна виділити скільки часу потрібно на розгляд справ, якою є кількість справ, розгляд яких не закінчено, якість виконання прийнятих суддею рішень, наскільки значним є штат технічних працівників, кількість і якість інфраструктур (з окремим урахуванням приміщень та інформаційних технологій) тощо.

Стандарти ефективності, які сформовані на міжнародному рівні, є тими керівними напрямками подальшого розвитку судової реформи в Україні, що допоможуть сформувати у державі досконалу судову систему та як результат подолати кризу судової системи, на яку неодноразово у своїх рішеннях звертав увагу ЄСПЛ (наприклад, «Волков проти України»). У міжнародних актах неодноразово закріплюється важливість ефективної суддівської діяльності. Так, для прикладу, у ст. 6 (яка має назву «Ефективність») Загальної (Універсальної) хартії судді, ухваленої 17 листопада 1999 р. Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) відзначається, що суддя має ефективно і старанно виконувати свої обов'язки без будь-яких невиправданих затримок [1].

Основоположним актом європейського рівня, що закріплює стандарти ефективності є Рекомендація CM/Rec (2010) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на засіданні заступників міністрів). У Розділі V – незалежність, ефективність і ресурси, вказується, що для захисту прав та свобод осіб, а також для правової визначеності у державі необхідною умовою є дієвість суддів та судової системи. Дієвість – це прийняття якісних рішень упродовж розумного терміну після справедливого розгляду справ. Судді зобов'язані забезпечувати ефективне управління справами, за які вони несуть відповідальність, включаючи виконання рішень, які входять до їх юрисдикції. Органи влади, які відповідають за організацію та функціонування судової системи, зобов'язані забезпечувати суддям умови,

що дають їм змогу виконувати свою місію та досягати ефективності, захищаючи й поважаючи незалежність і неупередженість суддів [2].

Також у даній рекомендації звертається увага, що для підвищення ефективності судової системи держава має забезпечувати судову систему необхідними для її функціонування матеріально-технічними та інформаційними ресурсами, сприяти адмініструванню судів, а також впроваджувати системи оцінювання суддів органами судової влади [2].

Висновок № 3 (2002) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності вказує, що ефективність судової системи також вимагає від суддів високого рівня професійної свідомості. Для забезпечення цього судді повинні мати належну кваліфікацію, що має досягатися шляхом навчання та подальшого підвищення рівня власних професійних компетентностей [3, с. 128].

Висновок № 14 (2011) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя та інформаційних технологій (прийнятий КРЕС на 12-ому пленарному засіданні (Страсбург, 7-9 листопада 2011 року) також звертає увагу на стандарти, які можуть підвищити ефективність судової діяльності. Так, використання ІТ покращує доступ до судочинства, а також підвищує його ефективність та прозорість. Тому в рекомендації КРЕС йдеться про те, що доступ до судочинства має покращуватися, в тому числі, і за рахунок використання ІТ, тому держави повинні проявляти для досягнення цього відповідну фінансову підтримку [3, с. 288].

Висновок № (2013) 16 Про відносини між суддями та адвокатами, прийнятий на 14-му пленарному засіданні КРЕС (м. Страсбург, 13-15 листопада 2013 р. також відзначає, що конструктивні відносини між суддями та адвокатами покращать якість та ефективність здійснення судочинства, оскільки це допоможе досягнути справедливого вирішення спору відповідно до закону в розумні строки [3, с. 561].

У випрацюванні стандартів ефективності правосуддя важливу роль відіграє Європейська комісія з питань ефективності судочинства (CEPEJ) (<https://www.coe.int/en/web/cepej/home/>). Метою CEPEJ є підвищення ефективності та функціонування правосуддя в державах-членах, а також розвиток та впровадження інструментів, прийнятих Радою Європи з цією метою. Завданнями цієї організації є аналіз результатів діяльності

судової системи та виявлення труднощів, з якими вона стикається, а також визначення конкретних шляхів її вдосконалення.

У часи пандемії актуальність підвищення ефективності судової діяльності у рамках державної політики постала особливо гостро. Так, 10 червня 2020 року у місті Страсбург СЕРЕЖ було підготовано Декларацію СЕРЕЖ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї». В ній вказується, що «криза не може бути виправданням недоліків судової системи, тим паче, зниження стандартів або порушення правових гарантій. Така криза у сфері охорони здоров'я може повторитися. Судові системи мають бути готовими, зокрема, коли мова йде про ефективні рішення для забезпечення безперервності роботи судів та доступу до правосуддя з дотриманням прав людини». Дана Декларація звертає увагу на важливі принципи, які мають дотримуватися за для досягнення ефективності правосуддя у тому числі і в кризовий час: дотримання основоположних прав та свобод громадян; доступ до правосуддя (має бути наявним не зважаючи на карантин); забезпечення безпеки осіб (забезпечення охорони здоров'я і безпеки усіх працівників системи правосуддя, а також відвідувачів судів); моніторинг документообігу, якості та виконання (голови судів, судді та органи, відповідальні за організацію роботи судів, повинні продовжувати здійснювати моніторинг і управління справами відповідно до своїх обов'язків навіть дистанційно); кіберправосуддя (звернення до інформаційних технологій); навчання (підвищення кваліфікації у судах необхідно адаптувати до потреб, що виникають, включаючи застосування ІТ); прогресивне правосуддя (пандемія COVID-19 стала приводом для впровадження інноваційного порядку дій в надзвичайних ситуаціях, тому необхідно розробити стратегію трансформації судової влади з метою застосування переваг нещодавно прийнятих рішень) [4].

Таким чином, ефективність судової діяльності – ключовий аспект у підкресленні особливої та засадничої ролі суду в суспільстві, оскільки є індикатором для визначення результативності та якості правосуддя у державі. А стандарти ефективності судової діяльності у міжнародному просторі є так званою «дорожньою картою» для формування прогресивного судочинства з пануванням верховенства права і законності у державі та справедливого судового провадження.

Список використаних джерел:

1. Загальна (Універсальна) хартія судді: прийнята та ухвалена Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї (Тайвань) від 17.11.1999 року // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_j63#Text (дата звернення: 07.12.2020).
2. Рекомендація СМ/Рес (2010) 12 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки: прийнято та ухвалено Комітетом Міністрів Ради Європи 17 листопада 2010 р. на 1098 засіданні заступників міністрів // База даних «Законодавство України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a38#Text (дата звернення: 07.12.2020).
3. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с.
4. Декларація СЕРЕЖ «Отримані уроки і виклики, які постали перед судовою владою під час пандемії COVID-19 і після неї» від 10 червня 2020 року // European Commission for the Efficiency of Justice (СЕРЕЖ) URL: <https://rm.coe.int/cepej-declaration-on-lessons-learned-cepej-2020-8rev/16809ede8b> (дата звернення: 07.12.2020).

Наукове видання

ДОСЛІДЖЕННЯ АКТУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ЮРИДИЧНИХ НАУК

МАТЕРІАЛИ
II НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: В. Удовиченко

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 17.12.2020. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 11,86. Тираж 100. Замовлення № 1220-328.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
Україна, м. Херсон, вул. Паровозна, буд. 46-а
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.